

DE SCHOLIEREN STEM

Het Memorandum van de **SCHOLIEREN**
KUPEL van, voor
& door scholieren

Inhoud

Voorwoord	4
De weg naar een scholieren-memorandum	6
Hoe gingen we te werk?	8
Onze aanbevelingen voor een scholievriendelijk beleid	13
De speerpunten volgens scholieren	35
1. Mentaal welzijn van scholieren	35
2. De manier van lesgeven	50
3. Racisme in het secundair onderwijs	64
4. Scholieren in kansarmoede	72
5. Wat we leren op school	86

De Scholierenstem over...	105
• Inspraak van leerlingen	106
• Pesten en ander grensoverschrijdend gedrag op school	118
• De leerkracht	130
• Diversiteit op school	140
• De ideale school	160

Focusgesprekken

middenpagina

Voorwoord

Dag beste lezer,

Ik stel me graag even voor. Mijn naam is "De Scholierenstem", het memorandum van de Vlaamse Scholierenkoepel. Ik ben ontstaan uit het brein en het harde werk van heel wat scholieren en ben geboren in 2023. Ik ben van, voor en door scholieren ontstaan.

In 2024 trekken miljoenen Vlamingen massaal naar de stembus. Onder hen slechts een klein aantal scholieren. Dat is de reden waarom ik vandaag besta. En me tot jou richt, beste lezer. Want scholieren hebben toch ook een mening? En willen toch ook beslissen over het onderwijs en de scholen van morgen?

Mijn doel is om ervoor te zorgen dat de stem van de scholieren luid klinkt, ook tijdens de verkiezingen.

Een groepje geëngageerde scholieren van de Vlaamse Scholierenkoepel heeft me doen groeien tot wie ik vandaag ben: groot, sterk en klaar om gehoord te worden door de onderwijswereld, beleidsmakers én scholieren. Het heeft bloed, zweet, tranen en vooral veel tijd gekost om mij groot te brengen.

Hoe ik gegroeid ben? Door meningen van scholieren te bevragen. Door naar hen te luisteren! Dat gebeurde op twee manieren. Eerst en vooral door het organiseren van 'de Grootste Scholierenbevraging Ooit'. In die bevraging lieten meer dan 20.000 Vlaamse en Brusselse scholieren van zich horen! Ze lieten hun stem luid klinken over het onderwijs van de toekomst.

Ten tweede trokken mijn makers - de scholieren - ook op pad doorheen Vlaanderen en Brussel! Ze bezochten verschillende scholen (14 in totaal) om direct in gesprek te gaan met een bonte mix van scholieren. Van Landen tot Oedelem. Van OKAN-klassen tot klassen met duaal leren. Op die manier kwamen we meer te weten over het leven en hen leren op hun school.

Ik hoop - uit de grond van mijn hart - dat je zal luisteren naar mij. Dat je zal luisteren naar de scholier. Ik hoop dat jij je mag laten inspireren door mijn sterk karakter, door de sterke uitspraken van mijn makers en door hun aanbevelingen. Scholieren zijn ten slotte onze toekomst.

Benieuwd naar wat ik in petto heb? Lees mij en laat ons elkaar beter leren kennen!

De Scholierenstem. Het memorandum van de Scholierenkoepel.

PS Net zoals ik participatief tot stand kwam, schreef ook een scholier deze woorden.

Geschreven door Valentine Houtart

De weg naar een scholieren-memorandum

Waarom een scholieren-memorandum?

De Vlaamse Scholierenkoepel is dé organisatie van, voor en door alle scholieren in het Nederlandstalig middelbaar onderwijs. We laten de stem van scholieren overal actief meetellen, in de eerste plaats op school en bij het beleid. Daarom versterken we leerlingen en leerlingenparticipatie in Vlaanderen en Brussel. Dat doen we door de mening van scholieren te verkondigen over alles wat met school en onderwijs te maken heeft.

Je las zopas de missie van de Vlaamse Scholierenkoepel. Dat is zowat de belangrijkste doelstelling van onze organisatie. Dit scholieren-memorandum is een resultaat van die missie.

In 2024 trekt zo'n 5 miljoen Vlamingen naar de stembus. Onder hen slechts een klein aantal scholieren. Nochtans zijn het net scholieren die het langst zullen moeten leven met de beslissingen, genomen door de nieuw verkozen politici. Het doel van dit scholieren-memorandum is om politici en hun beleid scholier-vriendelijker te maken.

Het is onze hoop dat de zorgen en aanbevelingen van scholieren worden meegenomen in partijprogramma's van politieke partijen, in beleidsnota's van toekomstige ministers en in het Regeerakkoord van de volgende Vlaamse Regering. Want participatief beleid is kwaliteitsvol beleid.

In dit memorandum geven we onze achterban een stem. Dit is de stem van zij die ons onderwijs nu ervaren. De stem van de jonge mensen die de toekomst van onze maatschappij uitmaken. Dit is 'De Scholierenstem'. Luistert u even mee?

Van, voor en door scholieren

Alles bij de Scholierenkoepel komt tot stand van, voor en door scholieren. Dit geldt ook voor de totstandkoming van ons memorandum.

De trekkende kracht achter dit memorandum is de stuurgroep. Dit groepje, samengesteld door het bestuur van de Scholierenkoepel, bestaat uit zowel drie geëngageerde scholieren als drie medewerkers. Sinds november 2022 gingen zij aan de slag om hun doel te verwezelijken:

"Een scholierenvriendelijk memorandum verspreiden, om politici en hun beleid meer scholier-vriendelijk te maken."

Gedurende het hele proces waren het de scholieren van de stuurgroep die de uiteindelijke beslissingen namen en de koers bepaalden. Hun actieve betrokkenheid gedurende het hele traject stelt ons in staat om jou, als lezer, een memorandum te presenteren met beleidsaanbevelingen die naadloos aansluiten bij de realiteit van jongeren. Scholieren begrijpen simpelweg beter dan volwassenen wat de behoeften, zorgen en prioriteiten van hun leeftijdsgenoten zijn. Hun frisse perspectieven kunnen leiden tot originele ideeën en oplossingen waar volwassenen niet aan zouden denken.

'De Scholierenstem,' ons memorandum, kreeg in augustus 2023 groen licht van de Algemene Raad. Dit is het hoogste beslissingsorgaan van de Scholierenkoepel, dat volledig bestaat uit scholieren.

Hoe gingen we te werk?

Dit memorandum kwam tot stand in vier grote stappen: via de grote scholierenbevraging, in gesprek met scholieren, via goede voorbeelden die inspireren en via het lanceringsevenement in het Vlaams Parlement.

De Grote Scholierenbevraging

Van woensdag 8 maart tot en met donderdag 20 april 2023 lieten in totaal 20 130 scholieren in het Nederlandstalig secundair onderwijs van zich horen in onze Grote Scholierenbevraging.

De resultaten van 'De Grote Scholierenbevraging' kan men uitgebreid nalezen in het onderzoeksrapport "De Scholierenstem". Dit onderzoeksrapport geeft een beeld over waar 20.130 scholieren in Vlaanderen en Brussel wakker van liggen en hoe ze over bepaalde zaken denken. Het onderzoeksrapport beweert nergens dat het een inzicht geeft over wat alle half miljoen scholieren in Vlaanderen denken. Maar het geeft volgens ons wél een indicatie.

Het onderzoeksrapport geeft eerst een inzicht in de samenstelling van de bevraagde scholieren (in welk jaar lopen ze school, leeftijd, gender etc.). Verder bekijkt het de 5 thema's waarvan scholieren wensen dat een volgende minister ze eerst zouden aanpakken in ons onderwijs.

Tenslotte gaat het onderzoeksrapport dieper in op de zeven verschillende delen die in de bevraging aan bod kwamen:

1. Inspraak van leerlingen
2. Betaalbaar onderwijs
3. Wat we leren op school
4. Welbevinden op school
5. De leerkracht
6. Diversiteit op school
7. De ideale school

In gesprek met scholieren

Naast onze online bevraging voerden we ook persoonlijke gesprekken met scholieren. We organiseerden in totaal 14 focusgesprekken, waarvoor we diverse scholen en scholierenoverleggen in Vlaanderen en Brussel bezochten.

Enerzijds wilden we eens stem geven aan leerlingengroepen die via onze bevraging minder luid klonken. Het gaat dan bijvoorbeeld over BuSo-studenten, OKAN-leerlingen en jongeren die duaal leren. Want ook de stem van deze leerlingen moet gehoord te worden. Anderzijds droegen deze gesprekken bij aan een diepgaande verkenning van specifieke onderwijsthema's en verrijkten ze onze bevindingen met quotes en concrete aanbevelingen voor een volgende Vlaamse Regering.

De scholierenquotes in dit memorandum zijn afkomstig uit deze gesprekken, waarbij we gebruikmaken van schuilnamen voor de geciteerde leerlingen.

Goede voorbeelden die inspireren

In deze specifieke fase van ons proces, richten we ons op het grondig onder de loep nemen en in de schijnwerpers zetten van succesvolle praktijkvoorbeelden op scholen in Vlaanderen en Brussel. Zo willen we onze politieke gesprekspartners inspireren door hen deze goede praktijken te presenteren. Op deze manier trachten we onze beleidsaanbevelingen meer concreet en aanschouwelijk te maken voor beleidsmakers en andere stakeholders.

De Scholierenstem tot in het Vlaams Parlement

We gingen aan de slag met de resultaten uit de bevraging en de input uit de focusgesprekken. Op basis van deze geluiden werden een onderzoeksrapport en dit memorandum geschreven.

Ons onderzoeksrapport geeft een beeld over waar zo'n 20.000 scholieren in Vlaanderen en Brussel wakker van liggen en hoe ze over bepaalde zaken denken. Het onderzoeksrapport beweert nergens dat het een inzicht geeft over wat alle half miljoen scholieren in Vlaanderen denken. Maar het geeft volgens ons wél een goede indicatie.

Ons memorandum vertrekt vanuit de vijf thema's waarvan scholieren wensen dat een volgende minister ze eerst zal aanpakken in ons onderwijs. Daarnaast baseert het zich voor verdere aanbevelingen op inzichten rond de zeven thema's die in de bevraging aan bod kwamen.

In afwachting van de feestelijk lancering van ons memorandum, traden scholieren reeds in gesprek met alle Vlaamse politieke partijen. Die gesprekken vonden vaak ook plaats in de aanwezigheid van de voorzitter van de politieke partij. Het waren de scholieren van de stuurgroep die het woord voerden om de stem van hun achterban te vertegenwoordigen.

Op maandag 13 november lanceerden we dit memorandum en verzamelen honderden scholieren van scholen uit gans Vlaanderen en Brussel om hun scholierenstem luid te doen klinken. Ze wisselden ervaringen uit rond een brede waaier aan onderwijsthema's en krijgen daarna de kans om met politici en beleidsmakers rechtstreeks te vertellen waar zij mee zitten.

**Onze
aanbevelingen
voor een
scholierfriendly
beleid**

Mentaal welzijn van scholieren

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs en voor Welzijn:

- Werk een informatieve campagne uit voor scholen om een zichtbaar welbevindenbeleid op school te promoten. Stel die campagne op een participatieve manier op, samen met scholieren.
- Zorg ervoor dat scholen de nodige financiering hebben om hun welbevindenbeleid zowel gedragen te kunnen uitwerken als volledig te kunnen uitvoeren.
- Waak erover dat de centra voor leerlingenbegeleiding en hun professionele beroepskrachten zich altijd, ook in crisissituaties, kunnen focussen op hun kerntaak: het begeleiden en ondersteunen van scholieren op school. Voorzie daartoe de nodige budgetten en kaders.
- Zet schoolpsychologen in ter versterking van de huidige leerlingenbegeleiding, niet ter vervanging hiervan. Sommige scholieren voelen geen drempel om naar de schoolpsycholoog te stappen, anderen vertellen ons nooit naar een schoolpsycholoog te durven stappen omwille van bijvoorbeeld het financiële kostenplaatje of omdat ze geen persoonlijke klik voelen met hun schoolpsycholoog. De juiste hulp op school verschilt van scholier tot scholier. Zorg voor een aanbod aan laagdrempelige, leerling-gefocusste psychologische zorg op scholen. Hou er rekening mee dat een schoolpsycholoog niet voor iedere leerling een antwoord is op hun zorgen of problemen.

- Beperk decretaal gezien het aantal examens per dag tot maximum 2. Via onze rechtenwerking ontvangen we signalen van scholieren die op 1 dag maar liefst 3 examens moeten afleggen. Dit geeft scholieren veel stress. Ook scholen zijn vragende partij om de examens scholievriendelijker te organiseren, maar botsen op de vooropgestelde regels bepaald in de omzendbrief SO 74. Die regels leggen op dat het maximum aantal dagen dat aan evaluatie kan worden besteed, beperkt is tot 60 halve dagen. Evalueer deze regelgeving in samenspraak met de onderwijspartners.
- Voorzie in de lerarenopleiding een sterkere vorming over mentaal welzijn.
- Wapen scholieren tegen schoolstress, faalangst en prestatiedruk door het een plaats te geven in de minimumdoelen.
- Zorg ervoor dat scholieren de juiste weg vinden naar de meest geschikte online hulpverlening.
- Waak erover dat online hulpverlening fysieke en persoonlijke hulpverlening op school niet vervangt.
- Zet extra in op laagdrempelige vertrouwensleerlingen. Zorg ervoor dat de Conflixers-werking de vraag kan volgen. Maak middelen vrij voor de uitbouw van de Conflixers-werking indien het aanbod de vraag niet kan volgen.
- Voorzie extra financiële middelen voor iedere school die gepaste activiteiten/ voorzieningen wil organiseren om het mentaal welzijn van hun leerlingen een boost te geven.

De manier van lesgeven

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs:

- Beperk de planlast in het onderwijs bij leerkrachten zo veel mogelijk. Betrek hierbij het volledige onderwijsveld.
- Zet meer in op levenslang leren bij leerkrachten en het volledige schoolpersoneel. Onze samenleving is continu in beweging. Door leerkrachten doorheen hun volledige carrière de kans te geven om trainingen en workshops bij te wonen, blijven ze op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen en leren ze nieuwe vaardigheden die hen helpen nog beter les te geven.
- Evalueer de Digisprong grondig, nu die op Vlaams niveau volledig is uitgevoerd. Dit onderzoek moet kijken naar de impact van de laptop/tablet op de leerprestaties en het (fysieke en mentale) welzijn van scholieren. De evaluatie moet ook de infrastructurele pijnpunten in kaart brengen. Durf, op basis van dit onderzoek, keuzes maken rond welk type materiaal (fysiek of digitaal) een leerling nodig heeft.
- Maak het mogelijk dat leerlingen op hun school de laptop/tablet kunnen opladen. In veel scholen is dit momenteel verboden.
- Maak werk van een duidelijke regelgeving die de privacy van leerlingen bij het gebruik van laptop/tablet, op school en thuis, beschermt.
- Organiseer afstandsonderwijs steeds in het belang van de scholier en niet als middel tegen het lerarentekort of een crisis.
- School leerkrachten secundair onderwijs en scholieren grondig bij op vlak van digitale vaardigheden, want die worden alleen maar belangrijker. Laat hen daarin proeven van nieuwe technologieën, zodat iedereen kan begrijpen wat de mogelijkheden daarvan zijn in het onderwijs.
- Bereid alle scholieren voor op een leven met Artificiële Intelligentie (AI). Deze nieuwe, baanbrekende technologie is er, gaat niet meer weg en zal een steeds grotere impact hebben op zowel het alledaagse leven als op de verdere carrière.
- Moedig scholen aan om een beleid rond AI participatief uit te denken en op te nemen in de bestaande ICT-visie. Kenniscentrum Digisprong heeft hierover heel wat kennis, deze moet tot bij alle scholen geraken.
- Evalueer na de uitrol van het XR-actieplan vanuit scholierenperspectief. Maak ook werk van een tussentijdse evaluatie. 'Hoe ervaren scholieren Extended Reality in de klas?' 'Wat verloopt volgens hen goed en wat kan beter?', zijn vragen die niet mogen ontbreken in de opvolging/evaluatie.

Racisme in het onderwijs

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs:

- Zet in op middenveldorganisaties die werken rond racisme in het secundair onderwijs.¹ Ondersteun hun werking en breid die uit waar nodig. Deze organisaties kunnen workshops en trainingen aanbieden aan leerkrachten én scholieren.
- Geef scholieren het recht om aanwezig te kunnen zijn op hun klassenraden. Zo is er transparantie en kunnen onbewuste vooroordelen bij leerkrachten voorkomen worden.
- Verplicht scholen om aan scholieren en hun ouder(s)/voogd een verslag van elke klassenraad te bezorgen.
- Maak de bestaande lerarenteams diverser door het lerarenberoep aantrekkelijker te maken voor personen met een migratieachtergrond. Zet hiervoor in op gerichte wervingscampagnes.
- Ontwikkel een bewustwordingscampagne over racisme in het Nederlandstalig onderwijs, gericht op leerkrachten, scholieren en hun ouders. Deze campagnes moeten het belang van inclusie en respect benadrukken.
- Zet onderwijsverstrekkers en hun scholen aan om in hun schoolreglementen duidelijke en strenge sancties voor racistisch gedrag op te nemen.

¹ Middenveldorganisaties zijn organisaties die zich zonder winst te willen maken, inzetten voor maatschappelijke doelen. Ze willen verandering brengen in de samenleving. Middenveldorganisaties die rond de thematiek racisme werken zijn o.a. School zonder Racisme vzw, Caritas, Bazz, Merhaba, Kazerne Dossin, Studio Globo, ...

Scholieren in kansarmoede

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs en Armoedebestrijding:

- Voer een maximumfactuur in in het secundair onderwijs, aangepast aan de studierichting.
- Verplicht secundaire scholen een structureel kostenbewust beleid te voeren met een correcte, duidelijke en transparante bijdrageregeling. Dat beleid moet ook verder gaan dan enkel het voorzien van een bijdrageregeling aan de start van ieder schooljaar.
- Voorzie kosteloos openbaar vervoer van en naar de school als recht voor alle scholieren in het secundair onderwijs.
- Voorzie voor iedere scholier in het secundair onderwijs kosteloze toegang om de laptop/tablet op school op te laden, zodat extra kosten thuis worden vermeden.
- Voorzie een duidelijke, afgebakende regelgeving omtrent de bijdragen die secundaire scholen mogen vragen. Publiceer een volledige oplijsting² van wat scholen wel en niet mogen doorrekenen als bijdrage.
- Zorg dat de beslissingen van de Commissie Zorgvuldig Bestuur (die klachten behandelt over o.a. kosten die scholen leerlingen aanrekenen) op een centrale en toegankelijke online portal staan waar scholieren en hun ouders eenvoudig een overzicht kunnen raadplegen van welke kosten scholen al dan niet mogen aanrekenen.
- Verbied het inschakelen van incassobureaus bij onbetaalde schoolfacturen.³

² [Regelgeving schoolkosten in het secundair onderwijs](#)

³ Een incassobureau is een bedrijf dat is gespecialiseerd in het innen van onbetaalde schulden namens een schuldeiser, zoals een school in het geval van onbetaalde schoolfacturen. Het doel van een incassobureau is om ervoor te zorgen dat de openstaande schuld wordt geïnd en dat de schuldeiser het geld ontvangt dat hen verschuldigd is.

- Zorg op scholen voor een toegankelijke manier om kosteloze menstruatieproducten te voorzien voor scholieren.
- Maak het dreigen met het niet uitreiken van rapporten en diploma's bij onbetaalde schoolfacturen voor scholen strafbaar.
- Geef scholen de middelen en organisatorische omkadering om gezonde voeding aan te bieden voor al hun scholieren. Zorg ervoor dat het aanbod voor scholieren die opgroeien in kwetsbare omstandigheden kosteloos toegankelijk is, op een niet-stigmatiserende manier. Geef de scholen de vrijheid om dit op hun eigen manier in te vullen. Zorg er minstens voor dat de scholen hun scholieren betrekken en inspraak geven.
- Voorzie de LOP's (lokale overlegplatformen) van middelen, zodat ze zich opnieuw met hun kerntaken kunnen bezig houden, namelijk ervoor zorgen dat alle scholieren de beste mogelijkheden krijgen om te leren en te groeien.⁴ De LOP-deskundigen zijn momenteel enkel nog bezig met het inschrijven van scholieren, het beantwoorden van vragen van ouders en het vinden van oplossingen voor uitgesloten scholieren. Ze hebben geen mogelijkheid om de optimale leer- en ontwikkelingskansen voor alle scholieren te realiseren.

⁴ Tijdens een LOP-vergadering komen vertegenwoordigers van alle scholen in een gemeente of regio samen met hun partners, zoals CLB's, ouders en leerlingen, lokale partners, organisaties van migranten en armen, integratiecentra, onthaalbureaus voor nieuwkomers en schoolopbouwwerk. Ze werken samen om afspraken te maken die ervoor zorgen dat alle leerlingen gelijke onderwijskansen krijgen

Wat we leren op school

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs:

- Maak werk van een vakoverschrijdende aanpak om scholieren in het onderwijs beter voor te bereiden op het alledaagse in het latere volwassen leven (bv. koken, belastingsbrief invullen, solliciteren, ...).
 - Herzien de toelatingsvoorwaarden van een studierichting in de dubbele finaliteit voor leerlingen uit een arbeidsmarktgerichte finaliteit. Nu mag een scholier uit een arbeidsmarktgerichte studierichting pas overschakelen naar een studierichting van de dubbele finaliteit als die geslaagd is voor hetzelfde studiejaar in een arbeidsmarkt finaliteit, mits de toelatingsklassenraad akkoord gaat. Het moet ook mogelijk zijn voor scholieren in een arbeidsmarktgerichte finaliteit om te veranderen naar een studierichting in de dubbele finaliteit zonder een leerjaarverlies, mits een gunstig advies van de toelatingsklassenraad.
 - Bouw duaal leren als opleidingsvorm verder uit waar dit een meerwaarde kan zijn. Hou daarbij rekening met de eerdere adviezen van de Vlaamse Onderwijsraad.
 - Informeer het brede publiek over duaal leren.
 - Poets het imago van duaal leren op om zo misverstanden en vooroordelen over deze opleidingsvorm de wereld uit te helpen. Vermijd stereotypen.
 - Informeer alle scholieren zo breed mogelijk over hoe ons Vlaams onderwijssysteem in elkaar zit en welke keuzemogelijkheden ze hebben doorheen hun schoolloopbaan.
- Geef alle scholieren een brede basis aan informatie over verdere studies of extra opleidingen.
 - Stel mentale gezondheid en het brede plaatje van relationele en seksuele vorming in de volgende herziening van de minimumdoelen voorop.
 - Zorg dat alle netten een nieuw vak introduceren waarin alle levensbeschouwingen aan bod komen, met ruimte voor interlevensbeschouwelijk dialoog.

Inspraak van leerlingen

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs:

- Onderzoek de stand van zaken omtrent formele en informele leerlingenparticipatie in Vlaanderen. Het meest recente OBPWO onderzoek omtrent leerlingenparticipatie dateert van 2003.
- Geef het participatiedecreet, dat dateert uit 2004, een dringende update. Pak daarin minstens volgende zaken aan:
 - Zorg dat scholen verplicht worden om een adviesvraag te stellen aan de leerlingenraad rond leefregels, kledijregels en schooluitstappen;
 - Zorgt dat directies verplicht worden om een gemotiveerd antwoord te bieden bij elk advies of elke vraag van de leerlingenraad;
 - Voldoende financiële en logistieke ondersteuning voor elke school opdat één persoon zich volledig zou kunnen toewijden op het begeleiden van de leerlingenraad of andere vormen van leerlingenparticipatie.
 - Zorg voor professionalisering van leerkrachten rond leerlingenparticipatie in de klas, zoals het ontvangen van feedback over het lesgeven en het betrekken van leerlingen bij evaluatiemomenten.
 - Promoot de inspraak van leerlingen over het lesmateriaal van de leerkracht en de gegeven les, onder andere door het gebruik van de feedbacktool van de Vlaamse Scholierenkoepel aan te moedigen.⁵ Dat is een online tool waar leerkrachten betrouwbare en zinvolle feedback kunnen vragen aan hun leerlingen.
- Geef scholieren het recht om aanwezig te kunnen zijn op hun klassenraden. Scholieren willen begrijpen waarom ze bepaalde resultaten hebben behaald. Hierdoor kunnen ze hun leerprestaties in de toekomst verbeteren.
- Zorg voor professionalisering van directies rond leerlingenparticipatie op schoolniveau, om de impact van leerlingenraden te verzekeren. Deze bijscholing kan bestaan uit een uiteenzetting van voordelen van participatie, de verschillende participatievormen om participatie en meest voorkomende valkuilen zoals bijvoorbeeld schijnparticipatie.
- Zorg ervoor dat zowel het volledige schoolpersoneel als leerlingenraden VTO-middelen kunnen inzetten om te gebruiken voor vormingen rond leerlingenparticipatie en peer support.⁶
- Denk kritisch na over de uitbouw van het vormingsaanbod voor leerlingenparticipatie in het basisonderwijs en start een gesprek over een Vlaamse vertegenwoordiging van leerlingen uit het basisonderwijs. Voorzie voldoende middelen om een eventuele vertegenwoordiging van leerlingen uit het basisonderwijs mogelijk te maken.

Pesten en ander grensoverschrijdend gedrag op school

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs:

- Verplicht scholen om, net als in het Franstalig onderwijs⁷, een antipestbeleid uit te schrijven. In dit grondige en doordachte beleid wordt een heel jaar lang aandacht besteed aan het voorkomen en verstandig aanpakken van (cyber)pesten. Voorzie voor scholen hiervoor ook de nodige hulp en tools. Dit antipestbeleid maakt ook onderdeel uit van de doorlichtingscriteria.
- ⁸• Ontwikkel, in samenwerking met het veld en experts, een bijscholingsaanbod over cyberpesten en online veiligheid. Verplicht alle scholen om ten minste één afgevaardigde te laten deelnemen aan de bijscholing. Zorg ervoor dat dit bijscholingsaanbod toegankelijk is door zowel een fysiek als een online aanbod aan te bieden.
- Ontwikkel, in samenwerking met het veld en experts, een vormingsaanbod over cyberpesten en online veiligheid voor leerlingen. Focus hier voornamelijk op de gevolgen van deze problematiek en wat je kan doen als omstaander.
- Moedig scholen aan om peer support-initiatieven zoals 'Conflixers' te implementeren.
- Pas de minimumdoelen rond seksuele en relationele vorming aan zodat er ook aandacht gaat naar thema's zoals consent, respectvolle relaties en grenzen stellen.

- Maak het voor leerlingen en hun ouders makkelijker (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te melden door bijvoorbeeld een anoniem meldpunt te creëren.
- Vereenvoudig de procedures voor het tijdelijk schorsen van schoolpersoneel bij vermoedens van pesten en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, alsook de procedures voor ontslag bij bevestiging hiervan.
- Voer wetenschappelijk onderzoek naar de omvang en oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het Nederlandstalig secundair onderwijs.

⁷ [Projet de décret relatif à l'amélioration du climat scolaire et à la prévention du harcèlement et du cyberharcèlement scolaires.](#)
Parlement de la communauté Française (avril 2023)

⁸ De zaken waarop de Onderwijsinspectie scholen moet beoordelen.

De leerkracht

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs:

- Ontwikkel campagnes en initiatieven om het imago van het lerarenberoep te verbeteren, waarbij de nadruk ligt op de positieve beroepskenmerken volgens leerlingen: passie, creativiteit en betrokkenheid.
- Werk aan het vergroten van bewustwording over het belang van mentaal welzijn en het herkennen van tekenen van stress en burn-out bij schoolpersoneel.
- Verminder de planlast en administratieve taken voor leerkrachten, zodat ze meer tijd kunnen besteden aan wat echt telt: het lesgeven en hun leerlingen.
- Ontwikkel initiatieven om de ondervertegenwoordiging van bepaalde minderheidsgroepen in het lerarenberoep weg te werken zoals gerichte wervingscampagnes.
- Werk samen met lerarenopleidingen om de opleiding beter te doen inspelen op de behoeften van de snel evoluerende samenleving, inclusief aandacht voor mentaal welzijn, digitale vaardigheden en diverse leerlingenpopulaties.
- Stimuleer samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen om startende leerkrachten beter te ondersteunen tijdens hun eerste jaren in het vak.
- Moedig scholen aan om zich te organiseren als lerende gemeenschappen waar leerkrachten zich doorheen hun carrière blijven bijscholen en van elkaar kunnen leren en groeien.

Diversiteit op school

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs en voor Mobiliteit:

- Ondersteun projecten waarin meertaligheid en het gebruik van de thuistaal in Nederlandstalige scholen gestimuleerd wordt.
- Zet het GOK-beleid (Gelijke Onderwijskansen) voort en zorg voor voldoende financiële ondersteuning voor scholen met een groot aantal leerlingen met SES-indicatoren.
- Heropen het debat rond levensbeschouwelijke kentekens op secundaire scholen door met de belangrijkste onderwijspartners in gesprek te gaan. Door het algemeen verbod op levensbeschouwelijke kentekens in het Gemeenschapsonderwijs zijn alle gemeenschapsscholen verplicht hoofddoeken te verbieden, ook als ze daar zelf geen reden toe zien. Andere scholen voelen zich verplicht mee te gaan in het verbod om te vermijden dat leerlingen een school (en een richting) kiezen op basis van één schoolregel, en niet omwille van hun oprechte voorkeur of interesse. Dat kan nooit de bedoeling zijn.
- Moedig scholen aan om een open dialoog te voeren over het beleid met betrekking tot levensbeschouwelijke kentekens en religieuze diversiteit. Zorg ervoor dat de regels in het schoolreglement in lijn zijn met de fundamentele rechten van leerlingen.
- Maak op termijn van inclusief onderwijs de norm en van buitengewoon onderwijs de uitzondering. Hiervoor moeten de scholen aangepast worden aan de komst van deze nieuwe leerlingen.
- Hervorm het leerlingenvervoer voor het buitengewoon onderwijs, zodat lange reistijden en logistieke problemen in de toekomst worden vermeden. Zorg ervoor dat het beroep van busbegeleider aantrekkelijk blijft en voorzie hen van passende vorming om met de specifieke doelgroep om te gaan.
- Maak een einde aan wachtlijsten voor OKAN door het organiseren van OKAN aantrekkelijker te maken voor scholen. Zorg voor de nodige omkadering door bijvoorbeeld in te zetten op brugfiguren.
- Sensibiliseer scholen over het belang van genderinclusieve toiletten en kleedkamers.
- Sensibiliseer scholen over het belang van genderinclusieve communicatie naar scholieren en hun ouders.
- Ondersteun succesvolle LGBTI+ zichtbaarheid campagnes op scholen zoals de Paarscampagne.
- Maak het voor digitale leerplatformen en scholen juridisch mogelijk om hun systeem/ administratie te hervormen zodat gebruikers naast 'man' of 'vrouw' ook een 'andere' genderidentiteit kunnen opgeven.
- Neem gender en seksuele oriëntatie op in minimumdoelen van basis- en secundair onderwijs om een veilige en inclusieve omgeving voor alle leerlingen te creëren.
- Maak een einde aan de benaming van de A- en B-stroom en zorg voor een nieuwe, inclusievere benaming.
- Maak een einde aan het watervalstelsel en zorg ervoor dat leerlingen gemakkelijker kunnen schakelen tussen studierichtingen wanneer ze niet op hun plek zitten.
- Breng meer aandacht voor diversiteit en inclusie in lerarenopleidingen en bied bestaande leerkrachten bijscholing aan over het lesgeven in superdiverse schoolomgevingen.

De ideale school

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde minister voor Onderwijs en voor Mobiliteit:

- Investeer in de ontwikkeling en verbetering van verkeersveilige infrastructuur rondom scholen.
- Waak erover dat bij het ontwerpen en renoveren van scholen rekening wordt gehouden met de behoeften en voorkeuren van scholieren.
- Moedig schoolbesturen aan om duurzaamheid te integreren in schoolgebouwen door middel van energiezuinige ontwerpen, groene technologieën en materialen met een lagere milieu-impact.
- Investeer in het vergroten van de speelplaats waar nodig, vooral op scholen met beperkte buitenruimte, om voldoende groen en ruimte te bieden voor ontspanning en beweging.
- Schrap de refterkost en zorg dat alle scholieren kosteloos hun eigen lunch kunnen opeten in een overdekte en hygiënische ruimte.
- Vraag de onderwijsinspectie om de hygiëne van toiletten, de oppervlakte en hygiëne van de eetzaal op scholen regelmatig te evalueren en bij te sturen indien nodig.
- Investeer in nieuwe onderwijstechnologie die aansluit bij de hedendaagse behoeften van leerlingen en leerkrachten.
- Investeer in de vernieuwing van verouderde klaslokalen door het vervangen van verouderde meubels naar ergonomisch verantwoorde en flexibele meubelopstellingen.
- Investeer in de verbetering van de luchtkwaliteit en ventilatiesystemen in klaslokalen om de verspreiding van ziektes te voorkomen en de concentratie van leerlingen te bevorderen.
- Verbied het om leerlingen les te laten volgen bij te lage of te hoge temperaturen in de klas. Doe dit in lijn met de wettelijke grenzen.
- Stimuleer het ontwerpen van nieuwe klaslokalen die aanpasbaar zijn aan verschillende lesvormen, zoals klassikale instructie, groepswerk en zelfstandig leren.
- Voorzie onderwijsregelgeving die scholen verplicht om hun leerlingen water te laten drinken tijdens de les en tijdens examens.
- Evalueer op regelmatige basis de inclusiviteit van alle aangeboden leermiddelen. Verzamel voor deze kwaliteitscontrole feedback van leerlingen en leerkrachten.
- Onderzoek welke impact de nieuwe organisatie van het schooljaar heeft binnen de Franse Gemeenschap op vlak van gelijke onderwijskansen, het jeugdwerk en gezinnen. Tot op heden is er nog geen onderzoek gedaan op basis van Belgische data over zomerverlies en of een inkorting van de zomervakantie wel degelijk voor scholieren een betekenisvol voordeel oplevert.

De speerpunten volgens scholieren

Dit memorandum is de stem van de toekomst van ons onderwijs en een krachtig pleidooi voor een onderwijsbeleid dat de belangen van scholieren vooropstelt. Het is gebaseerd op de inbreng van maar liefst 20.130 enthousiaste scholieren die hun stem lieten horen tijdens 'De Grote Scholierenbevraging'. Nooit eerder hoorden we als Scholierenkoepel zo'n groot en divers aantal scholieren. In deze bevraging kozen scholieren vol overtuiging voor vijf prioritaire thema's. Deze onderstaande thema's zijn de vijf speerpunten van scholieren in aanloop naar de verkiezingen. Al wie écht werk wil maken van scholievriendelijk beleid, engageert zich de komende jaren om deze thema's aan te pakken.

1. Mentaal welzijn van scholieren

Op het prioriteitenlijstje van scholieren staat het aanpakken van het mentaal welzijn van leerlingen met stip op één. Bijna de helft (48%) van de bevroegde scholieren zou het mentaal welzijn van leerlingen als eerste aanpakken. Dat is héél veel, als je weet dat er 22 thema's waren, waar scholieren uit mochten kiezen. Bij de bevroegde scholieren die zich identificeren als 'vrouw' ligt dit aantal zelfs nog hoger (58%). Kortom, als scholieren het voor het zeggen hadden, was 'het mentaal welzijn van leerlingen' een topprioriteit binnen ons onderwijs.

Dit signaal hoeft ons niet te verbazen. Jongeren hebben door de coronapandemie op mentaal vlak bijzondere zware jaren achter de rug. Het is een illusie dat deze problemen zichzelf zullen oplossen. Beleidsmakers zijn heel bezorgd, vaak ook terecht, over de leerprestaties van leerlingen zoals gemeten in de PISA-studies.¹ Helaas hebben ze minder oog voor de resultaten over hun mentaal welzijn in diezelfde PISA-studies.² Nochtans leert onderzoek ons dat leerlingen die zich goed voelen, beter presteren op school.³ Want een leerling die zich niet goed in z'n vel voelt, komt niet tot leren.

Dat het nog steeds niet goed gaat met de Vlaamse jongeren, zien we aan het aantal jongeren met zelfmoordgedachten. Dit aantal steeg tussen 2018 en 2022 van 18% naar 22%.⁴ Ook uit de resultaten van onze eigen scholierenbevroeging merken we dat het mentaal welzijn bij scholieren een deuk heeft gekregen.

Bijna 1 op 3 (30%) van de bevroegde scholieren geeft aan zich niet goed in z'n vel te voelen op school en bijna de helft van de bevroegde scholieren (47%) voelt zich er niet gemotiveerd.

“Er moet sowieso meer aandacht zijn voor mentaal welzijn. Een kind van 16 nu heeft volgens mij evenveel stress als een psychiatrisch patiënt uit 1800, wat moet er van ons worden?”

- Amina, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

Een gezonde 'school/life-balance'

Leerlingen vertellen ons dat ze heel wat schoolstress en een hoge werklust ervaren. 95% van de bevroegde scholieren ervaart stress door school, variërend van een beetje tot heel veel. Bij 1 op de 4 scholieren (26%) is het stressniveau zeer hoog. Slechts 4% van de bevroegde scholieren meldt geen stress door school te ondervinden.

Dit heeft zowel gevolgen voor hun welzijn als voor hun schoolprestaties. De grootste bronnen van stress bij scholieren zijn evaluatiemomenten zoals toetsen en examens (68%), huiswerk (56%) en spreekbeurten (55%).

¹ [Leesvaardigheid 15-jarigen daalt meer dan ooit en nog half zoveel wiskundeknobbels: dit zijn de nieuwe PISA-resultaten.](#) VRTnws (december, 2019)

² De internationale PISA-studie test 15-jarigen op hun leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid, ongeacht waar ze zich bevinden in het onderwijssysteem. Naast een test krijgen de leerlingen ook een vragenlijst over bv. welbevinden.

³ [Blogpost van Hilde Colpin, gewoon hoogleraar schoolpsychologie aan de KU Leuven](#)

⁴ [9 op de 10 jongeren zijn tevreden met hun leven, maar eenzaamheid en mentale klachten nemen toe: "Corona laat sporen na".](#) VRTnws (mei, 2023)

“Ik ervaar wel prestatiedruk. Ik zat vier jaar in het ASO en had daar slechte punten. Nu doe ik het beter, maar sinds ik een keer een goed rapport had, kan ik het niet meer met minder doen.”

- Charlie, 3de graad Woordkunst Drama (KSO)

Deze hoge werklast kent volgens scholieren verschillende oorzaken. Een van de redenen is dat leerkrachten vaak beperkt zijn tot hun eigen vak en leerplan, waardoor ze geen rekening houden met het huiswerk dat hun leerlingen krijgen voor andere vakken. Bovendien worden opdrachten soms gegeven met krappe deadlines, vooral in de periode vlak voor de examens. Zelfs wanneer leerlingen thuis zijn, worden ze vaak overladen met toetsen en taken via digitale leerplatformen zoals Smartschool. Hierdoor lijkt de school nooit echt tot een einde te komen. **Zo geeft bijna de helft van de bevroagde scholieren (45%) aan moeite te hebben om het hoofd leeg te maken na schooltijd.**

“De weken voor de examens beseffen veel leerkrachten dat ze nog punten nodig hebben. Dat zorgt voor veel toetsen op een hoop vlak voor de examens.”

- Iris, 3de graad Woordkunst Drama (KSO)

Sfeer op school

Ook op school willen leerlingen zichzelf kunnen zijn. Daarvoor moeten ze zich in de eerste plaats veilig voelen. **Meer dan 1 op de 10 (14%) van de bevroagde leerlingen voelt zich momenteel echter niet veilig op hun school.** Veiligheid vraagt om een verbindend schoolklimaat. Een positieve schoolomgeving kan leren bevorderen en pesten, spijbelen en eenzaamheid tegengaan. **1 op de 4 bevroagde scholieren geeft aan zich vaak alleen te voelen op school.**

“Ik kan niet mezelf zijn op school. In mijn klas zelf voel ik mij niet goed. De klasgroep is niet aangenaam, onrespectvol en hierdoor kan ik niet mezelf zijn. Ik heb de stempel van strever en zo wil er niemand naast mij zitten.”

- Mo, 2de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

Hulp op school

16% van de bevroagde scholieren weet niet waar ze op school terecht kunnen als het even niet goed gaat. De overige groep weet dat gelukkig wel.

Als het even niet goed gaat, weet 1 op de 2 (53%) bevroagde scholieren dat ze terecht kunnen bij de leerlingenbegeleiding. Bijna de helft van de scholieren (48%) weet bij een leerkracht terecht te kunnen als het niet goed gaat. In kleinere aantallen geeft 22% van de scholieren aan op de hoogte te zijn van Conflixers (vertrouwensleerlingen, peters, meters, buddies...) op school. 18% van de scholieren weet bij de directie terecht te kunnen en 14% bij een schoolpsycholoog.

Uit de gesprekken met scholieren blijkt dat de juiste hulp op school verschilt van leerling tot leerling. De ene leerling kiest voor de leerlingenbegeleider omwille van zijn professionele kennis, de andere voor een vertrouwensleerling omdat die dan weer makkelijk bereikbaar is. Daarnaast voelen leerlingen zich soms beter bij de ene persoon dan bij de andere. Terechtkunnen bij meerdere personen zorgt ervoor dat ook aan die nood wordt voldaan.

Scholieren stappen voornamelijk naar één van de bovenstaande personen op school omdat ze die persoon vertrouwen (38%) en omdat deze persoon professionele kennis heeft (23%). Daarnaast is het voor de scholieren ook van belang dat de persoon in kwestie hen kan begrijpen (27%) en gemakkelijk bereikbaar is (25%). Een klein aantal scholieren (15%) volgt gewoon het buikgevoel wanneer ze naar de juiste hulp zoeken op school.

“Soms heb je zware problemen en is er professionele hulp nodig, soms is er gewoon nood aan een gesprek. Niet elk probleem heeft evenveel opvolging nodig.”

- Mo, 2de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

Wanneer we met leerlingen praten over de leerlingenbegeleiding blijkt dat de meeste CLB-medewerkers en leerlingenbegeleiders goed bezig zijn, maar toch ... De communicatie hierover ontbreekt of is niet meer van deze tijd. Scholieren weten niet altijd bij wie ze moeten zijn, waar het CLB is en hoe de begeleiding juist in zijn werk gaat. Scholieren willen duidelijkheid over hoe ze geholpen kunnen worden, welke stappen er gezet worden. Een nabije, zichtbare en laagdrempelige leerlingenbegeleiding is voor elke scholier een goede zaak.

Daarnaast geeft een derde van de bevroagde leerlingen (34%) aan geen vertrouwen te hebben dat de leerlingenbegeleiding hun privacy respecteert.

Uit de gesprekken die we voerden met leerlingen bleek dat zij niet altijd goed op de hoogte zijn van wat het ambtsgeheim⁵ bij de leerlingenbegeleiding en het beroepsgeheim⁶ bij een CLB-medewerker inhoudt. Voor leerlingen is vaak niet duidelijk aan wie ze wat kunnen vertellen en net die discretie vinden ze enorm belangrijk.

“Ik durfde de leerlingenbegeleiding op mijn school eerst niet te contacteren. Ik dacht dat je er alleen naartoe mocht als je leerstoornissen had.”

- Scholier⁷

Leerlingen willen scholen waar iedereen zich goed voelt en zijn niet bang om hiervoor zelf de handen uit de mouwen te steken. Met de opstart van het peer support project “De Conflifiers” gaven we als Scholierenkoepel alvast een stevige voorzet. Conflifiers zijn vrijwillige scholieren die ervoor zorgen dat alle leerlingen zich goed voelen op hun school. Deze leerlingen steken de handen uit de mouwen en gaan pesten, uitsluiten en polarisering op school tegen. Ze doen moeite voor elkaar. Overal in het Nederlandstalig onderwijs zien we leerlingen en scholen werk maken van peer support. De grote troef van peer support ligt voor leerlingen bij de toegankelijkheid van deze vertrouwensleerlingen, meters, peters, buddies, Conflifiers, enz. Daarnaast geven leerlingen ook aan dat leeftijdsgenoten hen beter kunnen begrijpen dan volwassenen.

⁵ Iedereen die in een school werkt, heeft ambtsgeheim. Schoolpersoneel mag vertrouwelijke informatie over leerlingen discreet bespreken met collega's, directie of het CLB om zo de leerlingen de nodige ondersteuning te bieden. Met derden die buiten de onderwijsinstelling staan, mag dat niet.

⁶ CLB-medewerkers hebben beroepsgeheim. Zij mogen enkel in het belang van de leerling aan het betrokken schoolpersoneel gegevens bezorgen als ze die informatie nodig hebben om hun taak goed te vervullen in functie van de leerling.

⁷ Deze uitspraak verzamelde we tijdens een gesprek met scholieren i.h.k.v. [ons lessenpakket welbevindings](#).

“We willen terug een zorgklas en een systeem van meters en peters. Sommige eerstejaars zijn bang, onze school is groot. Het middelbaar is allemaal nieuw en zo hebben ze iemand om naartoe te stappen. Met corona is dit afgeschaft en we willen dit terug. Want we hebben hier nood aan.”

- Lara, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

Over de schoolpsycholoog zijn de meningen verdeeld. Sommige leerlingen vertellen ons nooit naar een schoolpsycholoog te durven stappen. Zij geven aan dat de drempel voor hen hiervoor te hoog ligt. Twee van die drempels zijn het financiële kostenplaatje, want ook voor de schoolpsycholoog moeten leerlingen betalen. Daarnaast horen we van leerlingen dat het voor hen belangrijk is om een persoonlijke klik te voelen met hun psycholoog. Als die klik er (op het eerste gezicht) niet meteen is, dan ervaren scholieren dit als een drempel om met de schoolpsycholoog (verder) in gesprek te gaan. Andere leerlingen zijn dan wel erg enthousiast en pleiten voor een schoolpsycholoog op elke school. Zij snakken naar professionele en vlotte hulpverlening op school. Volgens deze leerlingen is het bezoeken van een schoolpsycholoog toegankelijker dan het bezoeken van een psycholoog buiten de schoolomgeving.

“Hoe wil je dat leerlingen zich beter voelen op school als ze een half jaar moeten wachten op hulp?”

- Celia, 3de graad Latijn-wiskunde (ASO)

“Ze moeten het niveau van de leerlingenbegeleiding verhogen in plaats van nieuwe mensen (schoolpsychologen) in te zetten.”

- Lente, 2de graad Maatschappij- en welzijnswetenschappen (dubbele finaliteit)

De leerkracht als luisterend oor

Wanneer leerlingen behoefte hebben om hun hart te luchten, verwachten ze dat ze bij hun (vertrouwens)leerkrachten terecht kunnen. Hun ideale leerkracht is immers empathisch en bereid om het gesprek aan te gaan met jongeren.

Tegelijkertijd realiseren leerlingen zich dat (vertrouwens)leerkrachten reeds genoeg werk hebben met hun lesopdracht. Leerkrachten moeten zich dus niet verplicht voelen om elke interactie te documenteren in een leerlingvolgsysteem. Dit kan namelijk als extra administratieve last worden ervaren. Soms kan een eenvoudig, informeel gesprek al een wereld van verschil maken. Natuurlijk kan dit enkel als de leerling vertrouwen heeft in de discretie van de leerkracht. Scholieren vinden het niet fijn wanneer leerkrachten de inhoud van een gesprek doorspelen aan anderen.

Niet alle leerkrachten zijn volgens hun scholieren even goed gewapend om zo'n 1 op 1 gesprek met een leerling aan te gaan. **Mochten scholieren hun leerkrachten op bijscholing kunnen sturen, dan vinden de meeste scholieren (54%) dat die bijscholing moet gaan over het mentaal welzijn van leerlingen.**

“Er zijn twee groepen leerkrachten. Een groep die wel openstaat voor gesprek en een groep die dat niet doet. Wij hebben daar al naar gevraagd en de leerkrachten zeggen dat ze daar niet voor worden opgeleid. Leerkrachten die wel luisteren zijn daardoor overbevraagd, dat zorgt voor stress en zo komen we in een cirkel terecht.”

- Lente, 2de graad Maatschappij- en welzijnswetenschappen (dubbele finaliteit)

Online hulpverlening

De meeste leerlingen zijn voorzichtig positief over online hulpverlening en zien het als een waardevolle toevoeging aan de bestaande ondersteuning. Ze benadrukken tegelijkertijd dat het geen vervanging mag zijn voor de fysieke en persoonlijke hulpverlening.

Er is nog werk aan de winkel om de online hulpverlening te verbeteren. Op dit moment ervaren scholieren een versnippering in het aanbod, waarbij verschillende organisaties online ondersteuning bieden. Soms loopt deze ondersteuning volledig naast elkaar, maar is er wel een overlap. Dit maakt het lastig voor hen om het overzicht te behouden. Bovendien vinden ze het moeilijk om zelfstandig de juiste online hulpverlening te vinden. Ze geven aan dat ze momenteel niet voldoende informatie ontvangen over het beschikbare online aanbod. Scholieren benadrukken daarom de essentiële rol van leerkrachten en begeleiders bij het informeren van leerlingen over de bestaande online mogelijkheden.

Met de komst van Moodspace hebben scholieren toegang tot drie online zelfhulpmodules over angst en stress, gezonde levensstijl en LifeCraft.⁸ Via CLB Online kunnen ze zelfstandig aan de slag gaan met deze zelfhulptools. De CLB's en het Steunpunt voor Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO) slaan daarvoor de handen in elkaar. Ook hier geldt dat scholieren voldoende geïnformeerd moeten worden over deze bestaande zelfhulpmodules, ook diegenen die niet in contact komen met het CLB.

“We zouden graag willen weten welke online hulp er is. Zoals we ook weten dat Awel er is. Maar of ik er gebruik van zal maken, weet ik niet.”

- Bob, 2de graad Zorg en Welzijn (finaliteit arbeidsmarkt)

Leren over mentaal welzijn

Een groot aantal leerlingen waarmee we spraken, vertelde ons last te hebben van schoolstress, faalangst of prestatiedruk. Zo ervaren ze de drang om beter te presteren en zichzelf steeds te moeten bewijzen. Scholieren beseffen dat deze druk ten koste gaat van hun mentaal welzijn. Daarnaast realiseren ze zich ook dat deze druk niet zal verdwijnen na het verlaten van de schoolbanken. Ze beseffen, tot hun spijt, maar al te goed dat we leven in een prestatie maatschappij. Ook weten ze dat dit niet snel zal veranderen. Scholieren vragen daarom dat het onderwijs hen wapent tegen stress, faalangst, prestatiedruk enz. **Ruim meer dan een derde (37%) van de bevroegde scholieren geeft aan het liefst meer te willen leren over mentale gezondheid op school.**

Een beleid rond welbevinden op school

Meer welbevinden op school? Scholieren zien hierin een grote rol weggelegd voor hun scholen. Uit de gesprekken met leerlingen blijkt dat de meeste scholen, met de beste bedoelingen, al heel wat inspanningen doen om het mentaal welzijn bij hun leerlingen te verbeteren. Toch is er volgens scholieren nog veel meer mogelijk. De inspanningen die de school doet, zijn niet altijd even doordacht en goed afgestemd op wat scholieren nodig hebben. **Slechts 1 op de 2 scholieren (50%) is tevreden met de manier waarop de school aan het welbevinden van de leerlingen werkt.**

De inspanningen van de school staan ook zelden op papier. **Slechts 46% van de scholieren geeft aan te weten wat de school allemaal doet om het welbevinden te verhogen.** Voor hen is het ook vaak moeilijk om de juiste weg te vinden naar de meest passende hulp die ze op school zoeken. De leerlingen waarmee we spraken, benadrukten het belang van een zichtbaar welbevindenbeleid.

Waardevolle schoolvisies rond welbevinden en afspraken op papier komen in de loop der jaren op verschillende plaatsen en bij verschillende personen terecht. Zelden is er sprake van een samenhangend geheel en komt de praktijk niet meer overeen met wat er oorspronkelijk op papier stond. Naast scholieren zijn ook de leerkrachten vaak niet meer mee met het vooropgestelde beleid.

Daarom is het waardevol om alles wat de school doet rond welbevinden op te lijsten in één document en de visie en afspraken participatief met leerkrachten en scholieren kritisch onder de loep te nemen. Met een gebundeld document welbevindenbeleid kom je tot een eenduidig, breed gedragen en samenhangend geheel van visies en afspraken dat iedereen snel weet terug te vinden.

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs en voor Welzijn:

- Werk een informatieve campagne uit voor scholen om een zichtbaar welbevindenbeleid op school te promoten. Stel die campagne op een participatieve manier op, samen met scholieren.⁹
- Zorg ervoor dat scholen de nodige financiering hebben om hun welbevindenbeleid zowel gedragen te kunnen uitwerken als volledig te kunnen uitvoeren.
- Voorzie in de lerarenopleiding een sterkere vorming over mentaal welzijn.
- Wapen scholieren tegen schoolstress, faalangst en prestatiedruk door het een plaats te geven in de minimumdoelen.
- Waak erover dat de centra voor leerlingenbegeleiding en hun professionele beroepskrachten zich altijd, ook in crisissituaties, kunnen focussen op hun kerntaak: het begeleiden en ondersteunen van scholieren op school. Voorzie daartoe de nodige budgetten en kaders.
- Zet schoolpsychologen in ter versterking van de huidige leerlingenbegeleiding, niet ter vervanging hiervan. Sommige scholieren voelen geen drempel om naar de schoolpsycholoog te stappen, anderen vertellen ons nooit naar een schoolpsycholoog te durven stappen omwille van bijvoorbeeld het financiële kostenplaatje of omdat ze geen persoonlijke klik voelen met hun schoolpsycholoog. De juiste hulp op school verschilt van scholier tot scholier. Zorg voor een aanbod aan laagdrempelige, leerling-gefocusste psychologische zorg op scholen. Hou er rekening mee dat een schoolpsycholoog niet voor iedere leerling een antwoord is op hun zorgen of problemen.
- Beperk decretaal gezien het aantal examens per dag tot maximum 2. Via onze rechtenwerking ontvangen we signalen van scholieren die op 1 dag maar liefst 3 examens moeten afleggen. Dit geeft scholieren veel stress.

⁹ [Uitblijven in welbevindenbeleid](#), Vlaamse Scholierenkoepel (2023)

Ook scholen zijn vragende partij om de examens scholievriendelijker te organiseren, maar botsen op de vooropgestelde regels bepaald in de omzendbrief SO 74.¹⁰ Die regels leggen op dat het maximum aantal dagen dat aan evaluatie kan worden besteed, beperkt is tot 60 halve dagen. Evalueer deze regelgeving in samenspraak met de onderwijspartners.

- Zorg ervoor dat scholieren de juiste weg vinden naar de meest geschikte online hulpverlening.
- Waak erover dat online hulpverlening fysieke en persoonlijke hulpverlening op school niet vervangt.
- Zet extra in op laagdrempelige vertrouwensleerlingen. Zorg ervoor dat de Confixers-werking de vraag kan volgen. Maak middelen vrij voor de uitbouw van de Confixers-werking indien het aanbod de vraag niet kan volgen.¹¹
- Voorzie extra financiële middelen voor iedere school die gepaste activiteiten/ voorzieningen wil organiseren om het mentaal welzijn van hun leerlingen een boost te geven.

¹⁰ [Omsendbrief Organisatie van het schooljaar in het secundair onderwijs \(SO 74\)](#)

¹¹ [Confixers](#) zijn vrijwillige scholieren die ervoor zorgen dat alle leerlingen zich goed voelen op hun school. Deze leerlingen steken de handen uit de mouwen en gaan pesten, uitsluiten en polarisering op school tegen. Ze doen moeite voor elkaar. Overal in het Nederlandstalig onderwijs zien we leerlingen en scholen werk maken van peer support. De grote troef van peer support ligt voor leerlingen bij de toegankelijkheid van deze vertrouwensleerlingen, meters, peters, buddies, Confixers, enz. Daarnaast geven leerlingen ook aan dat leeftijdsgenoten hen beter kunnen begrijpen dan volwassenen

2. De manier van lesgeven

Op de tweede plaats van het prioriteitenlijstje van scholieren staat 'de manier van lesgeven'. Bijna een derde (30%) van de bevroegde scholieren zou de manier van lesgeven als eerste aanpakken. Bij de bevroegde scholieren die zich identificeren als 'man' ligt dit aantal zelfs nog hoger (33%) en prijkt het op de eerste plaats in de top 5.

De sleutel tot een geweldige les

Wat maakt van een les een geweldige les? Daar zijn de scholieren waarmee we in gesprek gingen het unaniem over eens. De passie en motivatie van degene die de les geeft, maakt écht het verschil! Sterke lesgevers zijn experts die hun passie kunnen overbrengen. Ze variëren met leuke werkvormen en brengen de leerstof op een originele manier die aansluit bij de interesses en leefwereld van de leerlingen.

“Leerkrachten die gepassioneerd zijn door hun vak, geven hun passie door aan leerlingen.”

- Hans, 2de graad Plant, Dier en Milieu (finaliteit arbeidsmarkt)

“Leerkrachten maken een groot verschil. Sommige leerkrachten hier zijn zó gepassioneerd, ze staan graag voor de klas. Dat geeft me veel motivatie.”

- Larissa, 3de graad Woordkunst en drama (KSO)

Scholieren vinden de les ook sterker wanneer die interactief is. Ze vinden het immers belangrijk dat de leerkracht hen voldoende betreft tijdens de les. Interactieve lessen stimuleren hun motivatie en betrokkenheid. Ze voelen aan dat hun mening telt en ze actief kunnen bijdragen aan de les.

“De lessen moeten interactief zijn, bv. af en toe eens een kahootje¹² tussendoor.”

- Hans, 2de graad Plant, Dier en Milieu (finaliteit arbeidsmarkt)

Daarnaast moet er een goede balans zijn tussen theoretische uitleg en praktische toepassing van de leerstof. Leerlingen willen geen eenrichtingsverkeer of grote hoeveelheden theorie in een te korte tijd. **Uit onze scholierenbevraging blijkt dat meer dan de helft van de bevroegde leerlingen (59%) aangeeft dat ze echt kunnen bijleren wanneer de leerstof wordt verduidelijkt met voorbeelden. Bovendien geeft 48% aan dat ze het meeste leren wanneer er naast woorden ook beelden worden gebruikt.**

¹² Kahoot is een online tool waarmee men met leerlingen actief in de klas aan de slag kan. Het is een interactieve game die bijvoorbeeld als een quiz in de klas gespeeld kan worden.

Het gebruik van praktische voorbeelden en oefeningen om de theorie te verhelderen, geeft scholieren het gevoel de leerstof echt onder de knie te krijgen.

“Sommige leerkrachten lezen gewoon de samenvatting af, dat kan ik thuis ook zelf doen.”

- Lionel, 3de graad Handel (TSO)

“Sommige leerkrachten willen persé hun powerpoint afkrijgen aan het einde van de les, maar soms heb ik dingen niet begrepen en is er te veel tijdsdruk.”

- Nora, 3de graad Handel (TSO)

Kortom, de sleutel tot een geweldige les draait om de passie en expertise van de leerkracht naast interactieve en boeiende werkvormen en een evenwichtige combinatie van theoretische kennis en praktische toepassingen. Wanneer deze ingrediënten samenkomen, ontstaat er een positieve en effectieve leerervaring volgens scholieren.

Leerstof die blijft plakken¹³

Zoals eerder vermeld, leren leerlingen het meest tijdens een les wanneer de leerstof verduidelijkt wordt met voorbeelden en wanneer er naast woorden ook beelden worden gebruikt. Bovendien blijft de leerstof beter hangen wanneer deze aan het begin van de les wordt opgefrist, volgens 46% van de bevroagde leerlingen. Verder geeft 45% van de bevroagde scholieren aan dat de leerkracht genoeg ondersteuning moet bieden bij moeilijke opdrachten in de klas. Ook het herhalen van de leerstof bij de start of bij het einde van de les wordt door 45% van de scholieren als belangrijk gezien om te kunnen bijleren. Bovendien vinden scholieren ook afwisseling in soorten oefeningen (43%) en een leerkracht die regelmatig vraagt of iedereen alles begrijpt (43%) belangrijk om te kunnen bijleren.

“Betere lessen? Ik zou minder leerstof doen en meer herhaling erin steken.”

- Noa, 3de graad Latijn (ASO)

Vaardigheden voor lesgevers

Als scholieren de kans zouden krijgen om hun leerkrachten naar bijscholingen te sturen, blijkt uit onze scholierenbevroaging dat 46% zou kiezen voor een bijscholing gericht op het ontwikkelen van creatieve vaardigheden om les te geven. Scholieren willen leerkrachten die op een originele en creatieve manier lesgeven, waardoor de leerstof levendig en boeiend wordt.

Daarnaast geeft 34% van de bevroagde scholieren aan dat ze hun leerkrachten graag naar een bijscholing over digitale vaardigheden zouden sturen. Het gebeurt weleens dat leerlingen aan hun leerkrachten moeten uitleggen hoe het geluid van de laptop luider kan of hoe je het smartboard aan de praat krijgt. Zo gaat er kostbare lestijd verloren. In dit digitale tijdperk is het gebruik van technologie in het onderwijs steeds belangrijker geworden. Scholieren, zelf digital natives, verwachten dat hun leerkrachten up-to-date zijn met de nieuwste digitale tools. Ze denken daarbij aan bijscholingen over het effectief gebruik van laptops in de klas, blended learning, artificiële intelligentie, Extended Reality, enz.

De laptop als hulpmiddel

6 op de 10 van de bevroagde scholieren (61%), die werken met een laptop/ tablet in de klas, zegt dat het gebruik van deze apparatuur hen vooruit helpt met het leren van de leerstof. Maar helaas geldt dit niet voor 3 op de 10 scholieren (31%) die ook deze toestellen in de klas gebruiken.

Scholieren geven verschillende redenen waarom de laptop voor hen niet altijd werkt als een hulpmiddel. Ten eerste heeft niet elke scholier dezelfde leerstijl. Sommigen geven de voorkeur aan traditionele methoden, zoals schriftelijke notities maken of gedrukte teksten lezen.

“Met een boek voor mijn neus gaat het makkelijker dan met een laptop.”

- Billie, 3de graad Latijn (ASO)

Bovendien ervaren scholieren afleiding door hun laptop tijdens de les, bijvoorbeeld door sociale media of online games, waardoor ze moeite hebben om zich op de leerstof te focussen. Daarnaast vinden scholieren een hele dag achter een laptop zitten lastig voor de ogen.

“Ik heb vaak twee tabbladen openstaan tijdens de les, eentje dat me afleidt en eentje dat open moet staan om de les te volgen.”

- Lou, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

Scholieren benadrukken ook dat ze niet altijd voldoende uitleg krijgen over hoe ze hun laptop het beste kunnen gebruiken om de leerstof te begrijpen en te verwerken. Leerkrachten gaan er te snel van uit dat leerlingen alles kunnen op hun laptop, maar dat is niet het geval. Ook bij sommige leerlingen is er nood aan uitleg over praktische zaken. Hierdoor kunnen ze niet het maximale voordeel uit hun toestel halen. Met de juiste begeleiding kunnen laptops handige hulpmiddelen worden voor sommige scholieren.

“Tijdens de les wiskunde moesten we notities maken en hiervoor Excel gebruiken. Niemand weet hoe je hiermee moet werken. De leerkracht gaat ervan uit dat we dit kunnen.”

- Scholier¹⁴

Met de komst van de laptop/tablet in de klas zijn er ook veel vragen en bezorgdheden rond privacy bij leerlingen. **43% van de bevroegde scholieren, die met een laptop/tablet op school werken, maakt zich zorgen over hun privacy bij het gebruik daarvan. 51% maakt zich geen zorgen over hun privacy bij het gebruik van de laptop/tablet op school.**

“We krijgen daar nu geen melding van of de leerkracht wel of niet meekijkt. Wij weten gewoon niet of de leerkracht meekijkt.”

- Lionel, 3de graad Latijn (ASO)

Ook de wifi werkt volgens scholieren vaak niet optimaal. **Bijna de helft van de scholieren (44%), die met een laptop/tablet op school werken, is niet tevreden over de wifi op school. 1 op de 4 scholieren (26%) geeft wel aan tevreden te zijn over de wifi school.**

“De wifi werkt hier soms totaal niet, dan kan je niet werken met de schoollaptop.”

- Eden, 3de graad Latijn (ASO)

Naast goed functionerende wifi is het ook noodzakelijk om een laptop/tablet te kunnen opladen op school. Uit gesprekken met scholieren horen we dat leerlingen hun laptop iedere dag volledig opgeladen moeten meebrengen naar school. Voor scholieren is dit organisatorisch een hele klus, waar ze ook het nut niet van inzien. Voor hen is het logisch dat als de school het gebruik van een laptop/tablet verplicht, er ook de mogelijkheid moet zijn om deze op te laden in de klas.

Willen we de laptop volledig inzetten als hulpmiddel, dan moeten ook de privacybezorgdheden en de infrastructurele tekorten worden weggewerkt.

Afstandsonderwijs

In 2020 maakten veel leerlingen en leerkrachten voor het eerst gedwongen kennis met afstandsonderwijs. Ondertussen bestaat er een wettelijk kader voor scholen om interactief afstandsonderwijs te organiseren.¹⁵ Althans, afstandsonderwijs is niet vanzelfsprekend en ook niet voor iedereen weggelegd. Sommige leerlingengroepen staan hier niet om te springen, anderen juist weer wel. **30% van de bevroegde scholieren wil altijd les op school krijgen. 1 op de 4 scholieren (26%) wil 1 dag per week van thuis uit de les volgen.**

Een van de belangrijkste voordelen van afstandsonderwijs volgens leerlingen, is dat ze tijdens afstandsonderwijs extra competenties kunnen verwerven die ze wellicht minder zouden opdoen tijdens contactonderwijs. Ze kunnen bijvoorbeeld digitale vaardigheden ontwikkelen, leren plannen, hun zelfredzaamheid en autonomie vergroten, enz. Scholieren verwachten dat deze vaardigheden zeker van pas zullen komen bij verdere studies en in hun latere leven.

Een ander voordeel is dat de reistijd van en naar school wegvalt. Hierdoor ervaren leerlingen minder stress door het verkeer en worden ze niet blootgesteld aan de gevaren van drukke wegen. Bovendien kunnen scholieren wat langer slapen, wat hun concentratie ten goede komt.

¹⁵

[Omzendbrief Interactief afstandsonderwijs in het secundair onderwijs \(SO/2023/01\)](#)

Natuurlijk zijn er volgens scholieren ook nadelen verbonden aan afstandsonderwijs. Kwetsbare leerlingen lopen het risico uit de boot te vallen. Ook waarschuwen scholieren dat afstandsonderwijs geen middel mag worden in de strijd tegen het lerarentekort of een energiecrisis, maar steeds in het belang van de leerling georganiseerd moet worden.

Voordat de school halsoverkop besluit om afstandsonderwijs aan te bieden, is het belangrijk om leerlingen (en hun ouder(s)/voogd) te raadplegen. Het is raadzaam voor de school om het percentage aan afstandsonderwijs aan te passen aan het draagvlak onder de leerlingen. Het antwoord op de vraag “Wil jij afstandsonderwijs?” zal sterk variëren afhankelijk van de klas, leerjaar, studierichting en onderwijsvorm. Daarom zal er maatwerk nodig zijn.

“Onze school heeft heel wat veranderingen doorgevoerd zoals standaard uren thuisschool. Daar is niet op voorhand over gecommuniceerd naar de leerlingen.”

- Lara, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

Nieuwe technologie¹⁶

Technologie evolueert aan een razendsnel tempo en blijft ons verrassen met nieuwe innovaties en ontwikkelingen, die ook zorgen voor nieuwe uitdagingen op de klasvloer. Denk maar aan de opkomst van Artificiële Intelligentie (AI)¹⁷, Virtual Reality (VR),¹⁸ Augmented Reality (AR)¹⁹, enz.

¹⁶ Deze cijfers werden verzameld in april 2023. Gegeven de snelle digitale ontwikkelingen op dit vlak zijn deze cijfers een momentopname en vermoeden we dat deze snel veranderen.

¹⁷ Artificiële intelligentie of AI is een verzameling van wetenschappen, theorieën en technieken die het cognitieve vermogen van een mens wil reproduceren door een machine.

¹⁸ Virtual Reality of VR is een online omgeving waarin een realistische situatie wordt nagebootst. Vaak komt hier een VR-bril bij te pas.

¹⁹ Augmented Reality of AR is een technologie waarmee je op een realistische manier virtuele elementen aan beelden gaat toevoegen.

Als je het aan scholieren vraagt, dan mag het onderwijs niet achterop hinken in deze technologische evolutie. **45% van de bevroegde scholieren vindt het (heel) belangrijk dat er in de lessen gebruik wordt gemaakt van nieuwe technologie. 22% vindt dat (helemaal) niet belangrijk.**

Bij scholieren uit het eerste middelbaar stellen we vast dat 53% het gebruik van nieuwe technologie (heel) belangrijk vindt. Dat aantal verzwakt naarmate het onderwijsjaar, zo daalt dit naar 35% in het zesde middelbaar. Ook bij de scholieren uit alle jaren die zich identificeren als ‘man’ ligt dit cijfer hoger dan bij zij die zich identificeren als ‘vrouw’ (58% ten opzichte van 38% vindt het gebruik heel belangrijk of belangrijk).

In de praktijk (anno in het einde van het schooljaar 2022-2023) zien we dat scholen op verschillende manieren en met verschillende snelheden met nieuwe technologie aan de slag gaan in de klas. In de ene school krijgen scholieren bijvoorbeeld les over AI en gaan ze aan de slag met VR-brillen in de praktijkles. In andere scholen is nieuwe technologie in de klas nog ver te zoeken of viel er tijdens de les nog nooit het woord ‘AI’. **Dat laatste is bij 42% van de bevroegde scholieren het geval. Zij geven aan dat leerkrachten het in de les nog nooit hebben gehad over AI (bv. ChatGPT), terwijl we zien dat 31% van deze groep scholieren wel aangeeft hiervan gebruik te maken bij schoolopdrachten.**

In het totaal stellen we vast dat **45% van de bevroegde scholieren al eens slimme software (bv. Grammarly) heeft gebruikt bij het maken van schoolwerk.** Bij degenen die zich identificeren als ‘man’ ligt dit cijfer iets hoger dan bij zij die zich identificeren als ‘vrouw’ (49% tegenover 43%). Ook qua leerjaren zien we verschillen. Bij de eerstejaars maakte 38% al eens gebruik van slimme software om huiswerk te maken. Bij de zesdejaars ligt dit cijfer een pak hoger. Daar geeft 52% aan hiervan gebruik te maken.

AI en andere toepassingen zijn niet de eerste nieuwe technologie waar het onderwijs mee wordt geconfronteerd. Een tiental jaren geleden hadden de rekenmachine en de opkomst van de computer ook veel gevolgen voor ons onderwijs. We kunnen het ons nu haast niet inbeelden zonder computers en rekenmachines.

Leerkrachten en directies maken zich nu ook zorgen over deze nieuwe technologische evolutie. Er zijn leerkrachten die het gebruik van AI (bv. het gebruik van ChatGPT of DeepL bij een schrijfpdracht) verbieden. Zo'n verbod is geen goed idee volgens de meerderheid (43%) van de bevroagde scholieren, dat zeggen ook experts.²⁰

Scholieren willen juist op een kritische en verantwoorde manier leren omgaan met nieuwe technologie, want die zullen ze hoe dan ook later nodig hebben in hun job. We zien nu al dat AI sommige jobgerelateerde taken uit handen kan nemen en zo het werk verlichten.

20 [Data-date 'ChatGPT is een blijver: ook in jouw klas?'](#), Kenniscentrum Data & Maatschappij (maart, 2023)

Extended Reality (XR)²¹ kan het leerproces van leerlingen ondersteunen en hen helpen bij het versterken van vaardigheden. Dankzij XR (bv. met VR-brillen) kunnen scholieren uit een praktijkgerichte opleiding op een veilige manier werksituaties oefenen voor hun stage van start gaat. Dit zou anders niet mogelijk zijn vanwege financiële of veiligheidsredenen. Scholieren die vaardigheden leren in een VR-omgeving, kunnen deze vervolgens in de realiteit makkelijker toepassen. We juichen dan ook toe dat het XR-actieplan²² ruimte maakt om deze nieuwe technologie verder uit te rollen in het technisch en beroepsgericht secundair onderwijs, maar zien ook kansen in het doorstroomgericht onderwijs. Daarnaast moeten leerkrachten rekening houden met 'simulation sickness' bij scholieren. VR zorgt voor botsende informatiestromen in je hoofd, daardoor kampt zo'n 20% van de scholieren na het gebruik van VR met misselijkheid, hoofdpijn en pijn aan de ogen.²³

Het is aan het onderwijs om nieuwe technologie niet te zien als een bedreiging, maar wel te omarmen als een aanvulling en deel van een bredere didactiek, met een kritisch oog op de beperkingen.

21 Extended Reality (XR) onderscheidt 3 technologieën: Augmented Reality, Mixed Reality en Virtual Reality (bv. de VR-brillen)

22 [Het XR-actieplan](#)

23 [Virtual Reality in de klas](#), Klasse (maart, 2020)

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs:

- Beperk de planlast in het onderwijs bij leerkrachten zo veel mogelijk. Betrek hierbij het volledige onderwijsveld.²⁴
- Zet meer in op levenslang leren bij leerkrachten en het volledige schoolpersoneel. Onze samenleving is continu in beweging. Door leerkrachten doorheen hun volledige carrière de kans te geven om trainingen en workshops bij te wonen, blijven ze op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen en leren ze nieuwe vaardigheden die hen helpen nog beter les te geven.
- Evalueer de Digisprong grondig, nu die op Vlaams niveau volledig is uitgevoerd. Dit onderzoek moet kijken naar de impact van de laptop/tablet op de leerprestaties en het (fysieke en mentale) welzijn van scholieren. De evaluatie moet ook de infrastructurele pijnpunten in kaart brengen. Durf, op basis van dit onderzoek, keuzes maken rond welk type materiaal (fysiek of digitaal) een leerling nodig heeft.
- Maak het mogelijk dat leerlingen op hun school de laptop/tablet kunnen opladen. In veel scholen is dit momenteel verboden.
- Maak werk van een duidelijke regelgeving die de privacy van leerlingen bij het gebruik van laptop/tablet, op school en thuis, beschermt.
- Organiseer afstandsonderwijs steeds in het belang van de scholier en niet als middel tegen het lerarentekort of een crisis.
- School leerkrachten secundair onderwijs en scholieren grondig bij op vlak van digitale vaardigheden, want die worden alleen maar belangrijker. Laat hen daarin proeven van nieuwe technologieën, zodat iedereen kan begrijpen wat de mogelijkheden daarvan zijn in het onderwijs.

- Bereid alle scholieren voor op een leven met Artificiële Intelligentie (AI). Deze nieuwe, baanbrekende technologie is er, gaat niet meer weg en zal een steeds grotere impact hebben op zowel het alledaagse leven als op de verdere carrière.
- Moedig scholen aan om een beleid rond AI participatief uit te denken en op te nemen in de bestaande ICT-visie. Kenniscentrum Digisprong heeft hierover heel wat kennis, deze moet tot bij alle scholen geraken.²⁵
- Evalueer na de uitrol van het XR-actieplan²⁶ vanuit scholierenperspectief. Maak ook werk van een tussentijdse evaluatie. 'Hoe ervaren scholieren Extended Reality in de klas?' 'Wat verloopt volgens hen goed en wat kan beter?', zijn vragen die niet mogen ontbreken in de opvolging/evaluatie.

24 [Regels schrappen is niet voldoende om planlast in onderwijs weg te werken](#). De Vlor (april, 2023)

25 'Help, mijn leerlingen gebruiken AI', Kenniscentrum Digisprong (2023)

26 [Het XR-actieplan](#)

3. Racisme²⁷ in het onderwijs

Scholieren konden kiezen uit een lijst met onderwijsthema's die zij het eerst zouden aanpakken in het onderwijs. **'Racisme in het secundair onderwijs' neemt met 28% de derde plaats in op het prioriteitenlijstje van alle bevroegde scholieren.** Leerlingen uit OKAN (Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers) gaven in onze bevraging en in de gesprekken aan dat het aanpakken van racisme voor hen prioriteit nummer 1 is. Bij scholieren met 1 of meerdere ouders met een niet-Europese nationaliteit staat het aanpakken van racisme op nummer 2.

Racisme slaat diepe wonden bij scholieren

Scholieren hebben recht op een veilige leeromgeving waarin racisme geen plaats heeft. **Helaas blijkt uit onze scholierenbevraging dat bijna 1 op de 5 scholieren (18%) ooit zelf racisme heeft ervaren op school, en dit aantal stijgt zelfs tot bijna de helft voor scholieren met ouders die een niet-Europese nationaliteit hebben (49%). Bovendien heeft bijna de helft van de scholieren (47%) al eens racisme op school gezien.** Leerlingen geven aan dat ze racistische opmerkingen, scheldwoorden of beledigingen naar hun hoofd geslingerd krijgen van medeleerlingen of zelfs leerkrachten. Gelijkaardige verhalen bereiken ons ook via de Vlaamse²⁸ en lokale media²⁹.

²⁷ [Is discriminatie en racisme hetzelfde?](#), Wat Wat (2023)

²⁸ [Sportschool Hasselt schorst acht leerkrachten na ongepaste berichten](#), De Standaard (maart, 2023)

²⁹ [Elk jaar 16 klachten over racisme en discriminatie op Gentse scholen](#), Het Nieuwsblad (maart, 2020)

Deze verontrustende signalen vragen onmiddellijke actie. Racisme op school kan immers leiden tot ernstige emotionele problemen en verminderde leerprestaties bij scholieren. Het Centrum voor Sociale en Culturele Psychologie van de KU Leuven gaf in een onderzoek uit 2019 aan dat leerlingen met een migratieachtergrond zich minder thuis voelden op school en lagere punten voor Nederlands en wiskunde haalden. Volgens hetzelfde onderzoek is dit niet te verklaren door de thuissituatie of de intellectuele achtergrond van de leerlingen.³⁰

“Ik was in een college en ik had een leerkracht die racistisch was tegen mij, maar ik kon dit niet vertellen. Ik had schrik dat ik minder punten ging krijgen.”

- Lionel, 3de graad Handel (TSO)

Toen we over racisme spraken met OKAN-leerlingen gaven zij aan zich het minst veilig te voelen op de speelplaats. Daar komt het vaker voor dat ze slachtoffer zijn van racisme door andere leerlingen. Het feit dat ze de taal nog niet volledig onder de knie hebben, maakt dat ze zich mondeling minder goed kunnen verdedigen. Dit zorgt bij hen voor een gevoel van hulpeloosheid.

Wat het voor jonge slachtoffers nog pijnlijker maakt, is wanneer leerkrachten niet reageren op racistisch gedrag of dit proberen te verbloemen. Leerkrachten staan soms machteloos omdat ze niet goed weten hoe ze moeten reageren op racisme en zich niet altijd bewust zijn van de mate waarin dit verschilt van pestgedrag. Er heerst vaak angst om racistisch gedrag bij naam te noemen, omdat dit kan leiden tot verdeeldheid.

³⁰ [Can School Diversity Policies Reduce Belonging and Achievement Gaps Between Minority and Majority Youth? Multiculturalism, Colorblindness, and Assimilationism Assessed](#), KU Leuven (april, 2019)

Scholieren willen dat hun leerkrachten leren omgaan met racisme tussen leerlingen en opkomen voor de slachtoffers. Door hen bewust te maken van de impact van racisme en hen tools te geven om dit gedrag aan te pakken, kunnen leerkrachten een veilige en inclusieve omgeving creëren voor alle leerlingen.

Gelukkig bestaan er middenveldorganisaties die aandacht besteden aan dit onderwerp. School Zonder Racisme vzw ondersteunt scholen, leerlingen, leerkrachten en directies in het samenleven in diversiteit. Dit doen ze door de interculturele dialoog te stimuleren en te werken naar een schoolcultuur die diversiteit erkent, omarmt en uitdraagt. Aan de hand van interactieve workshops bieden ze concrete tools aan leerkrachten om onder andere beter te kunnen omgaan met diversiteit en om op de juiste manier te reageren op racistische uitspraken.³¹ Deze vzw ontvangt sinds juni 2023 geen structurele subsidies meer van het Departement Onderwijs en Vorming.

Structureel racisme in het secundair onderwijs

Racisme is meer dan losse gevallen van discriminatie op basis van nationaliteit, afkomst, huidskleur of cultuur. Het is ook een systeem dat ervoor zorgt dat bepaalde mensen, bewust of onbewust, worden buitengesloten of minder kansen krijgen, simpelweg vanwege hun huidskleur, nationaliteit, afkomst of cultuur. Bijvoorbeeld, niet alle scholieren hebben gelijke kansen bij het vinden van een stage. Scholieren met een andere huidskleur, nationaliteit, afkomst of cultuur worden mogelijk benadeeld, zelfs als ze dezelfde vaardigheden en capaciteiten hebben als hun medeleerlingen. Scholieren vertellen ons over complimenten die ze te horen krijgen waar vooroordelen achter schuilgaan. Ook dergelijke uitspraken kunnen kwetsend zijn.

“Er was een leerkracht die tegen mij zei tijdens een oudercontact: uw zus spreekt zo goed Nederlands. Mijn zus droeg een hoofddoek.”

- Noura, 3de graad Handel (TSO)

Leerlingen met een migratieachtergrond lopen in ons land twee keer zoveel risico om slechter te presteren op academisch vlak.³² De taalbarrière is één van de grote hindernissen voor deze leerlingen, maar de mindere resultaten zijn niet alleen te wijten aan de thuistaal. Vlaams onderzoek toont onder meer aan dat leerlingen met een migratieachtergrond vaker een B-attest krijgen dan hun autochtone medeleerlingen bij twijfelgevallen.³³

Hier spelen onbewuste mechanismen een rol, zoals lage verwachtingen en vooroordelen van leerkrachten over leerlingen met een migratieachtergrond. Hoewel leerkrachten het beste voorhebben met al hun leerlingen, krijgen leerlingen door deze vooroordelen niet altijd het juiste studieadvies. De resultaten uit onze scholierenbevraging doen uitschijnen dat scholieren zich hiervan bewust zijn.

Bijna de helft van de scholieren (45%) met minstens één ouder met een niet-Europese nationaliteit vindt het (heel) belangrijk om aanwezig te kunnen zijn op een klassenraad. Voor scholieren met ouders van Belgische nationaliteit is dat slechts 28%.

³² [The resilience of students with an immigrant background](#), OESO (maart, 2018)

³³ [Waarom kansarme leerlingen sneller een B-attest krijgen](#), VRTnws (februari, 2018)

Het is belangrijk om leerkrachten bewust te maken van de vooroordelen en verwachtingen die spelen. Daarnaast is het noodzakelijk om hen te informeren over racisme en hen te leren hoe ze leerlingen kunnen ondersteunen zonder ze te stigmatiseren.³⁴ Bovendien blijkt dat leerkrachten met een migratieachtergrond vaak hogere verwachtingen hebben van leerlingen met een migratieachtergrond dan hun collega's. Een mogelijke oplossing is daarom om het bestaande lerarenteam diverser te maken door meer leerkrachten met een migratieachtergrond aan te trekken.

“Als het klassenraad is, beslissen de leerkrachten over ons en we krijgen niet de kans om ons te verdedigen terwijl het over onze toekomst gaat.”

- Zara, 2de graad Zorg en Welzijn (finaliteit arbeidsmarkt)

Een aanpak tegen racisme op school

Laat er geen twijfel over zijn, racisme en pesten zijn niet hetzelfde. Racisme gaat over het anders behandelen van personen op basis van hun huidskleur, afkomst, nationaliteit of cultuur. Het zorgt ervoor dat bepaalde groepen minder kansen krijgen. Pesten kan om verschillende redenen gebeuren en gebeurt meestal tussen leerlingen onderling zonder dat er een structureel systeem achter zit. Racisme heeft een lange geschiedenis van discriminatie en onderdrukking, terwijl pesten meer gaat over het kwetsen op persoonlijk niveau. Hoewel de gevolgen voor een leerling bij beiden niet te onderschatten zijn, hebben ze een verschillende aanpak nodig.

³⁴ Stigmatisering is het proces waarbij bepaalde kenmerken, vooroordelen aan een bepaalde persoon of groep worden toegekend.

Geen van de onderwijsverstrekkers in Vlaanderen beschikt momenteel over een doordacht anti-racismebeleid. Dat blijkt uit een rondvraag door Kif Kif bij de verschillende onderwijsverstrekkers en hun analyse van het beleid.³⁵ Nochtans blijkt uit onderzoek van de KU Leuven dat Vlaamse middelbare scholen die bewust omgaan met culturele verschillen er beter in slagen om de prestatiekloof tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond te verkleinen.³⁶ Het gebrek aan aandacht voor culturele verschillen heeft als gevolg dat scholieren met een migratieachtergrond zich minder gewaardeerd voelen. Maar wanneer diversiteit actief en positief wordt benaderd, leidt dit tot een versterking van zowel een positief schoolklimaat als de leerprestaties. Het actief en positief benaderen van diversiteit op school heeft zelfs een positieve invloed op de resultaten van alle leerlingen. Volgens het onderzoek van het Centrum voor Sociale en Culturele Psychologie van de KU Leuven gaan zowel leerlingen met een migratieachtergrond als witte leerlingen zonder migratieachtergrond erop vooruit binnen een interculturele schoolcontext.³⁷

“Er is niet echt een aanpak voor racisme op onze school. Dit is wel nodig.”

- Noura, 3de graad Handel (TSO)

³⁵ [Antiracistisch onderwijs: een strijd tegen het beleid](#), Kif Kif (september, 2022)

³⁶ [Onderzoek toont aan: scholen met oog voor diversiteit doen prestatiekloof tussen leerlingen krimpen](#), VRTnws (mei, 2019)

³⁷ [Can School Diversity Policies Reduce Belonging and Achievement Gaps Between Minority and Majority Youth? Multiculturalism, Colorblindness, and Assimilationism Assessed](#), KU Leuven (april, 2019)

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs:

- Zet in op middenveldorganisaties die werken rond racisme in het secundair onderwijs.³⁸ Ondersteun hun werking en breid die uit waar nodig. Deze organisaties kunnen workshops en trainingen aanbieden aan leerkrachten én scholieren.
- Geef scholieren het recht om aanwezig te kunnen zijn op hun klassenraden. Zo is er transparantie en kunnen onbewuste vooroordelen bij leerkrachten voorkomen worden.
- Verplicht scholen om aan scholieren en hun ouder(s)/voogd een verslag van elke klassenraad te bezorgen.
- Maak de bestaande lerarenteams diverser door het lerarenberoep aantrekkelijker te maken voor personen met een migratieachtergrond. Zet hiervoor in op gerichte wervingscampagnes.
- Ontwikkel een bewustwordingscampagne over racisme in het Nederlandstalig onderwijs, gericht op leerkrachten, scholieren en hun ouders. Deze campagnes moeten het belang van inclusie en respect benadrukken.
- Zet onderwijsverstrekkers en hun scholen aan om in hun schoolreglementen duidelijke en strenge sancties voor racistisch gedrag op te nemen.

³⁸ Middenveldorganisaties zijn organisaties die zich zonder winst te willen maken, inzetten voor maatschappelijke doelen. Ze willen verandering brengen in de samenleving. Middenveldorganisaties die rond de thematiek racisme werken zijn o.a. School zonder Racisme vzw, Caritas, Bazz, Merhaba, Kazerne Dossin, Studio Globo, ...

4. Scholieren in kansarmoede

Op de vierde plaats van het prioriteitenlijstje van onze bevroegde scholieren staat 'leerlingen in kansarmoede' met 26%. Bij de bevroegde scholieren die zich identificeren als 'vrouw' ligt dit aantal zelfs nog hoger (32%) en verzekert het de tweede plaats.

Betaalbaar onderwijs is een recht

Elke leerling heeft recht op kwaliteitsvol onderwijs. Dat wil in de eerste plaats zeggen dat iedereen zonder enige problemen toegang moet hebben tot onderwijs. Momenteel wordt de toegang tot ons Vlaams onderwijs sterk beïnvloed door de kosten ervan. Om het recht op onderwijs voor scholieren volledig te waarborgen, is het cruciaal dat onderwijs betaalbaar is. **Voor 92% van de bevroegde scholieren is het belangrijk dat het secundair onderwijs betaalbaar is voor iedereen. Daarvan vindt zelfs 70% het heel belangrijk.**

18,7% van de Belgische bevolking loopt risico op armoede of sociale uitsluiting.³⁹ Daarbovenop presteert ons land zwak op het gebied van sociale gelijkheid in het onderwijs, wat problematisch is voor onze leerlingen.⁴⁰ De achtergrond en financiële gezinssituatie van leerlingen beïnvloeden sterk hun onderwijskansen en hun mogelijkheden om sociale vooruitgang te boeken. Daarnaast mogen we de impact op het zelfbeeld van jongeren niet onderschatten wanneer ze bijvoorbeeld niet meekunnen op schooluitstap of als enige in de klas geen handboek hebben.

39 [Meer dan 2 miljoen Belgen lopen risico op armoede of sociale uitsluiting](#), STATBEL (februari, 2023)
40 [OESO: "We verliezen ontzettend veel talent in het Vlaamse onderwijs"](#), VRTnws (september, 2018)

“De voorwaarden voor studiebeurzen zijn streng. Mama is alleenstaande moeder voor twee kinderen en werkt als verpleegster. We hebben het krap en toch krijgen wij geen beurs.”

- Lara, 3de graad Woordkunst en Drama (KSO)

Schoolkosten

In het secundair onderwijs kunnen de schoolkosten hoog oplopen: vervoer van en naar school, laptop, (meerdaagse) schoolreizen, drukwerk, schoolboeken, rekenmachine, werkmateriaal, schooluniform, enz. De prijs van een jaar secundair onderwijs ligt gemiddeld tussen 1.134 en 1.502 euro, wijst onderzoek van SONO (Steunpunt Onderwijsonderzoek) uit.⁴¹ De kostprijs tussen scholen onderling is bovendien erg verschillend.

Helaas blijven de schoolkosten in Vlaanderen de pan uit rijzen. In het schooljaar 2021-2022 bedroeg het totale bedrag aan onbetaalde schoolfacturen in het GO! 11 miljoen euro, dat is meer dan de schooljaren voordien.⁴² Ook als Scholierenkoepel trokken we het afgelopen schooljaar aan de alarmbel over de stijgende schoolkosten.⁴³

De situatie blijkt nog steeds onveranderd. **Uit onze bevraging in het kader van dit memorandum wordt duidelijk dat voor 6% van de bevroegde scholieren de kostprijs ooit al een reden was om te kiezen voor een andere studierichting.**

41 [Studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs](#), Steunpunt Onderwijsonderzoek (mei, 2020)
42 [Het GO! wil onbetaalde schoolfacturen weg](#), Vlaams Gemeenschapsonderwijs (mei, 2023)
43 [Betaalbaar onderwijs is een recht](#), Vlaamse Scholierenkoepel (november, 2022)

Prijzige uitstappen, hoge kopieerkosten, dure schoolboeken die amper worden gebruikt, ... Het zijn signalen die we van scholieren geregeld opvangen. Scholieren geven vaak aan dat ze regelmatig dure schoolboeken moeten kopen, die ze daarna uiteindelijk amper of helemaal niet gebruiken. Dat is volgens hen zonde van het geld en voor het klimaat. Daarbovenop komt nog een verplichte aankoop van een laptop/tablet. Zo zijn de kosten vaak dubbelop.

“Als iemand een cursus vergeten is en ze moeten dat printen, dan wordt die kost verdeeld over de hele klas. Die afrekening wordt klassikaal verdeeld, wij betalen dan mee voor die cursus van die ene leerling. Dat is absurd.”

- Lucas, 3de graad Elektrotechnicus dual (BSO)

Niet enkel de kostprijs tussen scholen onderling is erg verschillend, ook die tussen studierichtingen. Zo horen we van scholieren uit het KSO dat ze in hun eerste jaar een hele hoop kunstmaterialen moeten aankopen. Die zijn heel duur in aankoop en worden vaak niet tot het zesde jaar gebruikt. De scholieren uit het KSO geven ook aan dat ze vaak buiten de les naar voorstellingen, tentoonstellingen, enz. moeten gaan kijken. Inkom en verplaatsing hiervoor kosten extra geld en de tarieven zijn de laatste jaren enorm gestegen. Dat is volgens de scholieren een drempel om te kiezen voor een kunstgerichte opleiding.

“Wie niet kan gaan kijken, krijgt een nul.”

- Mila, 3de graad Woordkunst en Drama (KSO)

Ook technische en beroepsgerichte studierichtingen kennen vaak een hoger kostenplaatje door de aankoop van werkmateriaal (bv. veiligheidsschoenen, werkbroek, gereedschapskist, enz.). Bij het systeem van dual leren zien we dat de kostprijs van de studierichtingen serieus wordt gedrukt omdat scholieren gebruik mogen maken van de faciliteiten van de werkplek. Hierdoor moeten ze amper werkmateriaal zelf aankopen, wat de scholieren dual leren maar een logische zaak vinden. Scholieren begrijpen niet waarom zoveel werkmateriaal zelf moet worden aangekocht als de school dit ook via een huursysteem ter beschikking kan stellen.

“Dual leren is eigenlijk een vrij goedkope richting, want het materiaal ligt eigenlijk allemaal op het bedrijf en we mogen dat gratis gebruiken. Bij technische en beroepsrichtingen is dat niet het geval, die moeten hun overal en werkmateriaal zelf aankopen. Dan heb je meteen veel meer kosten voor school.”

- Lucas, 3de graad Elektrotechnicus dual (BSO)

Onbetaalde schoolfacturen is een pijnlijk fenomeen, waar iedere school jaarlijks mee in aanraking komt. De jaarlijkse Boekencheck bewijst dat er nog steeds scholieren starten aan het schooljaar zonder schoolboeken. In september 2021 zaten duizenden leerlingen zonder schoolboeken in de les.⁴⁴ **Bovendien kon bijna 1 op de 10 scholieren (8%) al eens niet deelnemen aan een schooluitstap of -reis vanwege een te hoge kostprijs.** Veel scholen slagen er niet altijd in een passend antwoord te bieden op onbetaalde schoolfacturen. Soms dreigen scholen zelfs onwettelijk om schoolrapporten achter te houden als de schoolrekening niet wordt betaald.⁴⁵

Secundaire scholen zijn verplicht om aan het begin van ieder schooljaar een duidelijke bijdrageregeling te communiceren. Dat geeft de ouder(s)/voogd een overzicht van de te verwachten schoolkosten, maar in de praktijk is dit overzicht vaak onduidelijk en niet gedetailleerd. We vinden het dan ook belangrijk dat er op schoolniveau werk wordt gemaakt van een structureel kostenbewust beleid met meer transparantie over de te verwachten schoolkosten. Het is ook de kerntaak van scholen om schoolboeken te kunnen garanderen voor iedere scholier bij de start van het schooljaar. Jongeren mogen nooit de dupe worden van openstaande schoolfacturen en hun toekomst mag hier niet van afhangen.

Menstruatie-armoede

Menstruatie-armoede maakt deel uit van een bredere armoedeproblematiek, maar het is onlosmakelijk verbonden met onderwijsbeleid. Het heeft namelijk ook invloed op schooluitval en de leerachterstand bij menstruerende scholieren.

1 op 8 meisjes had al eens niet genoeg geld voor menstruatieproducten. 1 op 20 miste hierdoor school. Bij meisjes in kansarmoede is dat zelfs 1 op 6.⁴⁶ Deze cijfers dateren van het najaar van 2019. Gezien de huidige financiële ontwikkelingen⁴⁷, en de steeds stijgende schoolkosten kunnen we aannemen dat deze cijfers de laatste jaren zeker niet verbeterd zijn. Het recht op onderwijs van heel wat leerlingen komt hierdoor in gevaar.

⁴⁴ [Duizenden leerlingen zonder schoolboeken naar school](#), VRTnws (september, 2021)

⁴⁵ [Onbetaalde schoolfactuur, dan geen rapport](#), De Standaard (juni, 2023)

⁴⁶ [Dubbel Taboe](#), Caritas Vlaanderen (maart, 2020)

⁴⁷ [Leven 16 procent duurder in twee jaar](#), De Tijd (januari, 2023)

“Wij als vrouwen hebben al super lang moeten vechten voor het recht om naar school te gaan, en dit neemt dat weer opnieuw van ons af. Het zorgt er opnieuw voor dat verschillende vrouwen niet naar school kunnen.”

- Elfi, 3de graad Drukvoorbereiding (BSO)

Volgens scholieren is het overduidelijk dat menstruatie-armoede op school aangepakt moet worden. Maar liefst 9 op de 10 bevraagde scholieren deelt deze mening. Daarnaast is ook 9 op 10 ervan overtuigd dat kosteloze menstruatieproducten beschikbaar moeten zijn op school. Hoewel deze aanpak revolutionair en vernieuwend kan klinken, is het dit eigenlijk niet. Sinds 2022 zijn lokale overheden en onderwijsinstellingen in Schotland verplicht om kosteloze tampons en maandverband aan te bieden aan iedereen die het nodig heeft. Dit jaar is hetzelfde gebeurd in Spanje. Groot-Brittannië en Nieuw-Zeeland hebben wetten die ervoor zorgen dat menstruatieproducten kosteloos beschikbaar zijn op scholen. Vlaanderen en Brussel moeten dit voorbeeld volgen. Achterblijven kan volgens scholieren niet. Ons advies rond het thema voorziet meer context, cijfers, scholierenquotes en beleidsaanbevelingen.⁴⁸

⁴⁸ [Maak een eind aan menstruatie-armoede op de schoolbanken](#), Vlaamse Scholierenkoepel (mei, 2023)

Gezonde maaltijden

Uit de PIRLS studie van 2021 blijkt dat maar liefst 43% van de Vlaamse leerlingen uit het vierde leerjaar (bijna) elke dag met een knorrende maag naar school komt.⁴⁹ Italië is het enige land deelnemend aan de PIRLS-studies dat slechter scoort. Deze toename van het aantal hongerige leerlingen baart ons zorgen, zeker als we bedenken dat dit percentage in 2016 nog op 19% lag. Over scholieren zijn er geen recente cijfers bekend, maar we kunnen veronderstellen dat deze cijfers in dezelfde lijn liggen.

Leren op een lege maag is vrijwel onmogelijk. Daarom is het voorzien van maaltijden op school van cruciaal belang om gelijke kansen te creëren voor alle leerlingen. De voordelen zijn talrijk: ze bieden meer leerkansen, bevorderen de gezondheid van onze schoolgaande jeugd en dragen bij aan zowel een gezond lichaam als een gezonde geest.

“Ik voel mij ook echt ongezond, zowel fysiek als mentaal, als ik heel de week op internaat kip gedrenkt in olie heb gekregen. De school moet hier echt rekening mee houden.”

- Pjotr, 2de graad Latijn-Grieks (finaliteit doorstroom)

Het is verkeerd om de verantwoordelijkheid voor lege brooddozen enkel bij ouders te leggen. De oorzaken van kansarmoede zijn complex en dit probleem kan niet alleen worden opgelost door ouders.

⁴⁹ Leesvaardigheid in het vierde leerjaar in Vlaanderen, Resultaten van PIRLS 2021 in internationaal vergelijkend perspectief, (mei, 2023)

Gelukkig zijn er de afgelopen jaren verschillende lokale initiatieven opgedoken, zoals Brood(doos)nodig, Smakelijke Scholen, de soepactie bij GO! Atheneum Sint-Truiden, enz. Maar het mag niet afhangen van je ouder(s) en/of de stad of gemeente waar je naar school gaat of je kunt genieten van een gezonde schoolmaaltijd.

Hoe denken scholieren hierover? **Uit onze scholierenbevraging blijkt dat de meerderheid van de bevraagde scholieren (66%) het belangrijk vindt om op school toegang te hebben tot gezonde maaltijden. Daarvan vindt maar liefst 28% van hen dit zelfs heel belangrijk. Bovendien is bijna de helft (47%) van de bevraagde scholieren van mening dat gezonde maaltijden zelfs kosteloos beschikbaar moeten zijn voor leerlingen die ze nodig hebben.** Voor 33% van de bevraagde scholieren moeten gezonde maaltijden gewoon beschikbaar zijn voor alle leerlingen. Slechts 13% is van mening dat gezonde maaltijden niet kosteloos beschikbaar zouden moeten zijn op school.

“De overheid moet meer geld voorzien aan scholen, die dan ook specifiek dienen om gezonde voeding te voorzien. Zo krijgen alle scholen gelijke kansen.”

- Lara, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

De oplossing volgens scholieren is helder: bied gezonde maaltijden vrijblijvend aan op alle scholen. Zorg ervoor dat leerlingen kosteloos toegang hebben tot gezonde maaltijden wanneer hun ouders of voogden zich dit niet kunnen veroorloven. Vraag een redelijke bijdrage aan andere ouders en voogden, zonder enig stigma te creëren. Geef de scholen de vrijheid om dit op hun eigen manier in te vullen.

De kosten die hiermee gepaard gaan, vormen een waardevolle investering in de gezondheid en toekomst van onze scholieren. Kijkend naar andere landen, zoals Zweden en Finland, zien we al zeventig jaar het succes van kosteloze schoolmaaltijden.

Uit gesprekken met scholieren blijkt wel één belangrijke voorwaarde: zorg voor gezonde maaltijden die scholieren aantrekkelijk vinden. Scholieren die al maaltijden aangeboden krijgen, zijn niet altijd even enthousiast over het huidige aanbod. Ze willen graag inspraak in het voedingsaanbod op hun school. Het is belangrijk om de smaak en voorkeuren van scholieren serieus te nemen bij het samenstellen van gezonde maaltijden. **Wanneer we leerlingen vragen waarover ze graag meer willen leren op school, kiest 23% van de scholieren onder andere voor 'koken en voeding'.** Door hen te betrekken en een stem te geven in het voedingsaanbod, kunnen scholen een omgeving creëren waarin gezond eten wordt gestimuleerd en scholieren worden aangemoedigd om bewuste voedingskeuzes te maken.

“Wanneer de school lekkere gezonde maaltijden aanbiedt, ipv enkel broodjes, gaan leerlingen ook minder geneigd zijn om naar omliggende supermarkten en snackzaken te gaan. Het is dan wel belangrijk dat dit dan goedkoper is dan de supermarkten.”

- Bo, 2de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

“De prijs voor warme maaltijden valt hier goed mee (3 euro), maar dat ziet er nu niet zo smakelijk uit...”

- Hans, 2de graad Plant, dier en milieu (finaliteit arbeidsmarkt)

Openbaar vervoer

Het openbaar vervoer is meer dan een middel om van punt A naar punt B te reizen. Voor talloze scholieren vormt het een essentieel onderdeel van hun dagelijks leven. Of het nu gaat om het pendelen naar school, het bijwonen van buitenschoolse activiteiten of gewoon het verkennen van de wereld buiten de klaslokalen, ... Het openbaar vervoer geeft scholieren een onmisbare vrijheid.

Bijna vier op de tien bevraagde scholieren (38%) vertrouwen op de bus om naar school te gaan. 9% geeft aan de trein te gebruiken. Een kleine 8% rekt op een tram of metro als vervoer van en naar de school. Bij de bevraagde Brusselse scholieren zien we dat de tram/metro het populairste vervoermiddel van en naar school is: ruim 53% van hen maakt hier gebruik van om van en naar school te gaan.

Scholieren vinden het belangrijk dat het openbaar vervoer niet alleen betrouwbaar, maar ook betaalbaar is. **Helaas was voor 7% van de bevraagde scholieren de kostprijs van het openbaar vervoer al eens een reden om voor een andere school te kiezen.** De kostprijs van het openbaar vervoer speelt dus daadwerkelijk een rol bij het maken van een schoolkeuze.

Wanneer we scholieren vragen hoe betaalbaar het aanbod van vervoersmaatschappij 'De Lijn' volgens hen is, blijkt dat **slechts een derde (33%) van de bevraagde scholieren dit als betaalbaar beschouwt. Voor het aanbod van 'NMBS' is dit percentage 30%.**

“Wie verder woont, heeft hogere verplaatsingskosten. Mijn jaarabonnement voor de trein zit al rond de 400 euro en de kosten stapelen zich op.”

- Jesse, 3de graad Woordkunst en Drama (KSO)

Betalende bijlessen

In onze bevraging zien we dat bijna een derde van de bevroagde scholieren (29%) het gevoel heeft een leerachterstand te hebben door het lerarentekort en de coronapandemie. 65% van deze leerlingen, die aangeven een leerachterstand te voelen, maakt zich zorgen over die leerachterstand.

Als gevolg hiervan zien we een groeiende vraag naar privé bijles buiten de gewone schooluren. Hoewel schaduwonderwijs⁵⁰ geen nieuw verschijnsel is, neemt het in omvang toe en begint het een zorgwekkend probleem te worden. In Vlaanderen is er een opmars van dure bijleshuizen. Dit is een trend die wereldwijd merkbaar is. De leerlingen waarmee we spraken gaven aan tevreden te zijn over de ondersteuning die ze krijgen van hun leerkrachten. **En toch tonen onze cijfers aan dat bijna 1 op de 4 scholieren (23%) al eens gebruik maakte van betalende bijlessen buiten school. Opvallend is dat maar liefst 42% van hen deze bijlessen kreeg op aanraden van een leerkracht.** Dit roept de vraag op waarom ons onderwijssysteem, dat volledig gefinancierd wordt door de gemeenschap, niet in staat is om alle leerlingen de benodigde ondersteuning te bieden. Scholen doen vaak hun best om bijvoorbeeld extra ondersteuning tijdens middagpauzes te bieden, maar scholieren zijn onvoldoende op de hoogte van het aanbod en hebben tegelijk ook nood aan een middagpauze.

⁵⁰ Schaduwonderwijs is extra onderwijs naast de gewone lessen. Het moet scholieren helpen die moeite hebben met bepaalde vakken of zich willen voorbereiden op belangrijke evaluatiemomenten. Het kan gaan over privé bijles, online cursussen, enz. Het doel is om de leerling extra ondersteuning te bieden buiten de schoolomgeving.

Het gevaar van schaduwonderwijs is tweeledig. Ten eerste zijn bijlessen erg prijzig, waardoor leerlingen in kansarmoede uit de boot vallen. Onderwijs, dat de kansenmachine van onze samenleving moet zijn, wordt steeds meer beperkt tot degenen die het zich kunnen permitteren. Dit versterkt de ongelijkheid en maakt het moeilijker om de sociale ladder te beklimmen.

“Ik vind het niet ok dat men nog extra zou moeten betalen voor bijles. Da’s niet leuk als je ervoor moet betalen. Mijn ouders hebben het al moeilijk, ze willen daarvoor niet extra betalen.”

- Aïcha, 1ste graad B-stroom

Ten tweede bestaan er bij onderwijsexperts twijfels over de kwaliteit van deze bijlessen.⁵¹ Er is geen toezicht, waardoor het onduidelijk is of de bijlesgevers wel bekwaam zijn. We maken ons zorgen dat leerlingen afhankelijk zijn van bijles buiten de schoolomgeving, waarbij de bijlesgever mogelijk niet aan de vereiste standaarden voldoet.

⁵¹ Hoeveel je moet betalen is duidelijk, de kwaliteit allerminst: ernstige vragen over de 'bijlesindustrie'. Het Nieuwsblad (maart, 2022)

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs en Armoedebestrijding:

- Voer een maximumfactuur in in het secundair onderwijs, aangepast aan de studierichting.
- Verplicht secundaire scholen een structureel kostenbewust beleid te voeren met een correcte, duidelijke en transparante bijdrageregeling. Dat beleid moet ook verder gaan dan enkel het voorzien van een bijdrageregeling aan de start van ieder schooljaar.
- Voorzie kosteloos openbaar vervoer van en naar de school als recht voor alle scholieren in het secundair onderwijs.
- Voorzie voor iedere scholier in het secundair onderwijs kosteloze toegang om de laptop/tablet op school op te laden, zodat extra kosten thuis worden vermeden.
- Voorzie een duidelijke, afgebakende regelgeving omtrent de bijdragen die secundaire scholen mogen vragen. Publiceer een volledige oplijsting⁵² van wat scholen wel en niet mogen doorrekenen als bijdrage.
- Zorg dat de beslissingen van de Commissie Zorgvuldig Bestuur (die klachten behandelt over o.a. kosten die scholen leerlingen aanrekenen) op een centrale en toegankelijke online portal staan waar scholieren en hun ouders eenvoudig een overzicht kunnen raadplegen van welke kosten scholen al dan niet mogen aanrekenen.
- Verbied het inschakelen van incassobureaus bij onbetaalde schoolfacturen.⁵³
- Zorg op scholen voor een toegankelijke manier om kosteloze menstruatieproducten te voorzien voor scholieren.
- Maak het dreigen met het niet uitreiken van rapporten en diploma's bij onbetaalde schoolfacturen voor scholen strafbaar.

⁵² [Regelgeving schoolkosten in het secundair onderwijs](#)

⁵³ Een incassobureau is een bedrijf dat is gespecialiseerd in het innen van onbetaalde schulden namens een schuldeiser, zoals een school in het geval van onbetaalde schoolfacturen. Het doel van een incassobureau is om ervoor te zorgen dat de openstaande schuld wordt geïnd en dat de schuldeiser het geld ontvangt dat hen verschuldigd is.

- Geef scholen de middelen en organisatorische omkadering om gezonde voeding aan te bieden voor al hun scholieren. Zorg ervoor dat het aanbod voor scholieren die opgroeien in kwetsbare omstandigheden kosteloos toegankelijk is, op een niet-stigmatiserende manier. Geef de scholen de vrijheid om dit op hun eigen manier in te vullen. Zorg er minstens voor dat de scholen hun scholieren betrekken en inspraak geven.
- Voorzie de LOP's (lokale overlegplatformen) van middelen, zodat ze zich opnieuw met hun kerntaken kunnen bezig houden, namelijk ervoor zorgen dat alle scholieren de beste mogelijkheden krijgen om te leren en te groeien.⁵⁴ De LOP-deskundigen zijn momenteel enkel nog bezig met het inschrijven van scholieren, het beantwoorden van vragen van ouders en het vinden van oplossingen voor uitgesloten scholieren. Ze hebben geen mogelijkheid om de optimale leer- en ontwikkelingskansen voor alle scholieren te realiseren.

⁵⁴ Tijdens een LOP-vergadering komen vertegenwoordigers van alle scholen in een gemeente of regio samen met hun partners, zoals CLB's, ouders en leerlingen, lokale partners, organisaties van migranten en armen, integratiecentra, onthaalbureaus voor nieuwkomers en schoolopbouwwerk. Ze werken samen om afspraken te maken die ervoor zorgen dat alle leerlingen gelijke onderwijskansen krijgen

5. Wat we leren op school

Het topic dat het rijtje met prioriteiten van de bevroagde scholieren mag afsluiten, gaat over wat er geleerd wordt op school. **Bijna een vierde (24%) van de bevroagde scholieren zou 'wat we leren op school' als eerste aanpakken. Bij de bevroagde scholieren die zich identificeren als 'man' ligt dit aantal opvallend hoger (30%).**

Vorbereiding op de toekomst, de werkvloer en verdere studies

43% geeft aan dat het onderwijs hen vandaag weinig tot helemaal niet klaarstoomt op het volwassen leven. Nochtans vindt 87% dit wel belangrijk. Zo geeft een groot deel van de leerlingen (34%) aan op school te willen bijleren over de administratie van het volwassen leven. Wanneer we met leerlingen over dit onderwerp spreken, geven ze stuk voor stuk aan het belangrijk te vinden dat het onderwijs hen voorbereidt op het volwassen leven. Ze denken daarbij aan leerstof en vaardigheden over hoe je een belastingbrief invult, hoe je zoekt naar een kot, je talenten kan ontdekken, je budget en spaarpotje beheert, solliciteert voor een job, enz.

“Nu kom je van school en je weet niet hoe jij je belastingbrief moet invullen.”

- Celia, 3de graad Latijn-wiskunde (ASO)

34% van de bevroagde scholieren is van mening dat het onderwijs hen momenteel onvoldoende voorbereidt op de werkvloer. Terwijl 83% dit net wel belangrijk vindt. Bij scholieren uit de derde graad BSO geeft meer dan 1 op de 10

leerlingen (11%) aan zich niet voldoende voorbereid te voelen op de werkvloer. Bij scholieren uit de derde graad TSO komt dit neer op een derde (34%), bij derde graad ASO is dit meer dan de helft (53%).

“Bereid ons beter voor op later. Ik wil later loonwerker worden. Nu leren we turven in de wiskunde... Leer ons hoeveel kg meststof we nodig hebben per hectare!”

- Hans, 2de graad Plant, Dier en Milieu (finaliteit arbeidsmarkt)

Leerlingen die een duale opleiding⁵⁵ volgen, zijn vaak enthousiast over hun keuze en de voordelen die het met zich meebrengt. Ze waarderen vooral de werkervaring die ze kunnen opdoen. Bovendien vertellen ze ons dat ze zich dankzij deze opleidingsvorm beter voorbereid voelen op de werkvloer dan hun leeftijdsgenoten die geen duale opleiding volgden.

“De leerlingen die een richting doen met praktijkvakken zijn minder goed voorbereid op de werkvloer dan wij van duaal.”

- Jip, 3de graad Elektrotechnicus duaal (BSO)

⁵⁵ Duaal leren is sinds het schooljaar 2019-2020 een volwaardig traject in het secundair onderwijs. In dat systeem kunnen jongeren vanaf 15 jaar leren in de klas combineren met leren op de werkvloer.

Van de bevroagde scholieren is 60% tevreden met de manier waarop het onderwijs hen vandaag klaarstoomt op verdere studies. Heel wat bevroagde scholieren (88%) vinden dit een belangrijke taak van het onderwijs. Van de bevroagde scholieren uit de derde graad ASO vindt 9% dat ze onvoldoende worden klaargestoomd voor verdere studies. Nochtans is dat wel de hoofdzakelijke opzet van doorstroomrichtingen. Je wordt er niet voorbereid op een specifiek beroep. Doorstroomrichtingen zouden vooral een stevige basis moeten bieden voor het volgen van hoger onderwijs. Ook in de gesprekken die we voerden met ASO'ers in hun laatste jaar bleek dat sommigen zich zorgen maken over de stap naar het hoger onderwijs.

“De school bereidt ons wel niet echt voor op de hoeveelheid leerstof die we wel zullen krijgen in verdere studies.”

- Sam, 3de graad Latijn-wiskunde (ASO)

Studieoriëntering doorheen het secundair onderwijs

Het is van cruciaal belang dat leerlingen, als gebruikers van het onderwijs, op zijn minst een basiskennis hebben over hoe ons Vlaams onderwijssysteem in elkaar zit. **Uit gesprekken met leerlingen blijkt dat de meeste van hen niet goed op de hoogte zijn van de modernisering en de veranderingen die dit met zich meebrengt. Veel leerlingen weten bijvoorbeeld niet wat doorstroom-, dubbele en arbeidsmarkt finaliteiten inhouden.** Wanneer leerlingen tot en met het vierde jaar werden gevraagd tot welke onderwijsvorm ze behoren binnen deze modernisering, konden ze vaak geen antwoord geven. Dit is verontrustend. Ook duaal leren blijft door de complexiteit relatief onbekend bij scholieren, ouders en leerkrachten.

Doorheen de modernisering worden de termen TSO, BSO, ASO, KSO door scholen nog te vaak gebruikt. Deze termen zijn gelinkt aan bepaalde vooroordelen, waardoor leerlingen nog steeds de druk ervaren om te starten in een onderwijsvorm met een betere reputatie. Het zogenoemde “watervalstelsel” wordt zo in stand gehouden, wat voor leerlingen erg demotiverend werkt. Na de volledige uitrol van de modernisering is het dan ook belangrijk om de oude namen (KSO, BSO, TSO en ASO) volledig los te laten.

Scholieren willen kunnen veranderen van studierichting wanneer het nodig is. Als een leerling merkt dat die niet op de juiste plek zit in een studierichting, wil die niet te horen krijgen dat er al deuren naar bepaalde studierichtingen gesloten zijn. Scholieren contacteren ons geregeld met de vraag of het mogelijk is om van een studierichting in een arbeidsmarktgerichte finaliteit over te schakelen naar een dubbele finaliteit. De regelgeving maakt dit voor hen momenteel niet makkelijk. Stel dat een leerling van een derde jaar in het begin van het schooljaar van een studierichting arbeidsmarktgerichte finaliteit wil overschakelen naar een derde jaar in een studierichting dubbele finaliteit, dan mag de leerling enkel starten aan een derde jaar dubbele finaliteit mits die voldoet aan strenge toelatingsvoorwaarden. De toelatingsvoorwaarden voor een derde jaar dubbele finaliteit zijn als volgt: de leerling moet geslaagd zijn in het derde jaar in een studierichting van de finaliteit arbeidsmarkt/ beroepssecundair onderwijs en de toelatingsklassenraad moet akkoord gaan.

Dit wil zeggen dat een scholier een jaar moet overbruggen in een studierichting waar geen match mee is om vervolgens een jaar te dubbelen. Soms zijn klassenraden van mening dat een directe overstap wel haalbaar is voor de leerling, maar de regelgeving maakt dit momenteel onmogelijk. Dat is voor de scholier niet logisch en werkt erg demotiverend.

Focusgesprekken

In de gesprekken met leerlingen dual leren, valt ons op dat zowel voor leerlingen, hun ouders als hun leerkrachten de communicatie over hun studie erg ingewikkeld en onnodig complex is. Dit maakt het lastig voor het grote publiek om bekend te raken met dual leren. Het leidt ook tot verwarring voor leerlingen die overwegen om in te stappen. Hierdoor blijft dual leren relatief onbekend en bestaan er helaas nog steeds misverstanden en vooroordelen over deze onderwijsvorm.

(Studie)oriëntering na secundair onderwijs

Onder de bevroagde zesde- en zevendejaars scholieren blijkt dat 30% van hen redelijk op de hoogte is van de mogelijkheden na de middelbare school. Ongeveer 31% is goed geïnformeerd en 27% is zelfs zeer goed op de hoogte van de verschillende opties na het middelbaar. Dit zijn bemoedigende cijfers.

Slechts één op de tien scholieren (10%) geeft aan onvoldoende geïnformeerd te zijn. En een kleine 2% van de zesde- en zevendejaars scholieren heeft helemaal geen kennis van het aanbod na het middelbaar.

Tijdens gesprekken met enkele laatstejaars die van plan zijn verder te studeren, merkten we op dat een klein aantal jongeren niet weet welke studierichting ze moeten kiezen na de middelbare school. De leerlingen die het wel al weten, vertellen ons dat dit voor hen geen eenvoudig proces was. Dit is begrijpelijk, aangezien een studiekeuze een grote invloed heeft op je toekomst. Echter wijst dit ook op een probleem: niet alle leerlingen voelen zich keuzevaardig. De SID-inbeurs biedt een groot aanbod van alle mogelijkheden, maar een bezoek aan deze beurs is voor veel scholieren ook overweldigend. Sommige scholen bereiden hun leerlingen onvoldoende of amper voor op het bezoek aan deze beurs, terwijl scholieren zo'n voorbereiding cruciaal vinden.

Scholen die hun leerlingen informeren doen dit niet altijd over het volledige aanbod van opties. Zo vertelde een leerling uit een talenrichting dat de school de leerlingen uit de klas enkel informeert over opleidingen die aansluiten bij talen aan de universiteit, terwijl de interesses van deze leerling ook binnen andere studiedomeinen liggen.

PIKOH Hasselt

Materiaalkosten, vermindering van praktijkuren, mentaal welzijn, grensoverschrijdend gedrag

Heilig Hart Halle

Mentaal welzijn, klaarstomen voor de werkvloer, imago van de richtingen, grensoverschrijdend gedrag

St. Gertrudis Landen

Manier van lesgeven, digisprong, starturen, les op woensdagnamiddag, klaarstomen voor verdere studies, leerkracht worden

IMS Antwerpen (OKAN)

OKAN en diversiteit, thuistaal, levensbeschouwelijke kentekens

LOP Lokeren 'Chill'Op'

Leerlingenraden, mentaal welzijn, zware boekentassen, levensbeschouwing

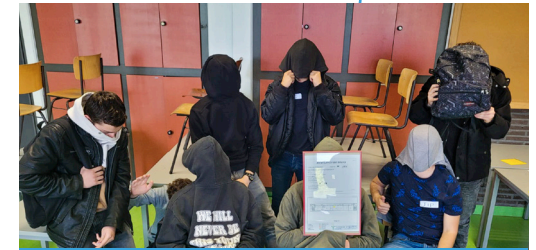
GO! Emanuel Hiel Schaarbeek

Diversiteit, levensbeschouwelijke kentekens, racisme, manier van lesgeven, levensbeschouwing

IMS Antwerpen

Racisme, pesten, digisprong, startuur

GTI Beveren (dual leren)

Leerplicht 16, klaarstomen voor de werkvloer, stagekosten en werkmateriaal

Anneessens Funck

Lerarentekort, thuistaal, schoolvakanties, maximumfactuur

Kaap het kantoor

Onderwijs op maat van leerlingen, grensoverschrijdend gedrag, mentaal welzijn, studieoriëntering en klaarstomen voor de werkvloer

Scholierenoverleg Gent

Menstruatie-armoede, lege brooddozen, mentaal welzijn, levensbeschouwelijke kentekens

LTI Oedelem

Betaalbaar onderwijs, inspraak in leerlingencontract, manier van lesgeven, evalueren

De Passer (BuSo) Brugge

Pesten, digitalisering, inspraak, studieoriëntering, speelplaats en infrastructuur

De Karwij (BuSo) Lokeren

Vervoer van/naar school, pesten, speelplaats en infrastructuur

“Ik liep gelijk een kiekeken zonder kop rond op die SID-inbeurs.”

- Jos, 3de graad Latijn-wiskunde (ASO)

“Ik heb nooit de kans gekregen om mijn eigen interesses qua opleidingen te bekijken, want de school bepaalde mij dat ik moet gaan kijken naar talen omdat ik een talenrichting doe.”

- Lou, 3de graad Moderne Talen (ASO)

Zoals eerder aangehaald voelen leerlingen duaal leren zich beter voorbereid op de werkvloer dan hun leeftijdsgenoten die geen duale opleiding volgen. Dit positieve gevoel wordt ook gedeeld door potentiële werkgevers. Scholieren die voor duaal leren kiezen, hebben namelijk een voorsprong op de arbeidsmarkt.

Volgens het schoolverlatersrapport van de VDAB⁵⁶ blijkt dat slechts 4,2% van de schoolverlaters uit duaal leren na een jaar nog werkzoekend is, in vergelijking met een algemeen percentage van 5,5% onder alle schoolverlaters.

Wanneer we met laatstejaars uit de arbeidsfinaliteit in gesprek gaan, geven zij onder andere aan op school weinig tot geen informatie over verdere studies of extra opleidingen te krijgen. Sommige leerlingen die bijvoorbeeld een arbeidsmarktgerichte opleiding duaal leren volgen, hebben de ambitie een extra opleiding of een postgraduaat te volgen na het secundair. Dit hoeft niet abnormaal te zijn.

“Ik wil misschien bedrijfsbeheer verder studeren op de hogeschool, maar ik heb daar eigenlijk niks van informatie over gekregen, over het verder studeren.”

- Nina, 3de graad Polyvalent mecanicien personenwagens en lichte bedrijfsvoertuigen dual (BSO)

Het is belangrijk dat elke school aandacht besteedt aan het leren maken van keuzes, gedurende de gehele schoolcarrière van de leerling. Daarnaast moeten zowel het volledige schoolteam als de leerling actief betrokken zijn bij het proces van studiekeuze. Leerlingen vragen hierbij ook om een zo breed mogelijk aanbod van opties voorgeschoteld te krijgen.

“We hebben nooit info gekregen over een andere universiteit of hogeschool dan de KU Leuven. De optie leger of politieschool, dat is niet aan bod gekomen. Het Conservatorium ook niet.”

- Lou, 3de graad Moderne Talen (ASO)

De leerstof op school

Naast leerstof en vaardigheden die hen voorbereiden op de administratie van het volwassen leven (34%), **vragen scholieren het meest van al om meer te kunnen leren over mentale gezondheid op school (37%)**. Scholieren vragen dat het onderwijs hen wapent tegen stress, faalangst, prestatiedruk, enz.

Deze nood van scholieren staat helaas haaks op de realiteit van de vage minimumdoelen die de gezondheidsthema's beperken en vaag omschrijven als gezonde voeding, beweging, hygiëne, relationele en seksuele integriteit. In de honderden minimumdoelen⁵⁷ lezen we nergens iets over stress, faalangst, prestatiedruk, menstruatie, enz. Terwijl (mentale) gezondheid net cruciaal is om tot leren te komen. Ten opzichte van de gezondheidseindtermen van de tweede en derde graad die werden vernietigd door het Grondwettelijk Hof zijn de nieuwe minimumdoelen een grote stap achteruit.

De nieuwe minimumdoelen geven scholen zelf de vrijheid om te bepalen hoe leerlingen deze doelen zullen halen en hoeveel uren er worden gegeven aan elk vak. Ze geven meer vrijheid en vertrouwen aan de vakleerkrachten. Tegelijk schreeuwen de nieuwe minimumdoelen de boodschap: (mentale) gezondheid krijgt een plek in de lessen... maar enkel als er voldoende tijd over is. Nu is het rekenen op gemotiveerde leerkrachten die op hun school ruimte maken voor meer uren rond (mentale) gezondheid, met als resultaat grote verschillen tussen scholen onderling.

Bij de meerderheid (34%) van de scholieren die zich identificeren als 'man' zien we dat zij het liefst van al meer leren over ICT en nieuwe technologieën op school. Opvallend is ook dat bijna 30% van de bevroegde scholieren vragende partij is om les te krijgen over 'Eerste Hulp Bij Ongevallen'. Kortom, het is overduidelijk dat leerlingen meer interesse hebben in onderwerpen die direct of in de toekomst relevant kunnen zijn voor hun dagelijks privé- of professionele leven. De minimumdoelen daarentegen focussen grotendeels op Nederlands, talen en STEM-vakken (wetenschap, technologie en wiskunde).

Relationele en seksuele vorming

Lang niet alle scholieren zijn tevreden over de lessen relationele en seksuele vorming die ze op school voorgeschoteld krijgen. **39% van de bevroagde scholieren geeft aan dat hun vragen over seks niet beantwoord werden gedurende de lessen relationele en seksuele vorming. 10% van de bevroagde scholieren had zelfs nog nooit zo'n les gekregen. Bovendien geeft 22% van de bevroagde scholieren aan graag meer te willen bijleren op school over seksualiteit en relaties.**

Scholieren willen gedurende de relationele en seksuele vorming in de eerste plaats goed geïnformeerd worden over (veilige) seks, de eerste keer, grenzen, soa's, zwangerschap, menstruatie, enz. Maar een goede relationele en seksuele vorming mag zich volgens leerlingen niet beperken tot deze droge leerstof. Uit gesprekken blijkt dat leerlingen daarnaast ook vragen om een bredere en meer positieve benadering van seksualiteit, gender en geaardheid, seksueel grensoverschrijdend gedrag, sexting, relaties, gevoelens, enz. Deze leerstof wordt nu te beperkt omschreven in de minimumdoelen tweede en derde graad onder de sociaal-relationele sleutelcompetentie als 'respect tonen voor relationele en seksuele integriteit', waardoor leerkrachten worden aangemoedigd om zich te beperken tot de droge leerstof.

Er bestaat nochtans een ruim aanbod van educatief materiaal om hiermee ruimer aan de slag te gaan in de klas. Zo heeft het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid, Sensoa, een uitgebreid aanbod aan lespakketten en leerlijnen ter ondersteuning van leerkrachten. KLIQ, de vormingsorganisatie van çavaria, biedt vorming en trajectbegeleiding aan rond diversiteit met een focus op (trans)gender en seksuele oriëntatie. In het kader van een scholierenproject ontwikkelden we bevroagingstools.⁵⁸ Het doel van deze tools is om enerzijds de verwachtingen van scholieren voor de les in kaart te brengen. En anderzijds om na de les te peilen naar de meningen van de scholieren, om zo de lessen relationele en seksuele vorming in de toekomst nog beter te maken.

Tot slot geven leerlingen aan dat de kwaliteit van de relationele en seksuele vorming sterk afhangt van de leerkracht of begeleider. Discussies, gesprekken en informatieve momenten vragen inlevingsvermogen en een participatieve houding.

Levensbeschouwelijke vakken

62% van de bevroagde scholieren vindt de levensbeschouwelijke vakken op school nuttig. Het is niet verrassend dat vooral leerlingen die religieus zijn deze vakken van groot belang vinden. Onze gesprekken met deze leerlingen laten zien dat ze vragen hebben over hun eigen geloof en het waarderen dat deze op school kunnen worden beantwoord. Deze leerlingen geven aan dat het wegvallen van deze vakken voor hen een groot gemis zou zijn.

“Ik heb veel vragen over mijn eigen godsdienst. Veel leerlingen hebben geen tijd om na de school bij te leren over hun eigen godsdienst. Dan is het nuttig dat je daarover kan bijleren tijdens de les.”

- Amina, 3de graad Handel (TSO)

De moslimleerlingen waarmee we hebben gesproken, die schoollopen in een katholieke school, betreuren het dat ze niet de mogelijkheid hebben om er bij te leren over hun eigen godsdienst. Vrije (voornamelijk katholieke) scholen hebben zelf de keuze hoe ze hun godsdienstonderwijs invullen. Hoewel deze leerlingen in theorie kunnen kiezen voor een andere, officiële school waar ze islamleer kunnen volgen, is dit in de praktijk niet altijd gemakkelijk.

Dit komt enerzijds doordat er veel katholieke scholen zijn. Anderzijds maken leerlingen een schoolkeuze op basis van het aanbod studierichtingen en meer praktische factoren zoals bereikbaarheid en capaciteit.

“Ik zou graag islam willen krijgen maar dit is op mijn school niet mogelijk. Mijn lessen godsdienst zijn altijd hetzelfde: de bijbel, Jezus, ... Ik zou graag eens iets anders in de plaats krijgen”

- Max, 3de graad Verzorging (BSO)

De meeste scholieren 43% vinden het belangrijk tot heel belangrijk om over verschillende godsdiensten en overtuigingen te kunnen leren op school. Voor een andere grote groep scholieren (29%) maakt dat niet uit. Ook aan het praten met medeleerlingen over verschillende godsdiensten en overtuigingen hecht de meerderheid van de bevroagde scholieren (veel) belang. 57% geeft aan dit belangrijk tot zelfs heel belangrijk te vinden, terwijl dit voor 26% niet uitmaakt.

“Iedereen zou een basiskennis over andere geloven moeten leren. Je hebt vaak te kampen met racisme als je niet over elkaar leert. Dit is wel belangrijk zodat je kan meespreken of waar je rekening mee moet houden zoals feestdagen, de ramadan, enz. Ik heb daar nu problemen mee omdat ik hier niet van op de hoogte ben.”

- Mo, 2de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

Daarom stellen leerlingen voor om een nieuw vak te introduceren waarin alle levensbeschouwingen aan bod komen, zodat het hokjesdenken wordt overstege. Ze willen een genuanceerd verhaal waarin ook negatieve aspecten niet worden vermeden. Ze zien deze momenten ook als gelegenheid voor bezinning en reflectie over waarden en normen en de (verdere) verkenning van hun eigen levensbeschouwing. Volgens scholieren is het allerbelangrijkste dat er in dit vak ruimte is voor interlevensbeschouwelijke dialoog, zodat leerlingen onderling kunnen praten over wat hen zingeving geeft, hun overtuigingen, en de waarden en normen die ze belangrijk vinden. Door een algemeen vak te introduceren waarin alle levensbeschouwingen aan bod komen, voorkomen we ook dat leerlingen elders naar onjuiste of geradicaliseerde informatie over hun godsdienst gaan zoeken.

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs:

- Maak werk van een vakoverschrijdende aanpak om scholieren in het onderwijs beter voor te bereiden op het alledaagse in het latere volwassen leven (bv. koken, belastingsbrief invullen, solliciteren, ...).
- Herzien de toelatingsvoorwaarden van een studierichting in de dubbele finaliteit voor leerlingen uit een arbeidsmarktgerichte finaliteit. Nu mag een scholier uit een arbeidsmarktgerichte studierichting pas overschakelen naar een studierichting van de dubbele finaliteit als die geslaagd is voor hetzelfde studiejaar in een arbeidsmarkt finaliteit, mits de toelatingsklassenraad akkoord gaat. Het moet ook mogelijk zijn voor scholieren in een arbeidsmarktgerichte finaliteit om te veranderen naar een studierichting in de dubbele finaliteit zonder een leerjaarverlies, mits een gunstig advies van de toelatingsklassenraad.
- Bouw duaal leren als opleidingsvorm verder uit waar dit een meerwaarde kan zijn. Hou daarbij rekening met de eerdere adviezen van de Vlaamse Onderwijsraad.
- Informeer het brede publiek over duaal leren.
- Poets het imago van duaal leren op om zo misverstanden en vooroordelen over deze opleidingsvorm de wereld uit te helpen. Vermijd stereotypen.
- Informeer alle scholieren zo breed mogelijk over hoe ons Vlaams onderwijssysteem in elkaar zit en welke keuzemogelijkheden ze hebben doorheen hun schoolloopbaan.
- Geef alle scholieren een brede basis aan informatie over verdere studies of extra opleidingen.

- Stel mentale gezondheid en het brede plaatje van relationele en seksuele vorming in de volgende herziening van de minimumdoelen voorop.
- Zorg dat alle netten een nieuw vak introduceren waarin alle levensbeschouwingen aan bod komen, met ruimte voor interlevensbeschouwelijk dialoog.

De Scholierenstem over...

Laat het duidelijk zijn: scholieren hebben over alles wat betrekking heeft tot hun onderwijs een mening, en die mening verdient gehoord te worden. Scholieren zijn niet alleen de toekomst, maar ook het heden. Hun perspectief is van onschatbare waarde. Zelfs de onderstaande onderwerpen, die niet tot hun top 5 behoren, verdienen jouw aandacht. Ze zijn ten slotte zeer relevant voor wie aan onderwijsbeleid doet.

Inspraak van leerlingen

De jongere zonder mening moet nog worden geboren. Zeker in de schoolomgeving, waar jongeren dagelijks de gevolgen voelen van beslissingen, willen zij bijdragen aan veranderingen. **Voor 9 op de 10 bevroegde scholieren is het belangrijk tot zelfs heel belangrijk om inspraak te hebben op hun school.** Het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind staat hen daarin bij door te stellen dat kinderen en jongeren het recht hebben om actief betrokken te zijn bij de dingen die hen aanbelangen.⁵⁹ Onderwijs is hierbij niet weg te denken.

“Wat is een school zonder leerlingen? Niets. Wij zijn het doel van deze school, wij spenderen daar een groot deel van ons leven, het is een groot stuk van onze ontwikkeling. Het is belangrijk dat wij dan ook inspraak hebben in wat er gebeurt.”

- Eden, 2de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

Leerlingenparticipatie komt echter niet vanzelf tot stand. Volwassenen praten nog te vaak over de hoofden van leerlingen heen en zo worden deze leerlingen klein gehouden. Geef hen écht een stem en zie hoe zij en de school hierdoor floreren. Het investeren in leerlingenparticipatie kent immers veel voordelen.⁶⁰ Zowel directe als indirecte. Leerlingen ontwikkelen hierdoor vaardigheden en competenties die ze zowel op school als in de maatschappij als volwaardige burgers nodig zullen hebben. Daarnaast heeft echte participatie

⁵⁹ [Verdrag inzake de Rechten van het Kind](#) aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989
⁶⁰ Vlaamse Scholierenkoepel, Leerlingenraad en daad. Een handboek voor leerlingraden en hun begeleiders, Garant, Antwerpen (2008)

een positieve invloed op hun motivatie en welbevinden, wat op zijn beurt ook een goede invloed heeft op hun leerprestaties. Bovendien verbetert ook de lespraktijk wanneer een leerkracht luistert naar de leerlingen. En tot slot is een schoolbeleid dat participatief tot stand komt, meer gedragen, kwalitatiever en efficiënter. Scholieren zijn immers ervaringsdeskundigen in het schoolleven.

In dit memorandum hebben we het vaak over ‘de leerlingenraad’. Want zo lezen we het ook in het participatiedecreet. Maar leerlingenparticipatie gaat veel breder dan enkel een leerlingenraad. Er zijn tal van manieren om aan leerlingenparticipatie te doen. Zo kan een school een grootschalig Wereldcafé⁶¹-event organiseren om input van leerlingen te verzamelen, of een tijdelijke leerlingenwerkgroep opzetten om mee vorm te geven aan de nieuwe kledingregels... Die keuze is afhankelijk van de doelstellingen die de school wil bereiken, de schoolcontext, maar (uiteraard) ook van de scholieren zelf: tijd, vertrouwen in eigen kunnen, vertrouwen in school... Dé leerlingenraad als participatieorgaan weet immers niet alle leerlingen te beroeren. Maar, laat dit duidelijk zijn: elke leerling heeft wél een mening over wat er in en rond de school gebeurt!

“De deur van onze leerlingenraad staat altijd open: wil je als leerling eens voor een keertje over een bepaald thema mee denken? Wees welkom.”

- Eden, 2de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

⁶¹ [Een world café of wereldcafé](#) is een gestructureerd gespreksproces voor kennisdeling waarbij groepen mensen een onderwerp bespreken aan verschillende kleine tafels zoals die in een café.

Bij de Scholierenkoepel ontwikkelden we op basis van een aantal bekende participatiemodellen⁶² en onze jarenlange ervaring ons eigen participatiemodel. We onderscheiden binnen dit model vier vormen van participatie: mee weten, mee denken, mee beslissen en mee doen. De school kan met z'n leerlingen deze vier participatievormen doorlopen als een cyclus, maar dat hoeft niet. Indien een groepje scholieren enkel hun mening geeft en een ander groepje scholieren laat beslissen, is dat zeker oké. Je hoeft dus niet per se met een vaste groep leerlingen of een leerlingenraad aan de slag. Cruciaal in elk van deze participatievormen, en toch vaak over het hoofd gezien, is terugkoppeling. Hou leerlingen op de hoogte: welke hulp heb je nodig? Hoe kunnen ze hun stem laten horen? Wat gaat er met hun ideeën gebeuren? Zo maak je de participatie ook zichtbaar, wat de draagkracht groter maakt.

“Er worden infoavonden georganiseerd om veranderingen uit te leggen, of het gebeurt via mail. Ik vind dat hier tijdens de schooluren aandacht naar moet gaan.”

- Mo, 2de graad Sportwetenschappen (finaliteit doorstroom)

Leerlingenparticipatie op schoolniveau

Dankzij het participatiedecreet moeten scholen er minstens voor zorgen dat leerlingen hun mening kunnen geven over het schoolbeleid. De scholen krijgen de vrijheid om de inspraak van haar leerlingen vorm te geven op een manier die aansluit bij hun realiteit. Hoe de school dit organiseert, moet in het schoolreglement staan. Vraagt 10% van de leerlingen toch om een leerlingenraad? Dan is de school wel verplicht om er een op te richten.

Als Scholierenkoepel zien we dagelijks goede praktijken van leerlingenparticipatie op onze Nederlandstalige secundaire scholen. De leerlingenraad blijft er bij uitstek het vaakst voorkomende participatieorgaan. Recente cijfers naar leerlingenparticipatie in Vlaanderen en Brussel bestaan niet. Het meest recente onderzoek dateert uit 2003.⁶³

Van de bevroagde scholieren geeft 31% aan dat de leerlingenraad of -werking hun meningen bevroagt. 13% geeft aan zelf actief te zijn in een leerlingenraad of -werking.

Leerlingen stappen vaak vol idealisme in de leerlingenraad of -werking, omdat ze graag positieve verandering willen brengen op school voor hun medeleerlingen. Maar het blijkt niet zo eenvoudig om als leerling ook écht verandering teweeg te brengen. Uit de bevraging en de gesprekken met leerlingen blijkt dat leerlingenraden of -werkingen niet altijd tot het realiseren van hun plannen komen. Gelukkig merkt een groot aantal scholieren de inspanningen van de leerlingenraad op hun school wel op. 30% van de bevroagde scholieren zegt dat de leerlingenraad of -werking de school leuker maakt.

“De school wordt beter door de leerlingenraad”

- Elfi, 3de graad Drukvoorbereiding (BSO)

⁶³ [OBPWO.00.01: Leerlingenparticipatie nader bekeken. Een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de betekenis en het belang van participatie op school, De Groef \(2003\)](#)

Volgens 19% van de bevroegde scholieren verandert er met een leerlingenraad of -werking niets op hun school. Om echt zaken te kunnen realiseren op hun school zeggen scholieren dat ze vooral een geëngageerd team van leerlingen nodig hebben, een enthousiaste begeleidende leerkracht en een constructieve samenwerking met de directie.

Een eerste cruciaal aspect voor het hebben van impact is weggelegd voor het team zelf. Bijna elke leerlingenraad is continu op zoek naar nieuwe, geëngageerde leden. Het verloop van leerlingen bemoeilijkt de continuïteit van hun werking. Daarnaast voelen niet alle leerlingen zich even aangesproken om deel te nemen aan dit participatieorgaan. De leerlingenraad heeft nog vaak te kampen met een negatief imago onder de leerlingen van de school.

“Er hangt een degout rond de leerlingenraad. Het wordt gezien als iets voor de ‘nerds en rare kinderen’, terwijl wij zo veel willen doen voor de leerlingen.”

- Mo, 2de graad Sportwetenschappen (finaliteit doorstroom)

Alternatieve participatievormen zijn onvoldoende gekend. Directies missen de basiskennis over leerlingenparticipatie. Daardoor zijn er mogelijk heel wat leerlingen die de kans niet krijgen om op hun manier te kunnen participeren.

Het missen van die basiskennis laat zich ook voelen in andere participatieorganen zoals de schoolraad. In het participatiedecreet werd de vertegenwoordiging van scholieren vastgelegd. Toch blijkt in de praktijk dat ‘vertegenwoordiging’ gelijkgesteld wordt met ‘aanwezigheid’. Leerlingen geven aan te verdrinken in moeilijke termen en begrippen, basisinformatie te missen waardoor ze niet kunnen volgen en het gevoel te hebben niet te worden

gehoord. Nochtans kan het anders. Er zijn scholen waar de leerlingen de schoolraad voorbereiden in de leerlingenraad, waar de schoolraadvoorzitter een leerling is, enz.

Een tweede belangrijke aspect is volgens de leerlingen de leerlingenraadbegeleider. **75% van de leerlingenraders of leerlingen die in een soortgelijke werking zitten, geeft aan tevreden te zijn van de begeleiding die ze krijgen.** Over het algemeen zijn scholieren dus erg tevreden over hun begeleiders, die een grote invloed hebben op de effectiviteit van de leerlingenraad. Toch ontbreken de leerlingenraders vaak de nodige ondersteuning om echt impact te hebben op het schoolbeleid. Dikwijls rust de verantwoordelijkheid van leerlingenparticipatie op één enkele leerkracht, die hier echter zelden voldoende tijd voor krijgt. Het blijkt moeilijk voor leerkrachten om, naast hun lesopdracht, ook de vrijwillige rol van leerlingenraadbegeleider op zich te nemen. Het moeilijk combineren van beide taken zorgt ervoor dat veel begeleiders afhaken. Door het hoge verloop van leerlingenraadbegeleiders gaat er veel waardevolle kennis over participatie verloren.

Kortom, de ideale leerlingenraadbegeleider volgens scholieren, combineert enthousiasme, tijd, ruimte en kennis om effectieve leerlingenparticipatie te ondersteunen. Ze verwachten dat de school hun begeleider minstens één lesuur per week de ruimte geeft om zich hierin te specialiseren. Participatie van leerlingen is immers essentieel voor een sterk schoolbeleid en mag geen extraatje zijn dat iemand erbij moet doen in de vrije momenten.

Leerlingen in het buitengewoon onderwijs van type OV4 benadrukken in het bijzonder deze behoefte aan goede begeleiding. Voor hen is het cruciaal om een veilige omgeving te hebben om hun stem te laten horen. Een begeleider moet hier ruimte en tijd voor kunnen vrijmaken.

“Bij ons op school hebben wij een graadcoördinator die de leerlingenraad begeleidt. Dit werkt goed want ze weet wat er kan op school en ze heeft een goede connectie met de leerkrachten en de directie op school.”

- Mo, 2de graad Sportwetenschappen (finaliteit doorstroom)

“Wij komen elke donderdag samen met de leerlingenraad, maar de coördinator is tegenwoordig vaak afwezig. Ze vraagt dan om snel na de schooluren langs te komen, dit kan niet. We worden maar heen en weer geschoven op de agenda, ze nemen ons niet serieus.”

- Lara, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

Een derde aspect is de constructieve samenwerking met de directie. Leerlingen ervaren nog te vaak obstakels bij een afwijzende of ontoegankelijke directie, wat hun inzet bemoeilijkt en hun motivatie ondermijnt. Scholieren willen dat hun stem klinkt tot in het kantoor van de directie. Advies geven aan de directie is een van de belangrijkste taken van de leerlingenraad. Volgens het huidige participatiedecreet mogen de leerlingen op vraag van of op eigen initiatief advies uitbrengen over ‘alles wat op leerlingen betrekking heeft’. Deze erg vage

omschrijving zorgt er in de praktijk voor dat niemand zich aangesproken voelt om initiatief te nemen. Dat is jammer, want wie leerlingenparticipatie echt belangrijk vindt, wacht niet tot leerlingen ernaar vragen. Scholieren stellen daarom voor om een minimaal aantal onderwerpen op te nemen waarover de school verplicht advies moet vragen aan de leerlingenraad zoals bijvoorbeeld leefregels, kledijregels, schooluitstappen, ...

Leerlingenparticipatie op klasniveau

Momenteel hebben leerlingen voornamelijk inspraak op schoolniveau, bijvoorbeeld in leerlingenraden. Dat juichen we alleen maar toe! Maar leerlingen spenderen heel wat uren in de klas. Door ze ook daar een stem te geven, krijgen alle leerlingen inspraak.

Allereerst is het essentieel dat leerlingen invloed kunnen uitoefenen op het lesgebeuren zelf. **Heel wat van de bevroagde scholieren (70%) vinden het belangrijk tot heel belangrijk om feedback te kunnen geven aan hun leerkrachten over de manier van lesgeven.**

Helaas blijkt uit de gesprekken met leerlingen dat ze zelden inspraak krijgen in de klas. Veel leerkrachten reageren terughoudend tegenover hun inbreng. Het is belangrijk te benadrukken dat leerlingenparticipatie niet betekent dat de leerkracht de controle over de groep verliest. Integendeel, de leerkracht zet de lijnen uit waarbinnen leerlingen kunnen participeren. Dat kan zowel met kleinere ingrepen als met grotere omschakelingen.

Eigenaarschap van het leerproces

Leerlingen willen inspraak in het lesgebeuren, maar ook in hun eigen leerproces. Persoonlijke feedback speelt hierbij een belangrijke rol. Scholieren willen begrijpen waarom ze bepaalde resultaten hebben behaald. Hierdoor kunnen ze hun leerprestaties in de toekomst verbeteren. Hoewel sommige leerkrachten al aandacht besteden aan persoonlijke feedback, is er volgens de leerlingen die we spraken nog heel wat ruimte voor verbetering.

Zo zijn leerlingen vragende partij om meer betrokken te worden bij evaluatiemomenten zoals oudercontacten, leerlingencontacten, klassenraden...

Wanneer we vragen in welke mate scholieren het belangrijk vinden om aanwezig te kunnen zijn op een oudercontact, zien we dat meer dan de helft van de bevroegde scholieren (57%) dit belangrijk tot heel belangrijk vindt.

Sommige scholen organiseren naast oudercontacten ook leerlingencontacten. Dit is een persoonlijk gesprek tussen leerkracht en leerling over de resultaten en de persoonlijke groei van de leerling. **7 op de 10 (71%) van de bevroegde scholieren vindt de mogelijkheid tot een leerlingencontact belangrijk tot heel belangrijk.**

Zo'n 79% van de bevroegde scholieren vindt het belangrijk tot heel belangrijk te weten wat er over hen wordt verteld op de klassenraad. Ook wat er over hen gezegd wordt op een oudercontact ligt scholieren nauw aan het hart: 84% van de bevroegde scholieren vindt het belangrijk tot heel belangrijk te weten wat er gezegd wordt over hen op een oudercontact.

Door leerlingen actief te betrekken bij deze evaluatiemomenten creëren scholen een positieve leeromgeving waar leerlingen zich meer gemotiveerd voelen en inzicht krijgen in hun leerproces. Dit zorgt ervoor dat ze zich verder sterk kunnen ontwikkelen.

Leerlingenparticipatie in het basisonderwijs

Ook in het basisonderwijs wordt leerlingenparticipatie op diverse manieren ingezet.⁶⁴ In sommige basisscholen is er een leerlingenraad. Die is er volgens het participatiedecreet verplicht als 10% van de leerlingen uit de leeftijdsgroep 11 tot 13 jaar erom vraagt.

Hoewel het nooit te laat is om met leerlingenparticipatie te beginnen, biedt het vroeg starten in het basisonderwijs vele voordelen. Kinderen die kunnen participeren op school leren hoe ze op een juiste manier kunnen deelnemen aan discussies, hoe ze hun ideeën kunnen delen en hoe ze naar anderen kunnen luisteren (=participatievaardigheden). Ze groeien daarnaast ook op met het besef dat hun mening telt en dat ze een rol kunnen spelen in het vormgeven van hun eigen leerervaring. Tot slot worden ze zelfs dan al geprikkeld om actieve burgers te worden.

De Scholierenkoepel krijgt steeds vaker vragen rond participatie vanuit het basisonderwijs. Om een goed zicht te krijgen op de ondersteuningsnoden, alsook de reeds aanwezige good practices lieten we een onderzoek uitvoeren. Op basis hiervan én onze ervaringen in het secundair onderwijs organiseerden we de afgelopen jaren twee succesvolle Actiedagen Lager Onderwijs voor begeleiders (in 2019 en in 2023) en startten we in een vijftal basisscholen een leerlingenraad op. Als Scholierenkoepel dromen we ervan om, net zoals we dat al jaren vol overgave doen voor het secundair onderwijs, een vormingsaanbod uit te bouwen voor het basisonderwijs.

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs:

- Onderzoek de stand van zaken omtrent formele en informele leerlingenparticipatie in Vlaanderen. Het meest recente OBPWO onderzoek omtrent leerlingenparticipatie dateert van 2003.
- Geef het participatiedecreet, dat dateert uit 2004, een dringende update. Pak daarin minstens volgende zaken aan:
- Zorg dat scholen verplicht worden om een adviesvraag te stellen aan de leerlingenraad rond leefregels, kledijregels en schooluitstappen;
- Zorg dat directies verplicht worden om een gemotiveerd antwoord te bieden bij elk advies of elke vraag van de leerlingenraad;
- Voldoende financiële en logistieke ondersteuning voor elke school opdat één persoon zich volledig zou kunnen toewijden op het begeleiden van de leerlingenraad of andere vormen van leerlingenparticipatie.
- Zorg voor professionalisering van leerkrachten rond leerlingenparticipatie in de klas, zoals het ontvangen van feedback over het lesgeven en het betrekken van leerlingen bij evaluatiemomenten.
- Promoot de inspraak van leerlingen over het lesmateriaal van de leerkracht en de gegeven les, onder andere door het gebruik van de feedbacktool van de Vlaamse Scholierenkoepel aan te moedigen.⁶⁵ Dat is een online tool waar leerkrachten betrouwbare en zinvolle feedback kunnen vragen aan hun leerlingen.
- Geef scholieren het recht om aanwezig te kunnen zijn op hun klassenraden. Scholieren willen begrijpen waarom ze bepaalde resultaten hebben behaald. Hierdoor kunnen ze hun leerprestaties in de toekomst verbeteren.

- Zorg voor professionalisering van directies rond leerlingenparticipatie op schoolniveau, om de impact van leerlingenraden te verzekeren. Deze bijscholing kan bestaan uit een uiteenzetting van voordelen van participatie, de verschillende participatievormen om participatie en meest voorkomende valkuilen zoals bijvoorbeeld schijnparticipatie.
- Zorg ervoor dat zowel het volledige schoolpersoneel als leerlingenraden VTO-middelen kunnen inzetten om te gebruiken voor vormingen rond leerlingenparticipatie en peer support.⁶⁶
- Denk kritisch na over de uitbouw van het vormingsaanbod voor leerlingenparticipatie in het basisonderwijs en start een gesprek over een Vlaamse vertegenwoordiging van leerlingen uit het basisonderwijs. Voorzie voldoende middelen om een eventuele vertegenwoordiging van leerlingen uit het basisonderwijs mogelijk te maken.

Pesten en ander grensoverschrijdend gedrag op school

Pesten op school

Pestgedrag manifesteert zich op diverse manieren, op verschillende momenten, op veel plaatsen: op school, in jeugdverenigingen en sportclubs... Het internet zorgt ervoor dat de gepeste nooit rust kent en beelden en roddels raken sneller verspreid dan ooit. Het gebeurt soms verraderlijk subtiel (uitlachen, naroeppen...) en soms opvallend agressief (intimidatie, fysiek geweld...). De gevolgen zijn hoe dan ook altijd schrijnend: leerlingen die ermee te maken krijgen, voelen zich slecht, angstig en alleen. Vaak zorgt de stress zelfs voor lichamelijke klachten. In omgevingen waar er gepest wordt, verdwijnt het onderlinge vertrouwen en raakt de sfeer volledig verziekt. Leerlingen die gepest worden, verliezen hun motivatie voor school, met alle gevolgen van dien. Gecombineerd met de psychologische littekens die het achterlaat, kan pesten op die manier levens verwoesten.

“Ik ben drie weken niet naar school kunnen gaan omdat ik gepest werd.”

- Luca, 1ste graad B-stroom (BUSO)

PESTEN DOOR MEDELEERLINGEN

Pesten blijft duidelijk een groot probleem in Vlaanderen. Dat blijkt niet alleen uit onderzoek⁶⁷, maar horen we als Scholierenkoepel ook duidelijk in onze bevraging.

Zo werd 18% van de scholieren in het middelbaar ooit al één keer gepest door een leerling van de school. Zo'n 1 op de 5 scholieren (21%) werd zelfs al meerdere keren gepest door een leerling van de school. Deze cijfers liggen in dezelfde lijn als die van de HBSC-studie uit 2022 waar 19% van de kinderen aanhaalt gepest te worden.⁶⁸ Dit is een stijging van 3,2% tegenover de cijfers van 2018.

De cijfers uit onze bevraging liggen opvallend hoger bij leerlingen in het BuSO en in de derde graad BSO. Zo'n 40% van de bevroegde scholieren uit het BuSO geeft aan dat ze al meer dan 1 keer gepest werden door een leerling op hun school. Bij de bevroegde scholieren in de derde graad BSO is dat 35%.

Scholieren die in de bevraging aanduiden één of meerdere keren gepest te zijn, geven aan dat dit het meest gebeurde in de vorm van roddelen (68%). Ook schelden en beledigen met woorden of gebaren is een vorm van pesten die zij vaak ervaren (66%), net als naroeppen, uitlachen of belachelijk maken (63%). 43% zegt dat ze worden uitgesloten. Spullen stukmaken, afpakken of verstoppen (23%) en kwetsende filmpjes maken of tonen (19%) zijn vormen van pesten die deze leerlingen in mindere mate ervaren. Lichamelijk geweld (16%) komt het minst vaak voor.

⁶⁷ [De nieuwste cijfers over pesten](#) op Alles over Pesten

⁶⁸ [Duiding bij de cijfers en aanbevelingen bij de HBSC-studie over 'Jongeren en Gezondheid'](#). Het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten (2022)

“Ik kom soms huilend uit de klas omdat ze mij hebben gepest. Gelukkig kan ik bij mijn vrienden terecht. Ik durf niet naar een leerkracht of zorgcoördinator te gaan. Omdat andere leerlingen dan gaan roddelen over mij en zeggen dat ik een *snitch* ben, dat ik alles ga klikken aan een volwassene.”

- Lara, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

“Ik heb al te maken gehad met cyberpesten. Het enige wat mijn vorige school daar toen tegen heeft gedaan is een stom mailtje rondsturen naar deze leerlingen dat ze gestraft zullen worden als dit nog eens gebeurt. Er zou op school zoveel meer moeten gedaan worden rond het gebruik van sociale media.”

- Pommelen, 3de graad Latijn-moderne talen (ASO)

CYBERPESTEN

Bij bijna 1 op de 4 (24%) van de bevroegde scholieren, die aangaven al één of meerdere keren gepest te zijn door een leerling, gebeurde dit af en toe online. Bij 9% van deze scholieren gebeurde dit voornamelijk online en bij 3% uitsluitend online. Deze cijfers liggen in lijn met het onderzoek van Mediawijsheid waar 24% van de jongeren aangeeft het afgelopen jaar online gepest te zijn geweest.⁶⁹ Bij 9% deed het pestgedrag zich regelmatig voor. Er is wel een duidelijk verschil tussen meisjes en jongens: die eersten melden vaker dan jongens dat ze gepest worden.

Opvallend is dat directieleden aangeven dat ze bekend zijn met het fenomeen, dat ernstige gevallen van cyberpesten maandelijks voorvallen en dat het schoolpersoneel zich hierbij machteloos voelt.⁷⁰ Toch merken we als Scholierenkoepel dat een (cyber)pestbeleid in heel wat scholen ontbreekt. Scholen, directies, leerkrachten weten vaak niet wat te doen, terwijl er in het veld heel wat materiaal en kennis klaar ligt om een sterk beleid rond cyberpesten op te stellen.⁷¹ Zowel bij schoolpersoneel als bij scholieren is er de vraag naar meer kennis rond cyberpesten en hoe je daarmee moet omgaan, ook als omstaander.

⁷⁰ [“Hoertje van school X”, “lelijk hoofd” en “pijpt voor geld”: sociale media staan vol met roddel- en pestpagina's over Vlaamse scholieren](#), VRTnws (mei 2023)

⁷¹ [Vormingsaanbod op Alles over Pesten](#)

“Leerkrachten hebben echt geen idee van wat cyberpesten eigenlijk is. Cyberpesten gaat altijd door, ook na de schooluren. Het is bijvoorbeeld 22u 's avonds en je krijgt een bedreiging van een klasgenoot via Whatsapp. En dat is misschien ook een reden dat leerkrachten hier zo machteloos bij staan.”

- Pommelen, 3de graad Latijn-moderne talen (ASO)

PESTEN DOOR LEERKRACHTEN

Bij de ondervraagde scholieren geeft de meerderheid (67%) aan nooit door een leerkracht op hun school gepest te zijn. Daartegenover maakt 14% wél melding van pesterijen door een leerkracht, waarvan 9% aanhaalt dat het een eenmalig feit was en 5% aangeeft dat het om meermalig pestgedrag gaat.

Scholieren die in de bevraging aanduidden ooit al eens gepest te zijn door een leerkracht, geven aan dat dit het meest gebeurde in de vorm van naropen, uitlachen, belachelijk maken (51%). Ook schelden en beledigen met woorden en gebaren is een vorm van pesten die zij ervaren (36%). In mindere mate geven ze aan dat dit gebeurde via roddelen (24%), uitsluiten (21%), spullen stukmaken, afpakken of verstoppert (8%), lichamelijk geweld (5%) en kwetsende filmpjes of foto's maken/tonen (2%).

PESTEN AANPAKKEN EN VOORKOMEN OP SCHOOL

Bij het bevragen van scholieren over de aanpak van (cyber)pesten, blijkt dat

de meerderheid (56%) gelooft in strengere straffen voor pesters. In onze gesprekken met leerlingen gingen we hier dieper op in. De leerlingen uiten er hun frustratie over het gebrek aan actie van de school, waarbij opmerkingen als “De school onderneemt gewoon niets” en “We melden het wel, maar leraren laten het gewoon gaan” naar voren komen. Bovendien geven ze aan dat ze niet op de hoogte zijn van de opvolging na het melden van een pestincident. Uiteindelijk blijkt dat de leerlingen niet zozeer pleiten voor een ‘strengere’ aanpak, maar vooral voor een daadkrachtige aanpak. Ze hebben het gevoel dat veel gevallen van pesten op school niet worden aangepakt, of in ieder geval niet zichtbaar zijn voor hen, wat tot frustraties leidt.

“De sancties voor pesten moeten heel duidelijk zijn, bijvoorbeeld een stappenplan zodat we weten wat de gevolgen zijn.”

- Belle, 1ste graad BuSo (A-stroom)

Naast het daadkrachtig aanpakken van pesten suggereren scholieren ook het inschakelen van vertrouwensleerkrachten (44%) en het thema ‘pesten’ bespreekbaar maken op school (41%). 39% geeft aan dat de school er ook voor moet zorgen dat leerkrachten, leerlingen en ouders weten hoe pesten op school het best wordt aangepakt. 38% is van mening dat er een duidelijk plan, zoals een antipestbeleid, moet zijn over hoe pesten moet worden aangepakt. Zo'n 31% geeft aan dat de school bij een pestsituatie gesprekken moet voeren tussen pester(s) en slachtoffer(s). Volgens 30% moet de school preventieve maatregelen nemen. Ongeveer 1 op de 4 scholieren (26%) kiest ervoor om peersupport (aan de hand van vertrouwensleerlingen – Conflixers) in te zetten in de strijd tegen pesten.

Opvallend is ook dat maar een klein aantal scholieren (12%) kiest voor losse acties, zoals bijvoorbeeld STIP IT, als goede aanpak tegen pesten. Veel scholen hanteren nu een ad hoc beleid. Meestal organiseren ze gedurende het jaar afzonderlijke acties tegen pesten, maar de strijd tegen ‘pesten op school’ vereist meer dan enkele losse initiatieven. De acties maken de problematiek en de bewustwording zeer duidelijk, maar er moet meer gebeuren dan enkel dat.

Daarom pleiten we, net als het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten, voor een verplicht antipestbeleid. Dit houdt in dat scholen het hele jaar lang aandacht moeten besteden aan het thema, bewust moeten nadenken over preventie en een actieplan hebben voor wanneer er zich toch pestincidenten voordoen. Het doel is een veilige, pestvrije omgeving voor elke leerling te waarborgen. In dat antipestbeleid is een rol voor iedereen op school weggelegd waardoor ze ook zichtbaar en helder moet zijn. De inhoud van dit beleid kan elke school op maat maken, rekening houdend met de lokale context, het pedagogisch project en de verwachtingen van de scholieren. In de Franse gemeenschap trad op 1 juni 2023 een decreet in werking dat scholen verplicht om een procedure vast te stellen voor de interne melding van pest- en cyberpestsituaties, net als voor de manier waarop deze situaties op school moeten worden aangepakt.⁷² Dit is een belangrijke stap voorwaarts in de strijd tegen pesten en een goed voorbeeld dat ook in het Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen en Brussel navolging verdient.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag⁷³ in het secundair onderwijs

Niet enkel pesten, maar ook verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben blijvende effecten op jongeren. We zijn helaas niet verrast wanneer we nieuwsberichten lezen over seksueel grensoverschrijdend gedrag in Vlaamse secundaire scholen⁷⁴, aangezien dit gedrag in de bredere samenleving voorkomt en scholen geen uitzondering vormen.

⁷² [Projet de décret relatif à l'amélioration du climat scolaire et à la prévention du harcèlement et du cyberharcèlement scolaires.](#) Parlement de la communauté Française (april 2023)

⁷³ Er bestaat geen eenduidige definitie voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Seksueel gedrag kan oké zijn of grensoverschrijdend. We gebruiken het [Sensoa Vlaggensysteem](#) om te bepalen of seksueel gedrag oké is of niet.

⁷⁴ [Leerkracht speelt examenvragen door in ruil voor naaktfoto's leerlingen in school Lier.](#) HLN (november 2022)

Van de ondervraagde leerlingen heeft 15% seksueel grensoverschrijdend gedrag waargenomen door medeleerlingen, terwijl 8% dit heeft opgemerkt van leerkrachten of ander personeel op school. Bij scholieren in de derde graad ligt dit laatste cijfer nog hoger (12%).

7% van de bevroegde scholieren was zelf al eens slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag op school door een leerling en bij 3% gebeurde dit door een leerkracht. Bij meisjes uit de derde graad liggen deze cijfers opvallend hoger. Daar was 9% al eens slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een leerling en 6% door een leerkracht.

“Op mijn vorige middelbare school gebeurde dat regelmatig tijdens de zwemles. Achteraf vind ik het heel stom dat ik nooit iets heb gemeld. Ik denk dat ik bang was voor de gevolgen. Ik lachte het weg. Ik zat ook op een moeilijke leeftijd en besepte het niet altijd.”

- Charlie, 3de graad Woordkunst en Drama (KSO)

In een ideale schoolomgeving zou een leerling zich volkomen veilig moeten voelen om een volwassene op school in vertrouwen te nemen. Sommige scholen slagen erin om zo'n warme sfeer te creëren waarin leerlingen vanzelf naar vertrouwenspersonen stappen. Echter, niet alle scholen bereiken dit niveau. Uit onze gesprekken met leerlingen blijkt dat, wanneer ze geconfronteerd worden met grensoverschrijdend gedrag op school, ze vaak eerst hun zorgen delen met medeleerlingen. Als ze er al voor kiezen om dit überhaupt te delen. Sommigen zetten ook de stap naar een (vertrouwens)leerkracht, maar dit bespreken met

hun directie is een te grote drempel.

Het is voor scholieren niet eenvoudig naar de directie te stappen met een boodschap of klacht. Het indienen van een klacht tegen een leerkracht is al een uitdaging op zich. Leerkrachten hebben immers een zekere machtspositie, zoals het beoordelen van toetsen. Schaamte speelt hierbij ook een rol, vaak voortkomend uit eerdere situaties waarin hun verhalen of die van medeleerlingen niet geloofd of serieus genomen werden. In zulke situaties weten omstanders soms niet hoe te reageren en geven onbewust het slachtoffer de schuld (victim blaming). Daarnaast stuiten leerlingen die een klacht tegen een leerkracht indienen vaak op ongeloof. De directie is vertrouwd met het schoolpersoneel, wat objectief oordelen bemoeilijkt. Wanneer een leerling hun verhaal vertelt, is een veelvoorkomende reactie: "dat kan ik me niet voorstellen" of wordt de situatie gebagatelliseerd.

"We worden ook niet altijd serieus genomen. We hadden een leerkracht die vaak vreemd keek, ongepaste opmerkingen gaf. Dat hebben we toen bij de klascoach gemeld. Die zei dat het niet waar was, dat meneer X een keitoffe man is, zijn collega."

- Larissa, 3de graad Woordkunst en Drama (KSO)

Bovendien kan een schooldirectie een leerkracht niet zomaar ontslaan zonder tastbare bewijzen, zelfs als er sterke vermoedens zijn en meerdere personen bezorgd zijn. Vaak volgt dan een tijdelijke schorsing van de leerkracht. In sectoren zoals jeugdwerk en de privé-sector is ontslag doorgaans eenvoudiger dan in het onderwijs.

Wanneer leerlingen zich geremd voelen om dit gedrag te melden of als hun klachten niet serieus worden genomen, kan dit de rechtspositie van deze, vaak minderjarige, leerlingen in gevaar brengen. Voor leerlingen die obstakels ondervinden bij het melden, zou anonimiteit een uitweg moeten bieden. Een anoniem meldpunt zou hierbij een (deel van de) oplossing kunnen zijn.

Tot slot is het noodzakelijk dat scholen grensoverschrijdend gedrag meer bespreekbaar maken en dat leerlingen weten bij wie ze terecht kunnen op school met vragen of klachten. Opvallend is dat 47% van de ondervraagde scholieren aangeeft tijdens de lessen seksuele en relationele vorming meer te willen leren over seks en grenzen.

"Als minister zou ik zorgen voor beter onderwijs over grenzen aangeven. We hebben niet enkel nood aan seksuele opvoeding die op de biologie focust."

- Jesse, 3de graad Woordkunst en Drama (KSO)

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs:

- Verplicht scholen om, net als in het Franstalig onderwijs⁷⁵, een antipestbeleid uit te schrijven. In dit grondige en doordachte beleid wordt een heel jaar lang aandacht besteed aan het voorkomen en verstandig aanpakken van (cyber)pesten. Voorzie voor scholen hiervoor ook de nodige hulp en tools. Dit antipestbeleid maakt ook onderdeel uit van de doorlichtingscriteria.
- ⁷⁶• Ontwikkel, in samenwerking met het veld en experts, een bijscholingsaanbod over cyberpesten en online veiligheid. Verplicht alle scholen om ten minste één afgevaardigde te laten deelnemen aan de bijscholing. Zorg ervoor dat dit bijscholingsaanbod toegankelijk is door zowel een fysiek als een online aanbod aan te bieden.
- Ontwikkel, in samenwerking met het veld en experts, een vormingsaanbod over cyberpesten en online veiligheid voor leerlingen. Focus hier voornamelijk op de gevolgen van deze problematiek en wat je kan doen als omstaander.
- Moedig scholen aan om peer support-initiatieven zoals 'Conflixers' te implementeren.
- Pas de minimumdoelen rond seksuele en relationele vorming aan zodat er ook aandacht gaat naar thema's zoals consent, respectvolle relaties en grenzen stellen.
- Maak het voor leerlingen en hun ouders makkelijker (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te melden door bijvoorbeeld een anoniem meldpunt te creëren.

- Vereenvoudig de procedures voor het tijdelijk schorsen van schoolpersoneel bij vermoedens van pesten en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, alsook de procedures voor ontslag bij bevestiging hiervan.
- Voer wetenschappelijk onderzoek naar de omvang en oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het Nederlandstalig secundair onderwijs.

⁷⁵ [Projet de décret relatif à l'amélioration du climat scolaire et à la prévention du harcèlement et du cyberharcèlement scolaires.](#)
Parlement de la communauté Française (april 2023)

⁷⁶ De zaken waarop de Onderwijsinspectie scholen moet beoordelen.

De leerkracht

De ideale leerkracht

Volgens scholieren is de ideale leerkracht iemand die niet alleen grappig is, maar ook behulpzaam, vriendelijk en in staat is om de leerstof helder uit te leggen. Een dosis creativiteit en de vaardigheid om boeiend les te geven zijn eveneens van belang volgens leerlingen.⁷⁷

Deze leerkracht houdt de les levendig door af te wisselen tussen verschillende werkvormen. Daarnaast brengt die de leerstof op een unieke manier die aansluit bij de interesses van leerlingen en denkt na over de beste evaluatiemethoden. Leerlingen geven aan dat een leerkracht die een heel lesuur al zittend de notities aframmelt, noch motiverend of inspirerend is.

De ideale leerkracht heeft bewust voor dit beroep gekozen en straalt dit enthousiasme uit naar de leerlingen. Als experts van hun vak kunnen ze hun passie op een aanstekelijke manier delen. Want wie leerlingen wil motiveren moet ook vooral zelf gemotiveerd zijn.

Last but not least hebben de beste leerkrachten een hart voor jongeren. Ze zijn in staat om zich in te leven in de leefwereld van scholieren en benaderen hen met openheid en begrip. Het gesprek kunnen en willen aangaan en luisteren, in een sfeer van wederzijds respect en vertrouwen, is hierbij absoluut noodzakelijk.

Een lerarentekort

Tegenwoordig is het voor scholen een hele uitdaging geworden om geschikte vervangers te vinden wanneer een leerkracht voor langere tijd ziek is of niet meer kan terugkeren. Dit kan ertoe leiden dat leerlingen bepaalde leerstof een half of zelfs een heel schooljaar missen. Sommige scholieren brengen veel tijd door in de studiezaal. Daarnaast zagen we dat examens werden geannuleerd en

sommige leerlingen zelfs werden gedelibereerd door hun klassenraden zonder dat ze de nodige leerstof ooit gezien hadden in de les. Veel leerstof missen komt de motivatie van onze scholieren niet ten goede.

“Zoveel uren studie is heel irritant. We kunnen toch geen 4 uur achter mekaar gewoon opdrachten maken.”

- Aïcha, 1ste graad B-stroom

Daarnaast blijft ook het negatieve nieuws over het lerarentekort steeds komen, inclusief opinies die benadrukken hoe zwaar de taak van een leerkracht is en hoe moeilijk het kan zijn. Dit komt dan weer het imago van het beroep niet ten goede.

In onze bevraging zien we dat 29% van de bevroagde scholieren het gevoel heeft een leerachterstand te hebben door het lerarentekort en de coronacrisis. Bij de bevroagde scholieren die school lopen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dit zelfs 38%.

Van de leerlingen die aangeven een leerachterstand te voelen, maakt 65% zich zorgen over die leerachterstand. Leerlingen met de ambitie om verder te studeren voelen zich minder goed voorbereid. Dit zorgt voor de nodige stress en zorgen. Het gaat immers over hun toekomst.

De leerkracht van morgen

1 op de 10 bevroagde scholieren denkt eraan om later zelf leerkracht te worden. Nog eens 25% van de bevroagde scholieren neemt het lerarenberoep mee als een van de opties. Dat is goed nieuws, want uit cijfers van de VDAB blijkt dat

het aantal openstaande vacatures in het onderwijs blijft stijgen.⁷⁸ Opvallend ook is dat bij de leerlingen in de derde graad TSO er zelfs 14% een carrière als leerkracht overweegt.

“Ik twijfel nog om leerkracht te worden. Ik ben heel graag met kinderen bezig, ik doe ook veel Kazou-kampen. Maar ik weet niet zeker of ik dat heel mijn leven wil doen.”

- Lou, 3de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

Twijfel bij een studiekeuze is natuurlijk logisch, maar voor veel scholieren is de drempel naar de lerarenopleiding te hoog als je niet weet of je al dan niet geknipt bent voor het lesgeven. Met het unieke project ‘Talent for Teaching’ krijgen leerlingen uit de derde graad de kans om kort te proeven van het lesgeven vooraleer ze een studiekeuze moeten maken. De deelnemende leerlingen schaduwen een leerkracht, observeren de lessen en krijgen tot slot zelf de kans om les te geven.

In het schooljaar 2022-2023 namen maar liefst 147 leerlingen deel aan Talent for Teaching.⁷⁹ Uit een korte bevraging waar 71 leerlingen aan deelnamen blijkt dat 97% van hen Talent for Teaching leuk vond. 92% weet door hun deelname beter wat de job van leerkracht inhoudt. 55% heeft na hun deelname een positiever beeld van het leerkrachtenberoep. Zo’n 32% geeft aan dat de lerarenopleiding na hun ervaring meer kans maakt in hun studiekeuze. Deze kans is voor hen groter geworden omdat de leerlingen het voornamelijk fijn vonden om kinderen iets bij te leren. Bij 14% is de kans om voor de lerarenopleiding te kiezen juist kleiner geworden door de deelname aan Talent for Teaching. De drie belangrijkste redenen hiertoe zijn de onvoldoende leer- en groeikansen in de

⁷⁸ Aantal openstaande vacatures in het onderwijs blijft stijgen: 20 procent meer dan vorig jaar, VRTnws (augustus 2023)
⁷⁹ Talent for Teaching, een initiatief van de Koning Boudewijnstichting in samenwerking met Onderwijscentrum Brussel.

job, alle administratie naast het lesgeven en het gebrek aan respect voor de job.

“Leerlingen luisteren gewoon minder goed. Je merkt ook dat er minder respect is voor leerkrachten dan vroeger.”

- Jeffrey, 3de graad Woord (KSO)

Bij de brede groep scholieren die deelnamen aan onze bevraging zien we dat de meningen over het lerarenberoep sterk variëren. **Ongeveer de helft van hen beschouwt het beroep als ‘vermoeiend’, terwijl 46% denkt aan ‘veel vakantie’. Stress wordt door 42% genoemd, gevolgd door ‘herhalend’ (36%), ‘uitdagend’ (34%), ‘leerrijk’ (34%), ‘passie’ (31%), ‘creatief’ (29%), ‘saai’ (28%) en ‘burn-out’ (25%).**

Het is aan het beleid om enerzijds de positieve beroepskenmerken extra in de verf te zetten en anderzijds de negatieve beroepskenmerken weg te werken. Zo maak je het beroep aantrekkelijk voor een toekomstige generatie.

De negatieve beroepskenmerken, zoals ‘vermoeiend’, ‘stress’ en ‘burn-out’, tonen aan dat scholieren bezorgd zijn over de hoeveelheid planlast en de impact op hun mentale welzijn als ze een loopbaan in het onderwijs zouden nastreven. Beide kenmerken zijn uiteraard niet uniek aan het lerarenberoep, maar mogen in tegenstelling tot sommige andere beroepen niet doorwegen. Het laatste dat we willen is potentiële leerkrachten, met passie voor het lesgeven, afschrikken of ontmoedigen. Het bevorderen van mentaal welzijn moet daarom een topprioriteit worden binnen ons onderwijs, voor zowel leerlingen als schoolpersoneel.

Geef leerkrachten daarnaast ook tijd en ruimte om zich te focussen op waar het echt om draait: hun leerlingen en lessen, niet hun documenten en andere administratie.

(Over het lerarenberoep): “Ik denk dat veel leerkrachten onder stress staan omdat ze alle leerstof moeten hebben gezien. Wij zien die stress en zien dan ook dat wij geen leerkracht willen worden.”

- Lionel, 3de graad Humane wetenschappen (ASO)

(Over het lerarenberoep): “Nee dank je. Veel te veel druk, te weinig betaald en te veel extra’s zoals papierwerk, administratie enzo.”

- Sofia, 3de graad Latijn (ASO)

Meer leerlingen met een migratieachtergrond denken dat de lerarenopleiding niets voor hen is tegenover hun medeleerlingen zonder migratieachtergrond. Dit bleek niet alleen uit de gesprekken die we hadden met leerlingen, maar ook **uit onze bevraging. Bij de bevroegde leerlingen waarvan 1 of meerdere ouders een niet-Europese afkomst hebben, zien we dat slechts 6% later leerkracht wil worden. En maar 22% van hen overweegt het.**

Dat komt volgens hen enerzijds omdat ze weinig rolmodellen hebben. **54% van de bevroegde leerlingen waarvan 1 of meerdere ouders een niet-Europese afkomst hebben, geeft aan zich nog nooit herkend te hebben in een leerkracht.** Anderzijds horen we van moslimmeisjes dat ook het verbod op levensbeschouwelijke kentekens voor hen een obstakel vormt.

Op de vraag ‘Is het leerkrachtenteam op jouw school momenteel een goede weerspiegeling van de wereld buiten de school?’, antwoordt bijna de helft (43%) van de bevroegde scholieren dat dit momenteel niet zo is. Nochtans snakken scholieren al langer naar een diverser lerarenkorps waarin ze zich kunnen herkennen. Leerkrachten met bijvoorbeeld een migratieachtergrond zijn een grote meerwaarde op school. Zo vinden ze meer dan hun collega’s, aansluiting bij de leerlingenpopulatie, die steeds diverser wordt. Daarnaast heeft een betere vertegenwoordiging van personen met een migratieachtergrond positieve gevolgen voor alle leerlingen.⁸⁰

“Leerkracht is officieel een knelpuntberoep, gaan we dan nu bekritisieren welke geloofsovertuiging zij tonen? Een leerkracht moet gewoon een goede leerkracht zijn. Punt.”

- Bob, 3de graad Moderne talen-Wetenschappen (ASO)

Naast het aantrekken van nieuwe en toekomstige leraren is het ook een kunst om het huidige schoolpersoneel te behouden. Onze leraren hebben te kampen met administratieve last, gedragsproblemen in de klas en geven les aan een superdivers publiek in een snel veranderende omgeving. Daarnaast verwachten we als maatschappij ook steeds meer van leerkrachten. Het is niet eenvoudig

om daar als leerkracht de dag van vandaag aan te voldoen. De leerkracht van vandaag moet meer kennen en kunnen dan de leerkracht van gisteren.

Ook bij scholieren merken we dergelijke maatschappelijke verwachtingen op tijdens de gesprekken en in onze bevraging. **Zo willen de bevroagde scholieren dat hun leerkrachten in de eerste plaats bijleren over 'het mentaal welzijn van leerlingen' (54%).** Maar ook 'creatieve vaardigheden om les te geven' (46%), 'inspraak in de klas' (37%) en 'de digitale vaardigheden' (34%) zijn onder meer belangrijke zaken waarin leerkrachten volgens hun scholieren nog kunnen groeien. Verder zien we ook dat in mindere mate (29%) scholieren kiezen voor 'feedback geven aan leerlingen', 'diversiteit tussen leerlingen' (28%) en 'trends bij jongeren' (25%). Het minst van al vinden scholieren dat hun leerkrachten nog moeten bijleren over 'de vakken die ze geven' (22%).

Dat alles lukt uiteraard nooit in de daarvoor voorziene opleidingstijd. Maar om het beroep futureproof te maken, is het wel nodig dat leerkrachten over deze kennis en vaardigheden beschikken. Daarom moeten lerarenopleiding, scholen en onderwijsverstrekkers meer samenwerken om startende leraren op school meer leer- en groeikansen te bieden. De opleiding van een leerkracht is immers niet afgerond eens die afgestudeerd is. Ook de doorgewinterde leerkracht blijft zich best professionaliseren op basis van de snel evoluerende maatschappij.

Scholen kunnen zich hiervoor opstellen als lerende gemeenschappen als ze het beste willen halen uit hun leerkrachten. Dit betekent bijvoorbeeld dat leraren hun klasdeuren vaker openstellen voor peer observatie door collega's, dat mentorschap en coaching worden gebruikt om nieuwe collega's op de school te ondersteunen, dat er regelmatig workshops en trainingen worden aangeboden om het personeel op de hoogte te houden van de nieuwste onderwijsontwikkelingen, enz.

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs:

- Ontwikkel campagnes en initiatieven om het imago van het lerarenberoep te verbeteren, waarbij de nadruk ligt op de positieve beroepskenmerken volgens leerlingen: passie, creativiteit en betrokkenheid.
- Werk aan het vergroten van bewustwording over het belang van mentaal welzijn en het herkennen van tekenen van stress en burn-out bij schoolpersoneel.
- Verminder de planlast en administratieve taken voor leerkrachten, zodat ze meer tijd kunnen besteden aan wat echt telt: het lesgeven en hun leerlingen.
- Ontwikkel initiatieven om de ondervertegenwoordiging van bepaalde minderheidsgroepen in het lerarenberoep weg te werken zoals gerichte wervingscampagnes.
- Werk samen met lerarenopleidingen om de opleiding beter te doen inspelen op de behoeften van de snel evoluerende samenleving, inclusief aandacht voor mentaal welzijn, digitale vaardigheden en diverse leerlingenpopulaties.
- Stimuleer samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen om startende leerkrachten beter te ondersteunen tijdens hun eerste jaren in het vak.
- Moedig scholen aan om zich te organiseren als lerende gemeenschappen waar leerkrachten zich doorheen hun carrière blijven bijscholen en van elkaar kunnen leren en groeien.

Diversiteit op school

Diversiteit is een breed begrip dat op tal van verschillende manieren kan worden ingevuld. In dit memorandum ligt de nadruk op diversiteit als verscheidenheid: elk individu is uniek en er zijn verschillen tussen bepaalde (groepen) mensen. In onze huidige samenleving spreken we zelfs over superdiversiteit. Er is niet alleen meer diversiteit, maar ook meer verscheidenheid binnen die diversiteit.

Ook onze Vlaamse scholen zijn kleine superdiverse samenlevingen geworden. Leerlingen verschillen op veel meer verschillende manieren van elkaar dan pakweg 20 jaar geleden. We tellen tegenwoordig ook veel meer soorten diversiteit. Zo zien we bijvoorbeeld ten gevolge van recente en historische migratie meer etnische en talige diversiteit onder scholieren. Maar we merken ook een grotere verscheidenheid op vlak van genderdiversiteit en seksuele diversiteit. Voor heel wat scholieren is deze superdiversiteit ondertussen al heel normaal. Op de secundaire school, in voornamelijk grootsteden, is diversiteit niet langer de uitzondering.

Dit wil niet zeggen dat alle leerlingen en hun leerkrachten zich hierbij comfortabel voelen. Een superdiverse schoolomgeving blijft een uitdaging en verloopt niet overal en altijd zonder slag of stoot. Een school die vandaag de dag geen sterk diversiteitsbeleid heeft, maakt meer kans op conflicten tussen leerlingen, pestgedrag en ongelijke kansen voor verschillende scholieren. Als er geen rekening wordt gehouden met de verschillende achtergronden en identiteiten van scholieren, kunnen er spanningen ontstaan tussen hen. Vooroordelen en stereotypen kunnen dan de overhand krijgen, waardoor sommige scholieren worden buitengesloten of gediscrimineerd. Dit leidt tot een onveilig schoolklimaat en kan het welzijn van de leerlingen en hun schoolprestaties schaden.

Als Scholierenkoepel streven we steeds naar een inclusieve en diverse schoolomgeving, waar elke scholier de kans krijgt om zichzelf te zijn en hun eigen unieke talenten te ontplooiën. **Helaas geven heel wat van de bevroegde leerlingen (30%) aan momenteel niet zichzelf te kunnen zijn op school. En**

volgens hetzelfde aantal leerlingen (30%) doet de school onvoldoende om ervoor te zorgen dat iedereen er zichzelf kan zijn.

Om wel zichzelf te kunnen zijn op school hebben scholieren voornamelijk nood aan onderling respect voor elkaar (71%), een veilige sfeer op school (64%), een hechte klasgroep (63%) en geen al te strenge regels rond kledij (55%).

“Iedereen kan pas zichzelf zijn als iedereen elkaar gaat respecteren. Je hoeft daarom geen vrienden te zijn, maar je moet elkaar wel kunnen verdragen.”

- Rudy, 3de graad Verzorging (BSO)

Elke jongere heeft recht om naar school te kunnen gaan in een positief schoolklimaat waarin discriminatie en vooroordelen geen plaats hebben en waar ze met een veilig gevoel kunnen leren. **Nochtans voelt 14% van de bevroegden zich niet veilig op school.** We stellen vast dat deze cijfers opvallend hoger zijn bij bevroegde scholieren uit specifieke minderheidsgroepen (zoals LGBTI+-leerlingen, leerlingen die zich identificeren als non-binair of anders en leerlingen met een beperking).

Etnische en culturele diversiteit

Etnische en culturele diversiteit gaat over de verscheidenheid aan etnische (ras, afkomst, nationaliteit) en culturele (taal, tradities, gewoonten) achtergronden tussen groepen en/of personen. Volgens scholieren kent ons onderwijs op dit vlak heel wat tekortkomingen zoals racisme, onderwijsongelijkheid, onbewuste vooroordelen bij leerkrachten en de uitval van leerkrachten in superdiverse schoolcontexten. Ook stellen ze zich luidop vragen omtrent de plek van thuistaal op hun school, in de klas en op de speelplaats.

Helaas blijkt uit onze scholierenbevraging dat bijna 1 op de 5 scholieren (18%) ooit zelf al racisme heeft ervaren op school, en dit aantal stijgt zelfs tot bijna de helft voor scholieren met ouders die een niet-Europese nationaliteit hebben (49%). Daarnaast geeft de helft van de bevroagde scholieren (47%) aan dat ze al eens getuige zijn geweest van racisme op school. Eerder in dit memorandum schreven we reeds uitgebreid over (structureel) racisme op school en de onderwijsongelijkheid die hiermee gepaard gaat. Racisme op school kan leiden tot ernstige emotionele problemen en verminderde leerprestaties bij scholieren. Daarom is het van belang dat scholen aandacht besteden aan etnische en culturele diversiteit onder hun leerlingen. Wanneer diversiteit actief en positief wordt benaderd, leidt dit immers tot een versterking van zowel een positief schoolklimaat als de leerprestaties en kan dus schooluitval tegengaan.

“Als je niet op school leert om met verschillende culturen om te gaan, hoe ga je dat dan doen in het dagelijks leven?”

- Jason, 2de graad Latijn-Grieks (finaliteit doorstroom)

Uit het TALIS-onderzoek blijkt dat veel leraren zich niet voldoende voorbereid voelen om les te geven in diverse contexten.⁸¹ Dit valt mogelijk ook scholieren op, aangezien **28% in onze bevraging aangeeft dat ze willen dat hun leerkrachten meer leren over de diversiteit tussen leerlingen**. Het gebrek aan voorbereiding op de steeds diverser wordende schoolcontext zorgt ervoor dat leraren uitvallen of bewust niet kiezen om les te geven in grote steden. Daarom is het van essentieel belang om meer aandacht te besteden aan etnisch-culturele diversiteit in de lerarenopleidingen en leraren die vandaag reeds voor de klas staan er over bij te scholen.

81 [TALIS 2018 Vlaanderen - Volume I](#), Vrije Universiteit Brussel (2019)

Talige diversiteit

Er is ook heel wat talige diversiteit op scholen en leerlingen vinden het nu eenmaal fijn om met hun vrienden in hun eigen taal te kunnen spreken. **Zo spreekt 21% van de bevroagde scholieren thuis Nederlands en een andere taal. 8% spreekt thuis zelfs enkel een andere taal dan het Nederlands.**

In veel scholen is het verboden om een andere taal dan het Nederlands te spreken, ook op de speelplaats. Scholieren die thuis een andere taal spreken dan het Nederlands ervaren zo'n verbod als iets negatiefs en kwetsend. Hun thuistaal is namelijk een onderdeel van hun identiteit en wanneer scholen hun leerlingen niet toelaten deze te spreken, ontnemen ze hen een stuk van wie ze zijn. Scholieren kunnen zich hierdoor minderwaardig, meer onzeker en minder goed in hun vel voelen.

Onderzoek heeft daarenboven aangetoond dat het gebruik van de moedertaal in het onderwijs leerlingen kan helpen beter te begrijpen en te leren.⁸² Een leerling die goed de thuistaal spreekt, zal sneller een vreemde taal leren. Een rijke woordenschat in de eigen taal is immers de beste basis om andere talen te leren, en helpt bij het lezen en schrijven. Het is dus belangrijk om meertaligheid te waarderen op school.

Dit wil zeker niet zeggen dat we moeten afstappen van Nederlands als instructietaal in het klaslokaal. Scholieren begrijpen en benadrukken zelf het belang van het Nederlands als de standaardtaal tijdens de lessen. Wel pleiten ze voor een meer positieve benadering van andere talen, vooral in een meertalige schoolcontext. Tijdens de pauzes geven leerlingen er wel duidelijk de voorkeur aan om in hun eigen taal te praten. Dan staat het sociale aspect centraal en draait het niet om leren, maar om ontspanning en het samenzijn met vrienden.

Voorals OKAN-leerlingen die dag in dag uit in Nederlands aangeleerd krijgen, voelen de nood om tijdens de pauze eens even niet met het Nederlands bezig te zijn.

82 [Onderwijsongelijkheid evidence-based aanpakken: Eentalige taalremediëring of meertalige taalvalorisering?](#) Agirdag (2015)

Tot slot is het van belang dat er een duidelijk en transparant taalbeleid op de school gevoerd wordt. Het moet voor iedereen duidelijk zijn, leerlingen en leerkrachten, waar de thuistaal gevoerd mag worden en waar niet.

“Ik vind het normaal om Nederlands te spreken in de klas, anders kan de leerkracht me niet begrijpen.”

- Joe, 1ste graad (A-stroom)

Het aantal inschrijvingen voor het Onthaalonderwijs Anderstalige Nieuwkomers (OKAN) in Vlaanderen blijft toenemen. De voortdurende spanning tussen Rusland en Oekraïne, maar ook het lerarentekort, zorgen voor extra druk en soms voor lange wachtlijsten. Zowat elke OKAN-leerling waarmee we spraken, had op een wachtlijst gestaan. Dit gaf hen geen fijn gevoel. Maar door het lange wachten mislopen deze jongeren ook kansen om de taal te leren. Belangrijk is ook dat veel nieuwkomers hun eerste persoonlijke connecties op school leggen. Deze sociale contacten en nieuwe vriendschappen zijn een belangrijke eerste stap bij hun integratie.

“Ik vond het maar raar, zo maanden zonder school. Je bent nieuw, je kent niemand en je kent ook het land niet.”

- Ibra, OKAN

In Antwerpen, zien we dat de instroom van anderstalige nieuwkomers nog groter is dan elders in Vlaanderen en Brussel. Dit wil zeggen dat er daar nog meer jongeren zijn die hopeloos op zoek zijn naar een plekje in OKAN. Elke dag

dat deze leerlingen niet op de schoolbanken zitten, schaden we hun recht op onderwijs.

Goedbedoeld kwam er in Antwerpen een alternatief aanbod om jonge nieuwkomers een zinvolle dagbesteding te bieden in afwachting van een plek in het OKAN-onderwijs.⁸³ Dergelijk wachtaanbod kan dienen als noodoplossing gedurende crisissituaties, maar mag geen permanente oplossing worden.

In steden zoals Antwerpen zijn er in principe genoeg scholen om zulke onthaalklasjes te organiseren. Helaas is niet elke school even enthousiast om zo'n OKAN-klas in te richten, terwijl ze daar vaak wel de logistiek voor hebben. Een degelijke omkadering zou het voor scholen aantrekkelijker maken om OKAN-klassen in te richten. Hierbij denken we aan een bredere inzet van brugfiguren die deze specifieke thematiek kunnen opvangen. Een brugfiguur is een neutrale vertrouwenspersoon die netoverschrijdend aan de slag kan in meerdere scholen. Deze persoon tracht de kloof tussen ouders, school en relevante sociale partners te verkleinen en biedt dus een luisterend oor, gaat mee op stap, geeft informatie, bemiddelt, zoekt mee naar een oplossing voor de hulpvraag om ouders optimaal van hun rechten te laten genieten. Een brugfiguur legt contacten met relevante welzijnspartners en werkt samen met het zorgteam van de school.

Sociale diversiteit

18,7% van de Belgische bevolking wordt geconfronteerd met het risico op armoede of sociale uitsluiting.⁸⁴ Helaas hinken we als land achterop als het aankomt op het tegengaan van sociale ongelijkheid binnen het onderwijs.

De achtergrond en financiële gezinssituatie van leerlingen beïnvloeden sterk hun onderwijskansen en hun mogelijkheden om sociale vooruitgang te boeken. Eerder in dit memorandum schreven we reeds uitgebreid over leerlingen in kansarmoede en hoe de politiek gelijke onderwijskansen kan verzekeren. Een van de reeds bestaande mogelijkheden is een sterk Vlaanderenbreed GOK-beleid op scholen.⁸⁵

In de praktijk komt dit beleid neer op een leerkracht met extra uren om te werken aan gelijke onderwijskansen binnen de school. Die leerkracht kan dan extra inzetten op taalvaardigheid, schoolloopbaanbegeleiding, ondersteuning in geval van een leerachterstand. Dit GOK-beleid heeft zijn waarde in het verleden reeds aangetoond. Het is daarom zorgwekkend dat scholen hun broodnodige GOK-middelen stelselmatig zien afnemen. Momenteel ontvangen scholen met veel risicoleerlingen te weinig ondersteuning om sociale ongelijkheid tegen te gaan.

Seksuele en genderdiversiteit⁸⁶

Ons land scoort met een tweede plaats goed in de Rainbow Index, die toont hoe inclusief een land is ten opzichte van de LGBTI+ gemeenschap.⁸⁷ We scoren goed wat betreft gelijke rechten rond seksuele en genderdiversiteit.

⁸⁴ [Meer dan 2 miljoen Belgen lopen risico op armoede of sociale uitsluiting](#), STATBEL (februari, 2023)

⁸⁵ Het GOK-beleid draait om overheidsmaatregelen voor gelijke kansen in het onderwijs, zoals extra hulp voor scholen met leerlingen uit risicogroepen bv. leerlingen die thuis geen Nederlands spreken, leerlingen die niet thuis wonen, leerlingen uit gezinnen die leven van een vervangingsinkomen... Scholen met meer leerlingen uit risicogroepen kunnen rekenen op grotere financiële steun.

⁸⁶ Seksuele identiteit gaat over wie je aantrekkelijk vindt. Genderidentiteit gaat over hoe iemand zich voelt: een meisje, een jongen, allebei, geen van beide of nog iets anders.

⁸⁷ [België stijgt opnieuw naar 2de plaats in Rainbow Index](#), çavaria (2023)

Toch is er in onze Vlaamse scholen nog werk aan de winkel om te garanderen dat LGBTI+-jongeren⁸⁸ zichzelf kunnen zijn, zich goed in hun vel en veilig voelen op school. **Van de bevroegde leerlingen die zichzelf zien als LGBTI+ geeft 45% aan dat ze niet zichzelf kunnen zijn op school. Van de bevroegde leerlingen die zich identificeren als non-binair of anders, loopt dit aantal zelfs op tot 58%.**

Hoewel deze bovenstaande cijfers teleurstellend zijn, is het ook hoopgevend te zien hoe sommige scholen aan de slag gaan om van hun school een LGBTI+ vriendelijke omgeving te maken. Zo zien we als koepel van leerlingenraden in het Nederlandstalig onderwijs dat steeds meer leerlingenraden zich engageren op IDAHOT⁸⁹ door bijvoorbeeld deel te nemen aan de succesvolle Paarscampagne.⁹⁰

Maar jezelf kunnen zijn en je welkom voelen op school zit vaak ook in de kleinste gebaren. Leerlingen hebben opgemerkt dat digitale leerplatformen hen alleen de keuze geven tussen 'm' of 'v'. Ook in schooladministratie is er enkel sprake van deze tweedeling. Door daar een 'x' aan toe te voegen, geef je een hele groep leerlingen die worstelen met hun genderidentiteit een positief signaal. Ook het gebruik van genderinclusieve taal in andere (officiële) communicatie kan bijdragen aan een meer inclusieve omgeving.

Wat betreft veiligheid op school zijn de cijfers even alarmerend. **Van de bevroegde scholieren die zichzelf zien als LGBTI+ voelt ruim 1 op de 4 (27%) zich niet veilig op school. Ook hier zien we dat een groot aantal leerlingen die zich identificeren als 'non-binair' of anders dan mannelijk of vrouwelijk (42%) zich onveilig voelen op school.**

Wanneer leerlingen zich onveilig voelen op school, heeft dit een impact op hun welzijn en hun leervermogen. En wanneer zorgen overheersen, wordt het lastig om goed gefocust te blijven gedurende de lessen.

Er zijn talloze manieren om ervoor te zorgen dat LGBTI+ scholieren zich veilig en welkom voelen op school. Scholen kunnen dit bijvoorbeeld verwezenlijken door het thema op te nemen in hun schoolreglement of antipestbeleid. Bovendien is het essentieel dat er specifieke bescherming wordt geboden aan transgender

⁸⁸ Dit is een letterwoord om seksuele, gender- en geslachtsdiversiteit aan te duiden. L= lesbisch, G= gay (homo), B= bi+, T= trans(gender), I= intersekse.

⁸⁹ De Internationale Dag tegen Holebi- en Transfobie (jaarlijks op 17 mei)

⁹⁰ [Scholen kleuren paars voor Dag tegen Homo- en Transfobie](#), VRTnws (mei 2023)

leerlingen, bijvoorbeeld door het creëren van veilige en inclusieve ruimtes, zoals genderinclusieve toiletten en kleedkamers. Tot slot is het van belang dat LGBTI+ en transgender onderwerpen moeiteloos bespreekbaar zijn op alle Vlaamse scholen, onder veilige omstandigheden. Om dit te realiseren, moeten gender en seksualiteit zonder twijfel worden opgenomen in de minimumdoelen. Tot slot is het belangrijk dat leerkrachten voldoende kennis en tools krijgen om dit onderwerp in een veilige setting bespreekbaar te maken in een klas.

Diversiteit op het vlak van lichamelijke en/of verstandelijke mogelijkheden

Inclusief onderwijs

België onderschreef op 2 juli 2009 het VN-verdrag voor de Gelijke Rechten van Personen met een Handicap. Volgens dit verdrag hebben personen met een beperking dezelfde rechten en vrijheden als anderen. Met de onderschrijving verbindt ons land zich ertoe inspanningen te leveren om dat verdrag uit te voeren, dus ook in het onderwijs.

Inclusief onderwijs vormt een onmisbare stap voor vele leerlingen met een beperking om zelfstandiger te worden, betere sociale vaardigheden te ontwikkelen en biedt meer kansen om volop deel te nemen aan onze samenleving. Bovendien heeft inclusief onderwijs een positieve invloed op alle leerlingen, omdat het hen voorbereidt op een diverse maatschappij. Samen les volgen op inclusieve scholen helpt leerlingen van jongs af aan om vertrouwd te raken met elkaar, wat hen later in het leven helpt om moeiteloos met diversiteit om te gaan. Zo bouwen we aan een samenleving waarin tolerantie, inclusie en sociale rechtvaardigheid vanzelfsprekend is.

Op termijn moet inclusief onderwijs in Vlaanderen en Brussel de norm worden en buitengewoon onderwijs de uitzondering. Buitengewoon onderwijs, enkel wanneer het niet anders kan. Op dit moment stellen we vast dat het tegenovergestelde waar is. Zo zou in het buitengewoon onderwijs type 1(OV 3) vanaf 2014 afgebouwd worden ten voordele van inclusie. 7 jaar later is de status nog steeds dezelfde: "in afbouw". Ook in het nieuwe decreet leersteun

blijft het buitengewoon onderwijs een prominente rol innemen.⁹¹ Daarnaast kan een reguliere school het argument van onredelijke aanpassing gebruiken om een leerling met een beperking te weigeren. Wat als redelijk en onredelijk begrepen wordt, staat nergens duidelijk omschreven. Er is dus nog maar weinig vooruitgang geboekt op vlak van inclusief onderwijs.

Het huidige schoolpersoneel in het buitengewoon onderwijs kan in de toekomst de nodige ondersteuning bieden aan het reguliere onderwijs. Belangrijk is dus dat we hun expertise niet verloren laten gaan, deze zal onmisbaar zijn in reguliere scholen.

Ook op vlak van infrastructuur en voorziene aanpassingen kan ons onderwijs nog een tandje bijsteken om meer inclusief te worden. **Zo is volgens 41% van de bevroegde scholieren in het reguliere onderwijs hun school nog onvoldoende rolstoelvriendelijk. Daarnaast is ruim 1 op de 4 (27%) van de bevroegde scholieren met een beperking, die momenteel schoollopen in het reguliere onderwijs, van mening dat hun school niet genoeg doet om ervoor te zorgen dat leerlingen met een beperking zich er welkom voelen.**

Leerlingenvervoer buitengewoon onderwijs

Leerlingen in het buitengewoon onderwijs die gebruikmaken van het gemeenschappelijk leerlingenvervoer worden dagelijks opgehaald en teruggebracht met een speciale bus. Er is een begeleider op de bus en die helpt bij het in- en uitstappen van de leerlingen. Leerlingen buitengewoon onderwijs vinden het heel goed en belangrijk dat dit rechtstreekse leerlingenvervoer bestaat. Velen hebben immers al negatieve en stressvolle ervaringen met het openbare busvervoer van de Lijn.

Het afgelopen jaar heeft de Vlaamse regering veel inspanningen geleverd om de decennialange problemen met dit leerlingenvervoer aan te pakken. Ze heeft extra middelen geïnvesteerd om ervoor te zorgen dat geen enkele leerling langer dan 90 minuten op de bus hoeft te zitten. Om toekomstige logistieke problemen en schrijnende situaties, zoals lange reistijden voor de meest kwetsbare

⁹¹

[Decreet Leersteun vanaf schooljaar 2023-2024](#)

leerlingen, te voorkomen, pleiten we voor een grondige en duurzame hervorming van het leerlingenvervoer. Het is belangrijk om bij deze hervorming erover te waken dat het beroep als busbegeleider aantrekkelijk blijft.

De begeleider op de bus is immers voor velen een lichtpuntje tijdens hun dagelijkse reis van en naar school. Veel leerlingen bouwen een persoonlijke band op met de busbegeleider. Ze hechten veel waarde aan deze personen, want die kunnen volgens hen de busrit doen slagen. De ervaring met de busbegeleider kan langs de andere kant ook heel negatief zijn. Deze begeleiders missen vaak de basisinformatie of vaardigheden om met deze specifieke doelgroep aan de slag te gaan. Daarom stellen scholieren voor om hen minimum één beknopte vorming te laten volgen over de doelgroep waar ze dagelijks mee in contact zullen komen.

“De begeleider maakt een groot verschil voor de sfeer op de bus. Patricia van bus 22 is een goede begeleidster.”

- Luca, BuSo 1ste graad (B-stroom)

Levensbeschouwelijke diversiteit

Op veel scholen mogen leerlingen geen levensbeschouwelijke kentekens dragen.⁹² In de scholen van het GO! zijn levensbeschouwelijke kentekens (zoals hoofddoeken) overal verboden. Voor de gemeentelijke, stedelijke, provinciale en vrije scholen (onder andere het katholieke onderwijs) is het aan elke school apart om een beslissing te nemen. In sommige scholen zijn levensbeschouwelijke kentekens verboden, in andere zijn ze toegelaten. De eindbeslissing over het wel of niet toelaten van levensbeschouwelijke kentekens ligt bij het schoolbestuur.

⁹² Levensbeschouwelijke kentekens zijn symbolen of kledingstukken die aanduiden welke godsdienst of levensbeschouwing iemand heeft. Bijvoorbeeld een keppeltje, tulband, kruisje, hoofddoek, ...

Heel wat leerlingen die moslim zijn ervaren een verbod op levensbeschouwelijke kentekens op hun school als iets negatiefs en discriminerend. Een aantal leerlingen waarmee we spraken, gaven aan dat ze dagelijks een belangrijk stukje van hun identiteit, hun religie, aan de schoolpoort moeten achterlaten. Hierdoor krijgen ze het gevoel dat ze niet volledig zichzelf mogen zijn op school en voelen sommige leerlingen zich minderwaardig. Veel jongeren gaan tijdens hun middelbare schoolcarrière door een zoekende periode in de hoop te ontdekken wat hun identiteit is. Door middel van onder andere kleding uit te wassen we een stuk van onszelf. Helaas ervaren moslimmeisjes beperkingen hierin. De hoofddoek, die voor hen een belangrijk deel van hun geloof is, wordt door scholen soms als problematisch gezien.

“Meisjes mogen geen hoofddoek aandoen op school. Ik vind dat niet goed omdat we met veel moslims zijn. Ik voel me beter en completer als ik een hoofddoek draag.”

- Celia, OKAN

Het spreekt voor zich dat de schoolkeuze van deze leerlingen erg beïnvloed wordt door of een school al dan niet levensbeschouwelijke kentekens toestaat. In werkelijkheid zijn er maar een klein aantal scholen in de Vlaamse Gemeenschap die levensbeschouwelijke kentekens wel toestaan. Dit resulteert in dilemma's waarbij leerlingen moeten kiezen tussen de studierichting die hun voorkeur heeft of een school, waar ze écht zichzelf kunnen zijn. En doordat sommige scholen wel levensbeschouwelijke kentekens toestaan, vormen er zich bijgevolg concentratiescholen. Door deze splitsing vervreemden jongeren van elkaar. Dit versterkt het wij-zij gevoel.

Na het secundair onderwijs maken leerlingen die levensbeschouwelijke kentekens zoals een hoofddoek willen dragen een eventuele verdere studiekeuze of carrièrepad ook op basis van dit verbod. Ze zullen vaker kiezen voor beroepen waar ze in de toekomst niet opnieuw geconfronteerd worden met dit verbod, waardoor de lerarenopleiding vaak automatisch wegvalt in hun keuze.

„Ik zou liever op een school zitten waar je wel een hoofddoek mag dragen. We hebben niet zo heel veel moslimleerkrachten. Dat helpt niet om begrip te krijgen.”

- Aïcha, 1ste graad (B-stroom)

Sommige religieuze leerlingen worstelen gedurende hun hele secundaire schoolcarrière met dit verbod in stilte. Anderen uiten hun frustraties en negatieve emoties luidop bij bijvoorbeeld de leerlingenraad, de schoolraad, leerkrachten en directie. Uit de gesprekken met scholieren blijkt dat de grote meerderheid niet begrijpt waarom levensbeschouwelijke kentekens verboden worden op sommige scholen. Ze stellen zich ook vragen bij dit verbod. Want op welke manier storen die de les? Steeds botsen ze op een schoolbestuur of directie die zich verbergt achter het schoolreglement of het neutraliteitsprincipe. Terwijl ook zij vaak twijfels hebben over dit verbod. Sommigen zeggen dat ze zelf niet achter het verbod staan, maar de regels van hogerop moeten volgen.⁹³

Dat zo'n algemeen verbod discriminatie tegengaat, trekken scholieren zwaar in twijfel. **Meer dan de helft (64%) van de bevroagde scholieren vindt een verbod op levensbeschouwelijke kentekens op school niet goed tot helemaal**

niet goed. 18% van de bevroagden ligt er niet van wakker, voor hen maakt het niet uit of er al dan niet een verbod is op levensbeschouwelijke kentekens.

Net door iets te verbieden wat deel uitmaakt van hun identiteit, voelen veel leerlingen zich gediscrimineerd. Het helpt ook niet dat er op andere aspecten van de kledingregels minder streng gereageerd wordt door leerkrachten.

Vaak voorkomende argumenten zoals peer pressure onder moslimmeisjes en gendergelijkheid zijn loze argumenten voor een verbod op levensbeschouwelijke kentekens. Leerlingen die hun medeleerlingen onder druk zetten, pak je best aan zoals elk ander pestgedrag. Gendergelijkheid en respect voor diversiteit stimuleer je door er bijvoorbeeld aandacht voor te hebben in de lessen. En dus niet door een volledige groep scholieren hun recht op godsdienstvrijheid te ontzeggen. De gemakkelijkste weg is niet altijd de juiste. Jezelf kunnen zijn eindigt niet aan de schoolpoort.

“Door diversiteit te verbergen, versterk je elk taboe rond andere culturen. Gent is zo divers, hoe durf je die diversiteit weg te halen uit de school?”

- Eden, 2de graad Humane wetenschappen (finaliteit doorstroom)

“Een school moet een plaats zijn waar je leert over andere culturen, waar je in aanraking komt met andere levensbeschouwingen. Het leert de jeugd om meer verdraagzaam te zijn.”

- Isa, 3de graad Wetenschappen Wiskunde (ASO)

Diversiteit in talenten

Sommigen worden geboren met een echte talen- of wiskundeknobbel. Anderen blinken uit in creativiteit. Maar ook heel wat jongeren hebben de gave om met hun handen fantastische zaken te creëren en schitteren in praktijkvakken. Kortom, onze scholierenpopulatie kent een grote diversiteit aan talenten. Deze talenten zijn allemaal even waardevol.

“Ze zeggen dat we dom zijn, maar we leren ook moeilijke dingen. Het is eerder: zij kennen veel en wij kunnen veel. Hoe is dat slecht imago van BSO er gekomen? Dat vraag ik me af”

- Matti, 2de graad Zorg en Welzijn (finaliteit arbeidsmarkt)

“Wij zijn klaar om te werken - wij zijn klaar om te functioneren, wij kunnen koken en zo. Die van ASO moeten dat zelf nog leren en wij kunnen dat al.”

- Bob, 2de graad Zorg en Welzijn (finaliteit arbeidsmarkt)

Onze maatschappij faalt helaas in het waarderen van technische en beroepsprofielen. De modernisering van het secundair onderwijs doet hier niet wat ze beloofde. Het onderwijs wordt nog steeds onderverdeeld in een A- en B-stroom, dat is zoals spreken over een A- en B-ploeg. Ook wordt het watervalstelsel, waarbij leerlingen starten in een doorstroomrichting en vervolgens naar een technische of beroepsrichting gaan, onvoldoende aangepakt.

Leerlingen en hun ouders kiezen nog te vaak eerst voor een doorstroom studierichting met de nadruk op talen of wiskunde, met de gedachte “als het te zwaar is, kan je toch nog altijd afzakken” in hun achterhoofd. Zo kiezen leerlingen voor een doorstroomrichting en als dat niet lukt, gaan ze over naar de dubbele finaliteit. Sommigen komen later ongewild in een beroepsrichting terecht. Kortom, het watervalstelsel demotiveert leerlingen en geeft anderen hierdoor het verkeerde idee dat beroepsrichtingen minderwaardig zijn. Dit fenomeen kan voorkomen worden door enerzijds een betere studiekeuzebegeleiding en anderzijds een oppoetsing van het negatieve imago dat over beroepsrichtingen hangt.

“Ik zat in ASO en nu denk ik soms ook wat doe ik hier in BSO.”

- Charlie, 2de graad Zorg en Welzijn (finaliteit arbeidsmarkt)

Een groot deel van de leerlingen waarmee we spraken kwam in een beroepsrichting terecht als gevolg van een moeizame schoolcarrière. Sommigen stootten op problemen bij een bepaald deel van de leerstof in doorstroom of dubbele finaliteiten, anderen kregen te maken met moeilijke persoonlijke omstandigheden, of maakten studiekeuzes die achteraf niet de juiste bleken te zijn. Vaak gaat het om een combinatie van deze factoren. Deze leerlingen hebben doorgaans het gevoel dat ze in beroepsrichtingen ‘geduwd’ zijn, en zelf geen of te weinig beslissingen hebben kunnen nemen in hun schoolloopbaan. Jammer genoeg kan er voor deze groep doorheen de schoolloopbaan nog steeds te weinig geschakeld worden tussen studierichtingen.

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs en voor Mobiliteit:

- Ondersteun projecten waarin meertaligheid en het gebruik van de thuistaal in Nederlandstalige scholen gestimuleerd wordt.
- Zet het GOK-beleid (Gelijke Onderwijskansen) voort en zorg voor voldoende financiële ondersteuning voor scholen met een groot aantal leerlingen met SES-indicatoren.
- Heropen het debat rond levensbeschouwelijke kentekens op secundaire scholen door met de belangrijkste onderwijspartners in gesprek te gaan. Door het algemeen verbod op levensbeschouwelijke kentekens in het Gemeenschapsonderwijs zijn alle gemeenschapsscholen verplicht hoofddoeken te verbieden, ook als ze daar zelf geen reden toe zien. Andere scholen voelen zich verplicht mee te gaan in het verbod om te vermijden dat leerlingen een school (en een richting) kiezen op basis van één schoolregel, en niet omwille van hun oprechte voorkeur of interesse. Dat kan nooit de bedoeling zijn.
- Moedig scholen aan om een open dialoog te voeren over het beleid met betrekking tot levensbeschouwelijke kentekens en religieuze diversiteit. Zorg ervoor dat de regels in het schoolreglement in lijn zijn met de fundamentele rechten van leerlingen.
- Maak op termijn van inclusief onderwijs de norm en van buitengewoon onderwijs de uitzondering. Hiervoor moeten de scholen aangepast worden aan de komst van deze nieuwe leerlingen.
- Hervorm het leerlingenvervoer voor het buitengewoon onderwijs, zodat lange reistijden en logistieke problemen in de toekomst worden vermeden. Zorg ervoor dat het beroep van busbegeleider aantrekkelijk blijft en voorziet hen van passende vorming om met de specifieke doelgroep om te gaan.
- Maak een einde aan wachtlijsten voor OKAN door het organiseren van OKAN aantrekkelijker te maken voor scholen. Zorg voor de nodige omkadering door

bijvoorbeeld in te zetten op brugfiguren.

- Sensibiliseer scholen over het belang van genderinclusieve toiletten en kleedkamers.
- Sensibiliseer scholen over het belang van genderinclusieve communicatie naar scholieren en hun ouders.
- Ondersteun succesvolle LGBTI+ zichtbaarheid campagnes op scholen zoals de Paarscampagne.
- Maak het voor digitale leerplatformen en scholen juridisch mogelijk om hun systeem/ administratie te hervormen zodat gebruikers naast 'man' of 'vrouw' ook een 'andere' genderidentiteit kunnen opgeven.
- Neem gender en seksuele oriëntatie op in minimumdoelen van basis- en secundair onderwijs om een veilige en inclusieve omgeving voor alle leerlingen te creëren.
- Maak een einde aan de benaming van de A- en B-stroom en zorg voor een nieuwe, inclusievere benaming.
- Maak een einde aan het watervalstelsel en zorg ervoor dat leerlingen gemakkelijker kunnen schakelen tussen studierichtingen wanneer ze niet op hun plek zitten.
- Breng meer aandacht voor diversiteit en inclusie in lerarenopleidingen en bied bestaande leerkrachten bijscholing aan over het lesgeven in superdiverse schoolomgevingen.

De ideale school

Een verkeersveilige buurt rondom de school

Scholieren maken gebruik van verschillende vervoermiddelen om van en naar school te gaan. Het vaakst van al verplaatsen ze zich door het verkeer als kwetsbare weggebruikers, gedurende de drukste momenten van de dag.

Ruim de helft (57%) van de bevroagde scholieren neemt de fiets naar school. Zo'n 21% van de scholieren gaat te voet. En zo'n kleine 2% maakt gebruik van de step om naar school te gaan.

Helaas zien we dat 34% van de bevroagde scholieren de buurt rondom hun school onvoldoende verkeersveilig vindt. Van de bevroagde leerlingen die naar school gaan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vindt maar liefst 37% de school rondom hun buurt niet verkeersveilig.

Het schoolgebouw

Het schoolgebouw zelf moet uiteraard ook veilig zijn. Dit betekent dat het zowel brandveilig als elektrisch veilig moet zijn. Daarnaast moeten machines in praktijklokalen goed onderhouden zijn en meteen hersteld worden als dat nodig is. Dat is vaak niet evident met het sterk verouderd materiaal op veel scholen.

Ook hoge omheiningen, sloten op de schoolpoort, camera's zijn op veel scholen vaak de realiteit, maar voor leerlingen zijn het overbodige ingrepen. Leerlingen geven aan dat deze zaken een omgekeerd effect hebben en eerder het onveiligheidsgevoel aanwakkeren. Het zorgt voor een opgesloten gevoel en maakt van de school een onaangename plek.

30% van de bevroagde scholieren vindt hun schoolgebouw een aangename plek. Meer dan de helft van de scholieren (53%) geeft aan dat enkel sommige plekken op hun school aangenaam zijn. Zo'n 15% van de scholieren vindt hun schoolgebouw dan weer geen aangename plek.

1 op de 3 scholieren (33%) vindt hun schoolgebouw verouderd. Volgens 42% is hun schoolgebouw niet oud, maar ook niet nieuw. 16% geeft aan dat hun schoolgebouw eerder nieuw is. 8% zit in een heel nieuw schoolgebouw. De voorbije jaren is er gelukkig bijkomend geïnvesteerd in de bouw en renovatie van schoolgebouwen, maar nog steeds moet een aanzienlijk groot deel van de leerlingen helaas les volgen in een schoolgebouw met kapotte ramen en gebrekkige verwarming.

Als Scholierenkoepel zijn wij overtuigd dat een participatieve aanpak van dergelijke bouw- of renovatieprojecten steeds een meerwaarde is. Een gebouw, een speelplaats, de inrichting, de fysieke en infrastructurele noden, ... zijn zeer concrete thema's die het voor leerlingen vanaf de kleuterklas mogelijk maken om mee te dromen, denken en zelfs uit te voeren.

De speelplaats

Voor de meeste scholieren is de speelplaats een 'babbelplek', de plaats om bij te praten met vrienden. Het is de plaats die voor leerlingen ook vaak geassocieerd wordt met een grijze betonnen massa, waar amper natuur en rust te vinden is. Leerlingen brengen er makkelijk 2 tot 3u van hun tijd per dag door. **Daarbovenop zien we in onze bevraging dat een kwart van de bevroagde scholieren (26%) hun speelplaats eerder niet tot helemaal niet aangenaam vindt.** Bij veranderingen aan de speelplaats is het dus extra belangrijk om leerlingen te betrekken.

Ruimte is voor leerlingen een belangrijke voorwaarde voor een aangename speelplaats. Een ruime speelplaats doet de kans op conflicten dalen en zorgt daarnaast voor voldoende bewegingsmogelijkheden. Leerlingen die tijdens de pauzes voldoende kunnen bewegen hebben later een betere gezondheid. Daarentegen is in sommige scholen de speelplaats niet groot genoeg en moeten

leerlingen uit de hogere jaren 's morgens wegens plaatsgebrek onmiddellijk naar de klassen. Ook de middagpauze wordt hierdoor soms strak geregeld en getimed. In scholen in de stad zijn leerlingen vaak minder tevreden over hun speelplaats en hekelen ze het plaatstekort.

Bij regenweer verslechtert de situatie nog verder. Door plaatsgebrek is het afdak te klein en is er onvoldoende plaats om te schuilen. Jongeren mogen niet altijd gaan en staan waar ze willen op hun eigen school, tot hun grote ergernis. Directies staan vaak weigerachtig om leerlingen hun pauze binnen te laten doorbrengen. De school bepaalt waar de leerlingen wel en niet mogen zijn tijdens de pauzes. In een aantal scholen is er een temperatuurgrens: de leerlingen mogen maar binnen blijven onder een bepaalde temperatuur. In andere scholen is het sowieso verboden om binnen te zijn bij slecht weer.

Als scholieren zelf mogen bepalen wat absoluut aanwezig moet zijn op hun droomspeelplaats, blijkt dat een meerderheid van hen (64%) kiest voor voldoende schuilplekken voor als het regent. Scholieren vinden het verder heel belangrijk dat er voldoende banken (52%), planten en bomen (51%), picknicktafels (37%) en wifi (36%) aanwezig zijn op hun ideale speelplaats.

Verder zien we ook dat voldoende vuilbakken (32%), drankautomaat (31%), hangplekken (28%) bij scholieren op het lijstje van hun ideale speelplaats staan. Daarnaast vindt ongeveer 1 op de 4 scholieren het ook belangrijk dat er op hun ideale speelplaats ruimte is voor sportieve activiteiten (26%), een plekje om even alleen te zijn (24%) en om veel te bewegen (23%).

De refter

Veel scholen kampen niet alleen met een gebrek aan ruimte en sfeer op de speelplaats, maar ook de refter heeft veel pijnpunten. In gesprekken met de leerlingen horen we geregeld dat hun refter onaangenaam en te klein is voor het aantal leerlingen op school. Niet elke leerling heeft door het plaatsgebrek een plekje in de refter tijdens de middagpauze. Sommige leerlingen moeten door een te kleine refter op een ander moment hun lunch opeten.

In extreme gevallen moeten leerlingen hun lunch opeten in de klas of zelfs buiten, ook in de herfst en de winter.

Bovenop het plaatsgebrek en de onaangename sfeer van de refter, vinden leerlingen het absurd dat hun ouder(s)/voogd ieder schooljaar een refterkost moet betalen voor het gebruik van de refter. De refterkosten, die in scholen vaak heel hard verschillen, staan ieder jaar op de schoolfactuur. Scholen mogen wettelijk gezien geld vragen voor het gebruik van een refter, ook als de leerling een eigen lunchpakket opeet.⁹⁴ Betalen voor louter een stoel en tafel in een ruimte die vaak niet zo fris ruikt en oogt, vinden scholieren onbegrijpelijk.

De schooltoiletten

Vieze, stinkende, onveilige toiletten zijn voor veel scholieren al jarenlang een dagelijkse realiteit en een enorme frustratie.

Bijna de helft (43%) van de bevraagde scholieren geeft aan dat de toiletten op hun school niet proper zijn. Propere sanitaire voorzieningen waar scholieren zich comfortabel kunnen voelen zijn een must. Dit geldt in het bijzonder voor menstruerende scholieren. Onhygiënische omstandigheden tijdens de menstruatie zorgen voor een oncomfortabele sfeer, en vormen een risico voor de gezondheid van menstruerende scholieren.

Bovendien is er vaak een tekort aan vrouwentoiletten en ontbreken er genderinclusieve opties. Daarnaast wil niemand gebruikmaken van een toilet zonder goed werkend slot op de deur. Het is dan ook geen verrassing dat veel leerlingenraden acties opzetten om de toiletten aan te pakken of proper te houden.

“Een toilet is toch het eerste om te kuisen? Een beetje vuile voeten onder mijn schoolbank maakt me niet uit, maar een toilet moet proper zijn.”

- Amina, 3de graad Handel (TSO)

Het klaslokaal

De leerprestaties van leerlingen worden sterk beïnvloed door de inrichting en mogelijkheden van het klaslokaal waarin ze leren. **De grootste groep scholieren (44%) vindt hun meubels in hun klaslokalen niet oud, maar ook niet nieuw. Volgens 28% zijn de meubels in hun klaslokalen eerder verouderd tot heel verouderd. Daartegenover vindt 1 op de 4 bevraagde scholieren 25% hun meubels eerder nieuw tot heel nieuw.**

Wie denkt aan onderwijsinfrastructuur, denkt tegenwoordig ook aan technologische snufjes. Een computerlokaal met oude pc's is echt niet meer van deze tijd. Nieuwe technologie is alomtegenwoordig in het leven van jongeren, en zou dat ook op school moeten zijn.

Over de klasopstelling zeggen leerlingen dat die aanpasbaar moet zijn aan de lesvorm en niet omgekeerd. Het ideale klaslokaal is volgens hen ruim genoeg en kan flexibel verschillende opstellingen combineren, zodat momenten van klassikale instructie afgewisseld kunnen worden met groepswerk of zelfstandig werk.

Daarnaast zijn volgens hen temperatuur, lucht en licht in de klas zeer belangrijk voor hun concentratie. **In de herfst- en wintermaanden heeft ongeveer 7 op de 10 bevraagde scholieren (72%) het soms tot heel vaak te koud in de klas. In de lente- en zomermaanden heeft ook ongeveer 7 op de 10 scholieren (72%) het soms tot heel vaak te warm in de klas.**

Over de klaslucht zijn leerlingen alles behalve tevreden. **Meer dan de helft (64%) van de bevraagde scholieren zegt dat de lucht soms tot altijd muff en onaangenaam ruikt.** Een slechte ventilatie is niet alleen vervelend, maar kan er ook voor zorgen dat leerlingen zich niet goed kunnen concentreren en dat ziektes zich makkelijker verspreiden.

Niet alleen ongezonde klaslucht is nefast voor de gezondheid van leerlingen, ook het verbod op drinken van water tijdens de les is schadelijk. In veel scholen geldt nog steeds de prehistorische regel dat water drinken in het klaslokaal verboden is. Tot op heden bestaat er geen onderwijsregelgeving die scholen verplichten om leerlingen water te laten drinken tijdens de les of tijdens examens. Veel scholen verbieden het dan ook in hun schoolreglement, puur om praktische redenen. Zo is het drinken van water vaak verboden in een fysica- of chemielokaal. Scholieren en gezondheidsexperts hekelen dit verbod. Volgens experts moeten jongeren juist voldoende water drinken op geregelde tijdstippen. Onderzoek toont ook aan dat als leerlingen te weinig drinken, ze zich minder goed kunnen concentreren.⁹⁵

Leermiddelen

Een kwaliteitsvol leermiddel is voor scholieren een leermiddel dat representatief is voor de hele maatschappij. Iedereen moet zich kunnen herkennen in het verhaal dat verteld wordt op school. We zien naast Jan en Miep graag ook Mo en Azra verschijnen. Ook gezinnen met 2 mama's, 2 papa's en eenoudergezinnen komen nog te weinig aan bod. En waarom bevatten sommige handboeken biologie nog steeds enkel plaatjes met voornamelijk personen met een lichte huidskleur?

Scholieren verwachten niet enkel een representatief leermiddel, maar ook een betaalbaar en ecologisch leermiddel dat door de leerkracht bewust wordt ingezet om didactische doeleinden te behalen. Leerlingen klagen vaak dat dure handboeken soms amper tot nooit gebruikt worden. Invulboeken worden bij sommige vakken maar half ingevuld, dat is zonde voor het papier en de portemonnee.

⁹⁵ [Drinken en plassen verbieden tijdens de les?](#), Klasse (mei 2017)

De organisatie van de schooldag

Bijna 9 op de 10 scholieren (87%) geeft aan moeite te hebben om zich te concentreren in de les door vermoeidheid. Het mag dan ook niet verbazen dat meer dan de helft van de bevroegde scholieren (53%) vindt dat hun schooldag te vroeg start.

“Het is gewoon zo vroeg dat we moeten opstaan. Het eerste lesuur ben ik echt nog aan het slapen, dan neem ik niks op.”

- Lou, 3de graad Latijn (ASO)

Als scholieren zelf mogen kiezen hoe laat de les begint op hun school, dan kiest de meerderheid (35%) om te starten tussen 8u46 en 9u. Ongeveer 1 op de 4 scholieren (26%) zou liever starten na 9u. Zo'n 19% start het liefst tussen 8u31 en 8u45 en 13% tussen 8u16 en 8u30. Amper 3% wil starten met de schooldag tussen 8u en 8u15 en slechts 2% voor 8u.

De organisatie van de schoolweek

Scholieren uiten geregeld hun ontevredenheid over hoe de schoolweek georganiseerd is. Over hoe de schoolweek er het best zou uitzien, zijn de meningen erg verdeeld.

Bij de vraag 'Zou jij het zien zitten om iedere woensdagnamiddag les te krijgen in ruil voor latere starturen (bv. niet om 8u30 starten maar om 9u)?', zien we dat de helft (51%) van de bevroegde scholieren dit voorstel niet ziet zitten. Zo'n 22% van de scholieren geeft aan dat ze wel iedere woensdagnamiddag les willen krijgen in ruil voor latere starturen. 20% ziet les op woensdagnamiddag in ruil

voor latere starturen soms zitten, dit moet voor hen verschillend zijn per week. 2% krijgt al les op woensdagnamiddag.

Bij het voorstel om woensdagnamiddag les te krijgen in ruil voor vroegere einduren op andere dagen van de week (bijvoorbeeld maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag vroeger stoppen), stellen we meer enthousiasme vast. **Zo'n 38% is fan van het vroeger beginnen en het vroeger eindigen van een lesdag.** Ongeveer evenveel scholieren (37%) gaan niet akkoord met dit voorstel. 19% geeft aan dat het vroeger starten en vroeger eindigen van een lesdag soms moet kunnen. Dit moet volgens hen verschillend zijn per week.

Bij de vraag of scholieren woensdagnamiddag les zouden willen inruilen voor een halve vrije dag elders in de week, antwoordt de grootste groep (38%) dat ze dit soms wel zien zitten. Voor hen hangt het ervan af wanneer de halve vrije dag valt. Zo'n 30% van de bevroegde scholieren ziet dit niet zitten. 27% ziet dit voorstel wel zitten. Een reorganisatie van een schoolweek in welke vorm dan ook, raakt telkens de leefwereld van de scholier. Dat maakt het extra belangrijk om bij eender welke beslissing rond de organisatie van de schoolweek de scholieren voldoende te horen.

De organisatie van de schoolvakanties

Sinds het begin van schooljaar 2022-2023 voerde de Franse Gemeenschapsregering een reorganisatie van de schoolvakanties door. De lange zomervakantie werd met 2 weken ingekort, in ruil voor een langere herfst- en krokusvakantie (elk 2 weken). Dit zorgt ervoor dat een schooljaar in het Franstalig onderwijs bestaat uit lesblokken van 7 weken, steeds afgewisseld met 2 weken vakantie.

In Brussel en grensgebieden zorgde deze reorganisatie voor twee aparte schoolkalenders, soms binnen eenzelfde gezin. Dit leidde tot chaos en frustraties. Sindsdien klinkt de roep in Brussel steeds luider om samen de schoolvakanties door te brengen. De vraag voor eenzelfde schoolkalender komt voornamelijk van de ouder(s) en leerkrachten.⁹⁶

⁹⁶ Dat blijkt uit een bevraging van [Vooruit](#) en de [Unie van Ouders van Leerlingen in Nederlandse Immersie \(U.P.I.N\)](#)

“Mijn vader en ik hebben nu op andere momenten vakantie, dat is stom. Ik snap niet waarom de Franstalige scholen zo’n aanpassing hebben gedaan als ze wisten dat wij niet zouden volgen.”

- Noa, Brusselse scholier uit de 1ste graad (B-stroom)

Maar hoe staan (Brusselse) scholieren in het Nederlandstalig secundair onderwijs tegenover een herschikking van de schoolvakanties?

In mei 2022 schreven we een advies over de eventuele herschikking van de schoolvakanties.⁹⁷ We concludeerden destijds dat de meerderheid (79%) van de bevroegde scholieren een inkorting van de zomervakantie met twee weken in ruil voor een langere herfst- en krokusvakantie niet zag zitten. Een klein deel (12%) van de scholieren zag dat toen wel zitten.

Waar een schooljaar geleden 12% fan was van een inkorting van de zomervakantie, is dat nu bij 21% van de bevroegde scholieren die school lopen in Vlaanderen en Brussel. Zo’n 69% blijft het meest fan van de Nederlandstalige schoolkalender.

Bij de bevroegde Brusselse scholieren is het draagvlak voor een Franstalige schoolkalender een beetje groter dan bij hun Vlaamse medeleerlingen. 32% van hen kiest voor de Franstalige schoolkalender. 61% houdt zich vast aan de Nederlandstalige schoolkalender, waardoor we in het algemeen niet kunnen spreken over een breed draagvlak voor een nieuwe schoolkalender bij de Brusselse scholieren.

We concluderen dat de scholieren in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Vlaanderen en Brussel nog steeds niet gewonnen zijn voor een inkorting van hun zomervakantie. De bevroegde scholieren blijven het meest fan van de

97 [Scholieren zijn geen fan van een herschikking van de schoolvakanties](#), Vlaamse Scholierenkoepel (2022)

Nederlandstalige schoolkalender, waarbij ze kunnen genieten van een lange, huiswerkvrije zomervakantie.

“Ik ga graag naar familie in die lange vakantie. Als die korter wordt, wordt dat moeilijker.”

- Ayoub, 1ste graad (B-stroom)

“Ik heb liever meer vakantie in de zomer als het mooier weer is. Tijdens de andere vakantie is het slechter weer.”

- Jip, 1ste graad (B-stroom)

“Ik vind het Nederlandstalige systeem beter. Dat geeft minder stress.”

- Sam, 1ste graad (B-stroom)

Als Vlaamse Scholierenkoepel vragen we de toekomstige bevoegde ministers voor Onderwijs en voor Mobiliteit:

- Investeer in de ontwikkeling en verbetering van verkeersveilige infrastructuur rondom scholen.
- Waak erover dat bij het ontwerpen en renoveren van scholen rekening wordt gehouden met de behoeften en voorkeuren van scholieren.
- Moedig schoolbesturen aan om duurzaamheid te integreren in schoolgebouwen door middel van energiezuinige ontwerpen, groene technologieën en materialen met een lagere milieu-impact.
- Investeer in het vergroten van de speelplaats waar nodig, vooral op scholen met beperkte buitenruimte, om voldoende groen en ruimte te bieden voor ontspanning en beweging.
- Schrap de refterkost en zorg dat alle scholieren kosteloos hun eigen lunch kunnen opeten in een overdekte en hygiënische ruimte.
- Vraag de onderwijsinspectie om de hygiëne van toiletten, de oppervlakte en hygiëne van de eetzaal op scholen regelmatig te evalueren en bij te sturen indien nodig.
- Investeer in nieuwe onderwijstechnologie die aansluit bij de hedendaagse behoeften van leerlingen en leerkrachten.
- Investeer in de vernieuwing van verouderde klaslokalen door het vervangen van verouderde meubels naar ergonomisch verantwoorde en flexibele meubelopstellingen.
- Investeer in de verbetering van de luchtkwaliteit en ventilatiesystemen in klaslokalen om de verspreiding van ziektes te voorkomen en de concentratie van leerlingen te bevorderen.
- Verbied het om leerlingen les te laten volgen bij te lage of te hoge temperaturen in de klas. Doe dit in lijn met de wettelijke grenzen.
- Stimuleer het ontwerpen van nieuwe klaslokalen die aanpasbaar zijn aan verschillende lesvormen, zoals klassikale instructie, groepswerk en zelfstandig leren.
- Voorzie onderwijsregelgeving die scholen verplicht om hun leerlingen water te laten drinken tijdens de les en tijdens examens.
- Evalueer op regelmatige basis de inclusiviteit van alle aangeboden leermiddelen. Verzamel voor deze kwaliteitscontrole feedback van leerlingen en leerkrachten.
- Onderzoek welke impact de nieuwe organisatie van het schooljaar heeft binnen de Franse Gemeenschap op vlak van gelijke onderwijskansen, het jeugdwerk en gezinnen. Tot op heden is er nog geen onderzoek gedaan op basis van Belgische data over zomerverlies en of een inkorting van de zomervakantie wel degelijk voor scholieren een betekenisvol voordeel oplevert.

Colofon

Vlaamse Scholierenkoepel vzw
0466988088
Nijverheidsstraat 10
1000 Brussel

info@scholierenkoepel.be
scholierenkoepel.be

Verantwoordelijke uitgever
Frédéric Piccavet
Coördinator

Goedgekeurd op
31 oktober 2023, Brussel

Auteurs
Liesje De Rijcke
Cato Vandenbossche

Publicatiedatum
13 november 2023, Brussel

Eindredactie
Frédéric Piccavet
Enya Brynaert
Andrée Walravens

Vormgeving
Luna Put

SCHOLIEREN KOEPEL

van, voor
& door scholieren

scholierenkoepel.be

@scholierenkoepel

@scholierenkoepel

@scholierenkoepel

@scholierenstem

